

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

**RUS DIŞ POLİTİKASINDA KÜLTÜREL
DİPLOMASİNİN ÖNEMİ:
ROSSOTRUDNİÇESTVO ÖZELİNDE İNCELEME
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**GİZEM HAVUZ
1819102104**

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ATAHAH BİROL KARTAL

**İSTANBUL
AĞUSTOS 2021**

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

**RUS DIŞ POLİTİKASINDA KÜLTÜREL
DİPLOMASİNİN ÖNEMİ:
ROSSOTRUDNİÇESTVO ÖZELİNDE İNCELEME
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**GİZEM HAVUZ
1819102104**

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ATAHAH BİROL KARTAL

**İSTANBUL
AĞUSTOS 2021**

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

RUS DIŞ POLİTİKASINDA KÜLTÜREL
DİPLOMASİNİN ÖNEMİ:
ROSSOTRUDNİÇESTVO ÖZELİNDE İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GİZEM HAVUZ
1819102104

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 02.08.2021

Tezin Savunulduğu Tarih: 02.07.2021

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol KARTAL
Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi Levent DEMİRELLİ
Dr. Öğr. Üyesi Uğur Yasin ASAL

İmza

İSTANBUL
AĞUSTOS 2021

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 125 sayfalık kısmına ilişkin, 30/07/2021 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gizem HAVUZ
02.08.2021

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Gizem HAVUZ
02.08.2021

Sevgili aileme

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Öncelikle 2018 yılında Atasaren’de başlayan yüksek lisans eğitim hayatım boyunca Rus Dış Politikası ile ilgiliengin bilgilerini bizler ile paylaşarak Rus Dış Politikasına ilgimi arttıran, ders dönemimde, tez dönemimde, Rusça öğrenimimde ve kendimi geliştirmemde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sayın danışmanım Dr. Öğretim üyesi Atahan Birol KARTAL’a teşekkürlerimi borç bilirim.

Hayatımın her anında yanımda olan maddi, manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Desteklerinden dolayı arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İstanbul; Ağustos 2021

Gizem HAVUZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZGÜNLÜK RAPORU	
ETİK BEYANI	
İTHAF	
TEŞEKKÜR VE ÖNSÖZ	
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
TÜRKÇE ÖZ	xii
İNGİLİZCE ÖZ (ABSTRACT)	xiii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Kültür Kavramı ve İnşacılık	5
2.2. Diplomasi Kavramının Ontolojik ve Tarihsel Evrimi: Kültürel Diplomasiye Giden Süreç	9
2.2.1. Diplomasinin Tarihsel Evrimi.....	10
2.2.2. Diplomasinin Dönüşümü: Yeni Diplomasi Kavramı.....	12
2.3. Kültürel Diplomasi	16
2.3.1. Kültürel Diplomasinin Ontolojik Evrimi	16
2.3.2. Kültürel Diplomasinin Tarihsel Evrimi	18
2.3.3. Kültürel Diplomasi ile İlgili Bazı Kavramlar	20
2.3.3.1. Kamu Diplomasisi	22
2.3.3.2. Propaganda	23
2.3.3.3. Yumuşak Güç	25
2.3.3.4. Ülke İmajı/Ulusal Markalaşma.....	26
2.3.4. Kültürel Diplomasinin Araçları	28
2.4. Dış Politika Aracı Olarak Kültürel Diplomasinin Kullanılmasının Önemi	31
3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUS DIŞ POLİTİKASI: RUS DIŞ POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİM.....	36
3.1. Boris Yeltsin Dönemi Rus Dış Politikası (1992-2000 Yılları Arası) ...	37
3.1.1. Rus Dış Politikasında Atlantikçi Yaklaşımın İzleri	40
3.1.2. Batı Yanlı Politika Karşısında Bağımsız Devletler Topluluğu ile İlişkilerin Seyri	41
3.1.3. Rus Dış Politikasında Avrasyacı İzler: Rus Dış Politikasında BDT İlişkilerinde Değişim	42
3.2. I. ve II. Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası (2000-2008 Yılları Arası).....	46
3.2.1. 2000-2008 Putin'in Başkanlık Dönemi Rus Dış Politikası Temel Dinamikleri	47

3.2.1.1. Putin'in İlk Dönemi Batı ve BDT Ülkeleri ile İlişkilerin Seyri (2000-2004).....	48
3.2.1.2. Putin'in İkinci Dönemi Batı ve BDT Ülkeleri ile İlişkilerin Seyri (2004-2008).....	51
3.3. Dmitri Medvedev Dönemi Rus Dış Politikası (2008-2012 Yılları Arası).....	53
3.3.1. Vatandaşlarını Koruma Retoriği-Gürcistan Savaşı.....	56
3.3.2. Gürcistan Savaşı Sonrası Rusya-Batı ile İlişkilerinin Seyri	58
3.4. 2012 Sonrası Putin Başkanlığı Dönemi Rus Dış Politikası.....	61
3.4.1. Rus Dış Politikasında Neoavrasyacılığın Yansıması: Kırım'ın İlhakı ve Ukrayna'daki Ayrılıkçı Hareketler	62
3.4.2. Kırım İlhakı Sonrası Batı ile İlişkilerin Seyri	64
3.5. Rus Dış Politikası Konsepti ve Ulusal Güvenlik Belgeleri Işığında Rus Dış Politikasındaki Değişim: 21. Yüzyıl Özelinde İnceleme	68
4. RUS DIŞ POLİTİKASINDA KÜLTÜREL DİPLOMASİ: ROSSOTRUDNİÇESTVO ÖZELİNDE İNCELEME	73
4.1. Rus Dış Politikasında Yurtdışında Yaşayan Ruslar: Rus Yasası'na Göre Yurttaş Kavramı ve Entelektüel Bir Kavram Olarak Rus Dünyası	74
4.2. Rus Dış Politikasında Yumuşak Gücün Yükselişi	77
4.3. Kültürel Diplomasi Faaliyetlerini Yürüten Önemli Sivil Toplum Kuruluşları	79
4.3.1. Rus Coğrafyası Topluluğu	81
4.3.2. Valdai Kulübü	82
4.3.3. Russkiy Mir- Rus Dünyası Vakfı	83
4.3.4. Tarihi Hatıra Vakfı	83
4.3.5. Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi.....	84
4.3.6. Gorkaçov Vakfı	84
4.3.7. Rus Bilim Vakfı	85
4.3.8. Temel Araştırma için Rus Vakfı	86
4.4. Rossotrudniçestvo	86
4.4.1. Rossotrudniçestvo Faaliyet Alanları ve Faaliyet Gösterdiği Ülkeler.....	87
4.4.2. Rossotrudniçestvo'nın Faaliyetleri	90
4.4.2.1. Yurtdışındaki Yurttaşların Desteklenmesi	90
4.4.2.2. Rus Dilinin Geliştirilmesine Yönelik Faaliyetler	91
4.4.2.3. Rus Kültürünün Gelişmesine Yönelik Faaliyetler.....	92
4.4.2.4. Tarihsel Bağların Güçlendirilmesine Yönelik Faaliyetler: Tarihsel ve Anıtsal Mirasın Korunması...	95
4.4.2.5. Eğitim ve Bilim Faaliyetleri	96
4.5. Rossotrudniçestvo'ya Yönelik İddialar ve Eleştiriler	100
5. SONUÇ	106
KAYNAKÇA	112
ÖZGEÇMİŞ	130

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1: Klasik ve Küresel Çağda Diplomasi Karşılaştırması.....	16
Tablo 2.2: Kültürel Diplomasi ile İlgili Kavramların Karşılaştırılması.....	21
Tablo 2.3: Sert Güç-Yumuşak Güç Karşılaştırması.....	25
Tablo 3.1: Boris Yeltsin Dönemi Bazı Önemli Olaylar	39
Tablo 3.2: 2000-2008 Putin Dönemi Rus Dış Politikası Temel İlkeleri	53
Tablo 3.3: 2000-2010 Askeri Doktrinlerine Göre Ana Tehditler.....	60
Tablo 3.4: Rus Dış Politikasının Temel Dinamikleri.....	67
Tablo 3.5: Rus Dış Politikası Konsepti Belgelerine Göre Ana Hedefler.....	70
Tablo 3.6: Ulusal Güvenlik Doktrinlerindeki Ana Söylemler	72
Tablo 4.1: Yurtdışında Yaşayan Yurttaş Kavramı 1999 ve 2010 Yasası Karşılaştırma	75
Tablo 4.2: Rus Dili ve Kültürünün Desteklenmesi Adına Gerçekleştirilen Projeler	94
Tablo 4.3: Eğitim ve Bilimin Desteklenmesi Adına Gerçekleştirilen Projeler	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1: Simon Anholt Markalaşma Stratejisi Altıgen Modeli	27
Şekil 3.1: Güncel BDT Üye Devletleri Haritası	42
Şekil 4.1: Rossotrudniçestvo'nın Faaliyet Alanı	89
Şekil 4.2: Rossotrudniçestvo'nın Faaliyet Gösterdiği Ülkelere Göre Dağılımı	90
Şekil 4.3: Büyük Vatanseverlik Savaşı'nda Hayatını Kaybeden Askerlerin Sovyet Cumhuriyetlerine Göre Dağılımı	95

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu
KAPO	: Estonya İç Güvenlik Servisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RF	: Rusya Federasyonu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ÖZ

Rus Dış Politikasında Kültürel Diplomasinin Önemi: Rossotrudničestvo Özelinde İnceleme

Gizem HAVUZ

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

İstanbul, Ağustos 2021

20. yüzyılın sonları itibariyle küreselleşmenin hız kazanması, modern iletişim kanalları ve ileri düzey bilgi teknolojilerinin kullanımı uluslararası sistemin karakterini belirleyen temel etmenler haline gelmiştir. Yeni uluslararası sistem ise seri üretimden ziyade entelektüel ve yaratıcı hükümetlerin birincil olduğu bir değişimi temsil etmektedir. Bu değişim diplomasinin doğasını da etkilemiş, entelektüel ve kültürel birikimin etkin bir şekilde kullanılarak devletlerin uluslararası sistem içerisinde güç ve ün kazanmasını öngören kültürel diplomasinin devletler adına önem arz etmesinin önünü açmıştır. Öyle ki devletler kültürel yapı taşlarını kullanarak hem ülkelerinin markalaşmasını sağlamakta hem ilişkilerini kuvvetlendirmek istedikleri ülkelerde olumlu izlenim yaratabilmekte hem de bu ülkeler ile ilişkilerinin kalıcı olmasını sağlayabilmektedir. Bu noktadan hareketle Rusya Federasyonu da güvenlikten ekonomiye birçok noktada önem atfettiği eski Sovyet ülkelerinde kültürel diplomasiyi kullanarak bu ülkeler ile bağlarını kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Rusya'nın dış politikasındaki temel yapıtaşlarına yer verilerek eski Sovyet ülkelerinin özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu üye devletlerinin Rusya için önemine değinmek, Rusya'nın bu ülkelerde yaşayan Rus azınlıkları, Rossotrudničestvo kurumunu ve kültürel diplomasiyi kullanarak bu ülkelerdeki nüfuzunu nasıl attırdığını aktarmaktır. Çalışmada, Rossotrudničestvo'nun Rusya adına etkin bir kültürel diplomasi yürüttüğü, bu ülkelerde yaşayan Rus azınlığın anavatan ile kültürel bağlarını sağlamlaştırdığı takdirde Rusya'nın bu ülkeler ile olası bir çatışma durumunda dahi ilişkilerinin kopmayacağı ve bölgedeki nüfuzunun artacağı savunulmaktadır. Çalışmada devlet davranışlarını kültür üzerinden açıklayan İnşacılık Teorisi temel alınmaktadır. Kaynaklar belge tarama yöntemi ile ana dili üzerinden incelenmiş; konu ile ilgili bilimsel çalışmalar, Rus yasaları, kararnameleri ve liderlerin konuşmalarından faydalanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kültür, Kültürel Diplomasi, Rusya Federasyonu, Bağımsız Devletler Topluluğu, Rossotrudničestvo.

Bilim Kodu : 114105

Sayfa Sayısı : 144

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol KARTAL

ABSTRACT

The Importance Of Cultural Diplomacy In Russian Foreign Policy: An Examination On Rossotrudnichestvo

Gizem HAVUZ

Turkish National Defence University, Atatürk Institute of Strategic Studies

Istanbul, August 2021

As of the end of the 20th century, the acceleration of globalization, the use of modern communication channels and advanced information technologies have become the main factors to determine the character of the international system. The new international system represents a change in which intellectual and creative governments are primary rather than mass production. This change has affected the nature of diplomacy; cultural diplomacy, which foresees the effective use of intellectual and cultural knowledge, to gain power and reputation in the international system. In fact, by using cultural building blocks, states can both brand their countries, create a positive impression in the countries they want to strengthen their relations with, and ensure that their relations with these countries are permanent. From this point of view, the Russian Federation also tries to strengthen its ties with these countries by using cultural diplomacy in the former Soviet countries, where it attaches importance in many points from security to economy. The aim of this study is that, emphasize the importance of the former Soviet countries, especially the Commonwealth of Independent States member states, for Russia by giving place to the basic building blocks of Russia's foreign policy, Russian minorities of Russia living in these countries, using the Rossotrudnichestvo institution and cultural diplomacy to convey how it increased its influence in these countries. In the study, it is argued that if Rossotrudnichestvo conducts an effective cultural diplomacy on behalf of Russia and strengthens the cultural ties with Russian minority who lives in these countries with the homeland, Russia's relations with these countries will not break even in a possible conflict situation and its influence in the region will increase. The study is based on Constructivist Theory, which explains state behavior through culture. The sources were examined using the document scanning method in their native language; Scientific studies on the subject, Russian laws, decrees and leaders' speeches were used.

Keywords: Culture, Cultural Diplomacy, Russian Federation, Commonwealth of Independent States, Rossotrudnichestvo.

Science Code : 114105

Pages : 144

Supervisor : Assist. Prof. Atahan Birol KARTAL, Ph.D.

1. GİRİŞ

Devletlerin dış politika karar alma süreçlerinde en etkin faktörlerden birini oluşturan çıkarları, kültürel ve tarihi miraslarından beslenmektedir. Aynı zamanda karar alıcıların rasyonel aktörlerden ziyade içinde bulundukları toplumların tarihi ve kültürel miraslarından etkilendiği ve karar alma süreçlerinin bu doğrultuda şekillendiği göz önüne alındığında kültür dış politikada önemli bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır.

Öğrenilmiş düşünceler, hisler, diğer insanlar ile etkileşime girme ritüellerinden bunların yanı sıra dünya hakkındaki fikirler bütününden oluşan bilgi ağları olarak tanımlanan kültür; ulusların, toplulukların karşılaştıkları zorlukları keşfetmenin ve ele almanın en etkili yollarından birini oluşturmaktadır.¹ Kültür birbirinden tamamen farklı grupları bir araya getirebilmekte; farklı gruplar arasında başka hiçbir yolun sağlayamayacağı güven ve diyalog ortamını sağlayabilmektedir. Kültürün paylaşılması, kimliklerin karşılıklı anlaşılmasının ve kabullenilmesinin yolunu açabilmektedir.²

Aynı zamanda devletlerin yeni uluslararası sistemde güçlü bir aktör olarak ön plana çıkması için hâkim olmak istedikleri coğrafyalarda ve o topraklarda yaşayan topluluklar üzerinde olumlu imaj yaratmaları gittikçe önem kazanmakta; olumlu imajın yaratılmasında kültür önemli bir rol oynamaktadır. Kültürel diplomasi aracılığıyla devletler karşılıklı anlayış geliştirebilmekte; kendi toprakları ve farklı topraklarda yaşayan topluluklar arasında bağların kurulmasını hatta kuvvetlendirilmesini sağlayabilmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu ekonomik çözülmenin bertaraf edilebilmesi ve uluslararası sisteme tekrardan adapte olabilmek adına yüzünü ilk olarak Batı'ya çevirse de bu çabaları hem uluslararası konjonktürün etkisi hem de Rusya'nın kendi iç dinamikleri sebebiyle başarısız olmuştur.* Aynı

¹ Robert S. Wyer, Chi-yue Chiu, Ying-yi Hong, *Understanding Culture Theory, Research, and Application* (New York: Taylor & Francis Group, 2009), s.4.

² Vasile Puscas, *CD Statement- The Role of Cultural Diplomacy in Today's World*, <https://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?cd-statement-the-role-of-cultural-diplomacy-in-todays-world> [Erişim Tarihi: 24.07.2021].

* Ayrıntılı bilgi için tezin 3. Bölümüne bakınız.

zamanda Vladimir Putin'in başkanlık dönemi ile Batı'dan kopmaya başlayan Rusya, tarihi sahnesine geri dönerek eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerine gittikçe ağırlık vermeye başlamıştır. Bir diğer Rus lider Dmitri Medvedev ile yurtdışında yaşayan yurttaşların güvenliği ve korunması retoriğinin kuvvetlenmesi, geniş bir Rus diasporası barındıran Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri için hem Rusya'dan gelebilecek bir tehdit hem de Rusya ile ilişkilerinin kopmasını engelleyecek bir araç olarak etkisini göstermeye başlamıştır.

Nitekim Rusya hem yurtdışında yaşayan yurttaşlarını korumak adına ülkelere askerî harekâtlar düzenlemekte hem de yurttaşların Rusya'nın imajı için önemini göz önünde bulundurarak kültürel faaliyetler ile yurttaşların anavatan ile bağlarının kopmasını engellemektedir. Bu noktada Rossotrudniçestvo (Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İş birliği İçin Federal Ajans) önemli bir rol almaktadır. Rusya'nın yumuşak güç unsurlarını özellikle dil, kültür, edebiyat, sanat ve spor araçlarını kısaca kültürel diplomasi araçlarını aktif bir şekilde kullandığı Rossotrudniçestvo kuruluşundan bu yana birçok ülkede Rus kültürünün ve dilinin tanıtılması adına çalışmalarını yürütmektedir.

Kültürel diplomasi faaliyetlerini yürüten birden çok kurum ve kuruluş dünyanın dört bir yanında varlıklarını sürdürse de bu kurumlar içerisinde Rossotrudniçestvo ön plana çıkmaktadır. Rossotrudniçestvo; Rus dilinin tanıtımından Rus tarihinin doğru ve eksiksiz anlatımına, Rus kültürünü özellikle Rusya'nın varlığını devam ettirmek istediği ülkelerde yaşatmaya yönelik aktif faaliyetlerine kadar birçok noktada çalışmalarını yürütmektedir. Aynı zamanda faaliyet alanı sadece temsilciliklerinin bulunduğu ülkelerle sınırlı kalmamakta; faaliyet göstermediği ülkelerde ise benzer gayeler doğrultusunda hareket eden kurum ve kuruluşlara destek vermektedir. Faaliyet alanı olarak BDT ülkelerine ayrı bir önem atfeden Rossotrudniçestvo, bu ülkelerde Rus dili ve kültürünün daimî olması adına çalışmalarını yürütmekte kısaca Rusya'nın bu ülkelerde dili ve kültürü ile kalıcılığını pekiştirmektedir. Bu noktadan hareketle Rossotrudniçestvo, hem Rus Dış Politikasının temel noktalarından biri olan BDT ülkeleri ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesi adına çalışmalarını yürütmesi hem de diğer kurumlara nazaran kültürel diplomasi araçlarını daha yeni bir yelpazede sunması ile ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan bu yana Rus Dış Politikasındaki değişimleri gözler önüne sererek BDT ile ilişkilerinde nasıl bir değişim

olduğunu; ardından ilişkilerin seyrinde kültürel diplomasiyi neden, nasıl ve hangi amaçlar için kullanıldığını gözler önüne sermektir. Kültürel diplomasinin gelişimi adına Rossotrudniçestvo'nun yürüttüğü faaliyetler üzerinde durulacak; bu faaliyetlerin Rus Dış Politikasında kültürel diplomasiye katkısının olup olmadığı; Rusya'nın BDT ile ilişkilerinde kültürel diplomasinin yeri ve önemi vurgulanacaktır.

Temel hipotez ise Rusya BDT ile ilişkileri kuvvetlendirebilmek ve aralarındaki bağı daim kılabilmek adına özellikle 2008'den beri kültürel diplomasiyi yurtdışında yaşayan yurttaşları aracılığıyla ve Rossotrudniçestvo kurumu ile aktif bir şekilde kullanmaktadır. Temel hipotezi kanıtlamak amacıyla çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır:

- Uluslararası ilişkiler teorilerinde kültür ve kültürel diplomasi ne ifade etmektedir? Diplomaside kültür kavramının kullanılması nasıl ve ne zaman ortaya çıkmıştır?
- Rusya BDT ile ilişkilerinde neden kültürel diplomasiyi kullanmakta; Rossotrudniçestvo kültürel diplomasi faaliyetlerinde nasıl bir konum sergilemektedir?

Tez, üç ana bölüm üzerinden şekillendirilmektedir. Girişten sonraki bölümde kavramsal çerçeveye yer verilmektedir. Kültürün uluslararası ilişkiler teorilerindeki yerine dikkat çekilmekte ardından ise diplomasi kavramı üzerinde durulmaktadır. Bir sonraki başlıkta ise kültürel diplomasi ile ilgili bazı kavramlara ve kültürel diplomasinin etkin olabilmesi adına kullandığı araçlara değinilmektedir. Bu bölümde son olarak tezin de ana konusunu oluşturan kültürel diplomasinin dış politikada kullanılmasının önemi açıklanmaktadır.

Bir sonraki bölümde ise, tarihsel süreçte Rus Dış Politikasındaki dönüşümü gözler önüne serebilmek adına Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanları doğrultusunda kronolojik olarak aktarılmaktadır. Dönemin cumhurbaşkanlarının Rus Dış Politikasına yaklaşımları, dış politikadaki söylemleri ve Rus Dış Politikası için dönüşüm olarak ifade edilebilecek tarihsel olaylara yer verilmektedir. Bu bölümdeki temel amaç Rusya'nın BDT ile ilişkilerine nasıl, ne zaman ve neden önem atfettiğini gözler önüne serilmektedir.

Son olarak da Rossotrudniçestvo özelinde inceleme yapılmaktadır. Öncelikle Rossotrudniçestvo gibi Rus Dış Politikasında kültürel faaliyetlerini

gerçekleştirebilmesi adına kurulan vakıf ve kurumlara yer verilmekte; ardından Rossotrudniçestvo'nın kuruluşu, faaliyetlerini yürütmesindeki temel amaçları belirtilmektedir. Bu bölümde Rossotrudniçestvo'nın Rus Dış Politikasında kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütebilmesi adına nasıl bir anlam ifade ettiği; Rusya'nın BDT ile ilişkilerinde kültürel diplomasinin ve Rossotrudniçestvo'nın nasıl bir katkısının olduğu aktarılmaktadır.

Çalışmada Türkçe, İngilizce ve Rusça birincil ve ikincil kaynaklar kullanılmış; bulguların kuvvetlendirilmesi adına eski Sovyet ülkesi ve Bağımsız Devletler Topluluğu üye devleti Belarus'ta gözlem ve araştırmalar yapılmıştır. Zamansal sınırlama olarak; Rus Dış Politikasını daha iyi kavrayabilmek, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rus Dış Politikasındaki dönüşümü gözler önüne serilebilmek adına 1991'den başlayarak tarihsel sürece yer verilmiş olsa da Rossotrudniçestvo'nın kuruluş yılı olan 2008'ten itibaren BDT ile ilişkilerinde kültürel diplomasinin önemine odaklanılmıştır. Mekânsal sınırlama olarak ise, Rossotrudniçestvo her ne kadar dünyanın dört bir yanında kültürel diplomasinin gelişimi adına faaliyetlerini yürütse de sadece BDT ülkelerindeki faaliyetlerine vurgu yapılmıştır.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi online sayfasından yapılan araştırma sonucunda, Rus Dış Politikasında kültürel diplomasi adına bir adet tez çalışması bulunmuştur. Ancak bu çalışma bu tezin dördüncü bölümünde de ele alınan Rus Dünyası üzerine şekillenmekte ve Rossotrudniçestvo'ya tezde yer verilmemektedir. Rossotrudniçestvo özelinde herhangi bir tez çalışması bulunmamakta; bu sebeple bu çalışma ulusal tez için bir ilk olması adına önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın, Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan bu yana dış politika dinamikleri, BDT ülkeleri ile ilişkilerindeki değişimleri ve bu ülkeler ile ilişkilerinde Rossotrudniçestvo kurumu aracılığı ile kültürel diplomasiyi nasıl ve neden kullandığı ile ilgili araştırma yapmak isteyenlere yol göstermesi temenni edilmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Rus Dış Politikasının temel dinamiklerini ve kültürün dış politikasında nasıl kullanılmaya başlandığını kavrayabilmek adına öncelikle kültür kavramının uluslararası ilişkiler teorilerinde ve diplomaside nasıl araç hale geldiğini anlamlandırmak gerekmektedir.

İlkel toplumların komşularıyla iletişim kurabilme çabalarından modern devletlerin kuruluşuna kadar diplomasi varlığını göstermektedir. Ancak siyasi oluşumlar veya bu oluşumlar tarafından atanmış temsilciler arasındaki ilişkilerin barışçıl yürütülme süreci olan diplomasi, insan ilişkilerinde geçmişe nazaran daha etkin bir rol oynamaktadır.³ Devletlerin tehditlerin nereden ve ne zaman geleceğini bilmediği yeni uluslararası düzende, tehditleri bertaraf edebilmesi için uluslararası iş birliği ve diplomasi ayrı bir önem kazanmakta; bu yeni uluslararası düzende diplomasi ise çok yönlü tezahür etmektedir. Bu bağlamda, kültürün uluslararası ilişkiler teorilerinde inşacılık teorisi ile güç kazandığı göz önüne alınarak teorik çerçevenin belirlenmesinde inşacılık teorisinden destek alınacak akabinde ise kültürel diplomasiye giden sürece değinilecektir.

2.1.Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Kültür Kavramı ve İnşacılık

Kültür uluslararası ilişkiler için göz ardı edilen bir konu olmuş; askeri ve ekonomik konular ise sadece politika yapıcılar için değil, uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından da temel güç olarak göz önüne çıkarılmıştır. Ana akım uluslararası ilişkiler teorileri ise (Realizm, Liberalizm, Neo-Liberalizm ve neo-realizm gibi) pozitivist bakış açısını ve bilimsel değerleri temel aldıkları için kültürü uluslararası ilişkiler teorilerinde önemli bir unsur olarak ele almamakta; kültür gibi materyalist olmayan unsurların uluslararası ilişkiler için sadece alt dal olduğuna inanmaktadırlar. Gücün

³ Keith Hamilton, Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration* (New York: Routledge, 2011), ss. 1-2.

kaynağı; realizm için askeri anlamda savaşı kazanmaya, liberalizm için ise uluslararası iş birliği ile ekonomik kazanca odaklanarak belirlenmektedir.⁴

Ancak bu kültürün salt göz ardı edildiği anlamına gelmemektedir. Nitekim realist perspektifte vurgulanan uluslararası ilişkilerde bir üst otoritenin olmadığı “anarşi” durumu özel kültürel davranışlarına önderlik etmekte fakat bu kültürel davranış başkalarına karşı güvensizliğin ve kişisel çıkarların ön planda tutulmasına dayandırılmaktadır.⁵ 1980’lerin sonuna geldiğimizde ise inşacılık teorisinin ortaya çıkması ile uluslararası ilişkilere yeni bir soluk kazanmaktadır. İnşacılık teorisi uluslararası ilişkilere norm ve kültür üzerinden bakmakta; uluslararası sistemin aktörlerin kimliklerini yeniden yapılandırma sürecine yönlendirdiğine inanmaktadırlar.⁶

Uluslararası ilişkiler teorileri genellikle askeri ve ekonomik güç odaklı materyal kavramlara odaklanmakta ve bu kavramlar üzerine devletlerin davranışlarını ve ilişkilerini açıklamaktadır. Ancak inşacılık teorisyenleri, uluslararası ilişkilerin en önemli yönünün güç mücadelesinde öne çıkan materyal kavramlar olduğuna değil, sosyal noktasına odaklanmakta, toplumsal gerçekliğin uluslararası ilişkiler sahasının dışında olmadığını vurgulamaktadır. Uluslararası ilişkiler de dâhil olmak üzere sosyal ve politik arena, fiziksel ve kendiliğinden var olan varlık değildir. Sistem aktörler arası anlayış ve farkındalıktan kısaca fikirlerden oluşmaktadır. *Uluslararası sistem, insanlar tarafından belirli bir zamanda ve yerde düzenlenmiş fikir, düşünce yapısı ve normlar sistemidir.*⁷

Neorealist ve neoliberallerin çıkarların nasıl oluştuğu ile değil salt çıkarların uygulanması üzerine inşa ettikleri teorilerine karşın inşacılık teorisyenleri, çıkarların belirlenmesinde kimliği ön plana çıkartmakta, öyle ki aktörlerin kendilerini tanımlamadan ve çıkarlarının nasıl belirleneceğini anlamadan çıkar kavramının bir şey ifade etmeyeceğini belirtmektedirler.⁸ Siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler

⁴ Diana Stelowska, Culture in International Relations Defining Cultural Diplomacy, *Polish Journal of Political Science*, Vol. 1, Issue 3, (2015), s.51.

⁵ Hasan Khodaverdi, Yosef Shahmohammadi, The Role of Culture in International Relations Theories, *International Journal of Political Science*, Vol.7, No 3, Autumn 2017, s.51-52.

⁶ Stelowska, *a.g.m.*, s.51.

⁷ Robert Jackson, Georg Sørensen, *Introduction to International Relations: Theories and Approaches* (London: Oxford University Press, 2013), s.209.

⁸ Andrew Linklater , Christian Reus-Smit , Jack Donnelly , Jacqui True , Matthew Paterson , Richard Devetak , Scott Burchill , Terry Nardin, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, çev. Ali Aslan, Muhammet Ali Ağcan (İstanbul: Küre Yayınları, 2013), s.295.

teorisyeni Alexander Wendt, Her insanın toplum tarafından verilen kurumsal rollerle bağlantılı kimlikleri olduğunu benzer şekilde devletlerin de lider, emperyal güç gibi kimliklerinin var olduğunu; kimliklerin çıkarların temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu kimlikler verili olmamakta, iç ve dış yapılar tarafından inşa edilmektedir. Doğuştan var olmayan rol kimlikler; Öteki'nin biçtiği rol ve kültür ile harmanlanmakta; aktörlerin kim olduğuna işaret etmektedir.⁹ Kültür artık salt toplumun gelenek, yaşayış ve düşünce tarzını yansıtan kalıptan sıyrılıp uluslararası sistemde hangi sosyal aktörlerin var olduğunu, nasıl işlediklerini, birbirleriyle nasıl ilişkiler kurduklarını tanımlayan standartlar bütünü olarak tanımlanmaya başlanmıştır.¹⁰

Aynı zamanda inşacılık teorisiin, uluslararası sistemin devamlılığı için birden çok aktörün koordineli çabasını vurgulamaktadır. Geleneksel realist yaklaşım uluslararası örgütlerin önemli bilgi toplama, anlaşmaları izleme, devletlerin toplu eylemleri ile ilgili sorunların çözümünde yardımcı olmak gibi devlet için önemli işlevleri sağlamak amacıyla var olduklarını vurgulamaktadır. Ancak, uluslararası örgütlerin çok daha önemli olduğunu; salt devlet için hizmet veren aktörlerden ziyade sosyal dünyayı inşa ettiğini; sahip oldukları maddi kaynaklar ile başkalarını etkileme veya kontrol edebilme gücüne sahip olduğunu belirtmektedirler.¹¹

Öte yandan Kamu Diplomasisi/Kültürel Diplomasi Profesörü César Villanueva, inşacılık teorisi ve karşılıklı anlayış, saygı üzerine kurulu uluslararası topluma bütüncül bir yaklaşım olan; çok taraflılık, çoğulculuk ve sorgulama üzerine kurulu kozmopolitizm kavramları üzerinden kültürel diplomasiyi açıklamaktadır. Kültürel diplomasi, kültürel çoğulculuk ve kültürlerarası diyalog kavramları üzerine şekillenmektedir. Villanueva, Prof. Paul Sharp'ın diplomasiinin aktörler arası ilişkiler hakkında daha fazla bilgi veren bir metafor olduğu; inşacılık teorisinin de temel yapı taşlarından biri olan ulusal kimliklerin aktörleri, dolayısıyla uluslararası dinamikleri

⁹ Alexander Wendt, *Uluslararası İlişkilerin Sosyal Teorisi*, çev. Helin Sarı Ertem, Suna Güler İhlamur Öner (İstanbul: Küre Yayınları, 2016), ss.279-286.

¹⁰ Peter J. Katzenstein, Introduction: Alternative Perspectives on National Security, *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, ed. Peter J. Katzenstein (New York: Columbia University Press, 1996), s.4.

¹¹ Robert Jackson, Georg Sørensen, *Introduction to International Relations: Theories and Approaches* (London: Oxford University Press, 2013), s.220.

etkilediği; uluslararası ilişkilerin ulusların kültürel kimliklerini özgün olarak ifade edildiği bir arenaya evrimleştiği düşüncelerini vurgulamaktadır.¹²

Ancak uluslararası ilişkilerde kültüre yönelik çalışmalar inşacılık teorisi ile sınırlı kalmamaktadır. II. Dünya Savaşı'nda Almanya ve Japonya'nın stratejik seçimlerinin köklü kültürel faktörlere dayandırılması üzerine yapılan çalışmalar; Russell Weigley'in 1973'te yayımlanan Klasik Amerikan Savaş Yolu adlı eserinde stratejik eğilimlerde kültürün önemini vurgulaması; Jack Snyder'in Soğuk Savaş boyunca Sovyet nükleer stratejisi konusundaki çalışmalarında, siyasal ve askeri kültür ile stratejik seçim arasındaki bağlantıya odaklanması¹³ önem arz etmektedir. Aynı zamanda Soğuk Savaş döneminde geliştirilen stratejik kültür kavramı ile uluslararası ilişkilerde kültür yeni bir boyut kazanmıştır. Stratejik kültür, temel olarak ulusların ve diğer grupların amaçlarına ulaşabilmek adına seçtikleri yöntemleri ve uluslararası sistemde iş birliğine ya da rekabete giden yolda etkileyici kültürel faktörleri içermektedir.¹⁴ Tarih ve deneyim, devletlerin doğuşunda ve evriminde olduğu kadar stratejik kimliklerini belirlemede de önemli hususlardır.

Valerie M. Hudson Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ulusal kimlik ve kültürün ulusal motivasyon ve zorlukları şekillendirmesi ile dış politika yapımında güç dengesinden daha önemli bir konuma geldiğini belirtmektedir. Bununla birlikte bir dış politika yapıcının zihni boş bir levha değildir; inançlar, tutumlar, değerler, deneyimler, duygular, özellikler, ulusal ve öz-anlayışlar gibi karmaşık bir bilgi ve kalıpları içermektedir. Her karar alıcının zihni, toplumda mümkün olan çeşitliliğin küçük bir evrenidir ve kültür, tarih, coğrafya, ekonomi, politik kurumlar, ideoloji, demografi ve sayısız diğer faktörler tarafından şekillenmekte ve karar alma sürecini etkilemektedir.¹⁵ Nitekim 'operasyonel kod' olarak adlandırılan dış politika şablonunun belirlenme süreci; bir liderin veya grubun temel inançlarını, bunun yanında tercih edilen hedeflerin takip edilme tarzını içermektedir. Aynı zamanda

¹² Cesar Villanueva Rivas, *Representing Cultural Diplomacy: Soft Power, Cosmopolitan Constructivism and Nation Branding in Mexico and Sweden* (Växjö: Växjö University Press, 2007), ss.55-58.

¹³ Jeffrey S. Lantis, *Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism, Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, ed. K. Kartchner, J. Johnson (Palgrave Macmillan, 2009).

¹⁴ *The Controversial Role of Culture in International Relations*, <http://www.international-relations.com/wbadvir/wbadvir4.htm> [Erişim Tarihi: 19.05.2019].

¹⁵ Valerie M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations*, *Foreign Policy Analysis* (2005) 1, s.10.

ulusal rol anlayışı, kültür ile dramatik bir ilişki oluşturmaktadır. Shih ve Katzentsein, Çin'in dış politika davranışını incelerken, ulusun tarihindeki örnek olaylardan miras kalan spesifik eylemlerin senaryoya dönüştürülmüş hali olarak açıklamaktadır.¹⁶

Kültürün uluslararası ilişkiler literatürüne eklenmesi 20.yüzyılın sonu gibi geç bir tarihe denk gelse de dış politikada her daim kullanılan bir araç olmuştur. Özellikle devletler 1920'lerden bu yana dilleri, müzikleri gibi kültürel öğelerini teşvik eden araçlarla yurtdışındaki kitleleri etkileyebildiklerini fark etmesi ile farklı kültürlerin etkileşimi ve kültürel diplomasinin faydaları kabul edilmeye başlanmıştır.¹⁷ Bu noktadan hareketle bir sonraki bölümde öncelikle diplomasi kavramının tarihsel süreçte nasıl bir değişim gösterdiğini ardından ise kültürel diplomasinin konjonktürü de arkasına alarak nasıl geliştiğine yer verilecektir.

2.2. Diplomasi Kavramının Ontolojik ve Tarihsel Evrimi: Kültürel Diplomasiye Giden Süreç

Antik çağlardan bugüne değin siyasi aktörler arasındaki etkileşimin yoğunluğu, ritüelleri, yapılageliş kuralları ya da aralarında anlaşma sağlayacakları yolları sabit kalmamakta; tarihsel süreçte etkileşim değişimi ve dönüşümü beraberinde getirmektedir. Ancak aktörler arasındaki temasların yoğunluğu değişse de etkileşim ve temas devamlılığını korumaktadır. Etkileşimin düzenini ve istikrarını sağlayabilmek ve koruyabilmek adına kurumlara ve davranış kurallarına ihtiyaç duyulmaktadır ve bu şiddet veya savaş yolundan kaçınarak yabancı devletlerin ve/veya halkların kararlarını ve davranışlarını müzakere, diyalog gibi yöntemlerle etkileme yöntemi¹⁸ olarak da tanımlanan diplomasinin özünü oluşturmaktadır.¹⁹

Diplomasi, yurtiçinde veya yurtdışında devletin diplomatik hizmetini gerçekleştirecek görevli daimî veya geçici diplomatlar aracılığı ile egemen devletlerarasındaki ilişkilerin yürütülmesi olarak tanımlanabilir.²⁰

¹⁶ Valerie M. Hudson, *Foreign Policy Analysis Classic And Contemporary Theory* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2014), ss.132-133.

¹⁷ *The Controversial Role of Culture in International Relations*, <http://www.international-relations.com/wbadvir/wbadvir4.htm> [Erişim Tarihi: 19.05.2019].

¹⁸ *Diplomacy*, <https://www.britannica.com/topic/diplomacy> [Erişim Tarihi: 15.07.2020].

¹⁹ Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, "Introduction: The Challenges of 21st-Century Diplomacy", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur (Croydon: Oxford University Press, 2013), s.17.

²⁰ G. R. Berridge, Alan James, *Dictionary of Diplomacy* (New York: Palgrave, 2001), ss.62.

Diplomasinin temel dayanağını neredeyse beş yüzyıldır devlet tarafından görevlendirilen ve yabancı topraklara gönderilen diplomatik görevliler tarafından yürütülen ilişkiler oluştursa da uluslararası kuruluşlara temsilcilerin yetkilendirilmesini de kapsamaktadır. Devletlerin birbirleriyle iletişim kurmaları, düzenli ve karmaşık ilişkilere sahip olmalarını sağlayan temel araç olarak bugünkü anlamı ile kullandığımız diploması ilk olarak 1796'da İngiliz siyasetçi ve politik kuramcı Edmund Burke tarafından dile getirilmiştir.²¹

İngiliz akademisyen ve diplomat Sir Ernest Satow ise diplomasiyi kısaca *devletlerarasındaki meselelerin barışçıl yollarla yürütülmesi* olarak tanımlamaktadır. Satow, diplomasiyi bir medeniyetin uluslararası ilişkileri tek başına yönetmemesini engellemek için en iyi araç olduğunu vurgulamaktadır. Diplomasinin faaliyet gösterdiği alanı güç siyaseti ile medeniyet arasında bir yerde olduğunu ve diplomasinin her çağın gerekliliklerine göre değişim gösterdiğini belirtmektedir.²²

2.2.1. Diplomasinin Tarihsel Evrimi

Diplomasinin kökeni antik dönemlere kadar dayandırılabilir ancak 1815 Viyana Kongresi ve 1818 Aix-la-Chapelle Kongresi'nde diplomatik rütbe uygulamalarından diplomatik hizmetlere ve protokol kurallarına kadar birçok alanda düzenleme yapılarak diploması modern anlamıyla şekillenmeye başlanmıştır; başlangıçta Avrupa devletleri arasında uygulanmaya başlayan bu kurallar 20. Yüzyıl itibarıyla küresel bir boyut kazanmıştır.²³

Demokrasinin ilkel haliyle Antik Çin ve Yunan diplomasinin de kullanıldığı bilinmektedir. Antik dönemin en önemli edebi eserlerinden biri olan Homeros'un *Ilyada* ve *Odyseia*'da Yunan Diplomasinin örnekleri sunulmaktadır. Nitekim eserde savaş sırasında krallar arasında iletişimin devamlılığının önemli bir uygulama olduğu gözler önüne serilmekte ve benzer şekilde başlangıçta bir din etrafında oluşturulan

²¹ A.g.e., ss. 62-63.

²² Ed. By, Lord Gore-Booth, *Satow's Guide to Diplomatic Practice*, (New York: Longman Group Limited, 1979), s.3.

²³ Prof. Dr. Mustafa Aydın, Foreign Policy Analysis Chapter 7: Foreign Policy Instruments of States Diplomacy, Propaganda, Economic Methods, *Foreign Policy Analysis*, ed. Prof. Dr. Çağrı Erhan, Asst. Prof. Dr. Erhan Akdemir (Eskişehir: Anadolu University Press, 2018), s.148.

Amphictyonic* veya Komşular Ligi ile koalisyonun ilk örnekleri gözler önüne serilmektedir.²⁴

1648 Westphalia Barışı'nın** ardından laik egemen devletin yükselişi ve devletlerarasındaki tehlikeli diplomatik tırmanışların önlenmeye çalışmasının bir sonucu olarak yerleşik diplomatik kurumlar kurulmaya başlanmıştır. Yerleşik büyükelçilerinin kurulması beraberinde diplomatik dokunulmazlığı kavramını ve bu kavramın pratikte sağlam bir temelini oluşmasını getirmiştir.

Viyana Kongresi'nden sonra konferans diplomasisi 19.yüzyılda etkili bir çatışma yönetimi yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Viyana Kongresi'nin beraberinde getirdiği güç dengesi Avrupa Konseyi üyelerinin kendi kendini sınırlanmasını teşvik etmiştir.²⁵ Kongre, Avrupa'nın büyük güçleri arasında alışılmadık derecede yüksek ve bilinçli bir iş birliği seviyesi olarak karakterize edilmiştir. Devletler diğerlerinin zayıflıklarını kısa vadede kendi amaçları için kullanmamışlar; Mahkûmun İkilemi oyununda tekrarlandığı gibi, her bir devlet diğerinin de aynısını yapacağı beklentisiyle iş birliğine gitmiştir. Problemlerin çözümünde daha yaygın olan tek taraflı ve daha az ihtiyatlı yöntemlerin aksine, çok yönlü ve daha kendine hâkim yöntem tercih edilmiştir.²⁶ 1815'te Viyana Antlaşması'nı izleyen bir dizi kongre sona erdiğinde, İngiltere Dışişleri Sekreteri George Canning, devletlerarası ilişkilerde ikili diplomasi övmüş; diplomasinin, devletlerin egoist özlemlerini büyük ölçüde sınırlandırdığını dile getirmiştir.²⁷

1.Dünya Savaşı'nın patlak vermesi Viyana Kongresi ile şekillenen güçler dengesinin beraberinde getirdiği barış sürecini sona erdirmiştir. Savaşa giden süreç Avrupa

*Yunanca'da etrafta yaşayanlar anlamına gelmektedir. Üye devletlerin yılda 2 kez toplanarak genellikle tapınakların yapımını yönettiği Lig her ne kadar din amaçlı bir görüntü sergiliyor olsa da üye devletlerin şehirlerinin yok edilmesini ve su kaynaklarının kesilmesini yasaklayan siyasi bir etkiye de sahipti. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.britannica.com/topic/amphictyony#ref19746> [Erişim Tarihi: 17.07.2020]

²⁴ Aydın, *a.g.e.*, ss.147.148.

** Devlet egemenliğinin meşrulaştığı 1648 Westphalia Barışı, kendi içişlerini kontrol etmede ve dışarıdan bağımsız olmada statükonun zaferi olarak işaret etmekteydi. Westphalian Antlaşmaları, yeni devletler toplumunun kurallarını ve politik ilkeleri belirledi. 1555 Ausburg Barışı ile ortaya çıkan *cujus regio ejus religio* (kimin bölgesi onun dini) ilkesini de meşrulaştırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Adam Watson, *Evolution of International Society* (New York, Routledge, 1992), ss. 186-188.

²⁵ Corneliu Bjola ve Markus Kornprobst, *Understanding International Diplomacy Theory Practice and Ethics* (Oxon: Routledge, 2018), ss. 32-34.

²⁶ Robert Jervis, "From Balance to Concert: A Study of International Security Cooperation", *World Politics*, Vol.38, No.1, (1985), s.59.(58-79).

²⁷ Dr. Vladimir Petrovsky, *Diplomacy as an Instrument of Good Governance*, *Modern Diplomacy*, ed. Jovan Kurbalija (DiploPublishing, 1998), s.88.

uluslarının sosyal, ekonomik ve teknolojik anlamda birbirlerine bağımlılıkların arttığı ve bu karşılıklı bağımlılığın farkına varıldığı dönemi temsil etmekteydi. 1890 tarihli Quai d'Orsay (Fransız Dışişleri Bakanlığı) raporunda diplomasi alanı sınırsızdı. Ancak Avrupa barışı periyodik krizler, sömürge savaşları, Balkanlar ve Uzak Doğu'daki çatışmalarla gölgelenmekte ve bu barış gittikçe halk için gizemini koruyan rakip askeri ittifaklar arasında istikrarsız bir dengenin korunmasına bağlı hale gelmişti. Bununla birlikte 1889'da kurulan Evrensel Barış Kongresi çatışma çözümü için yasal yaklaşımlar benimsemekte, silah sınırlandırılması ve silahsızlandırma ile birlikte arabuluculuğu savunmaktaydı.²⁸ Her ne kadar bu fikirler savaşa engel olamasa da yeni diplomasinin gelişmesinde katkıda bulunmuş, I. Dünya Savaşı'nın ardından bu fikirler ve yeni diplomasi gittikçe görünür hale gelmeye başlamıştır.

2.2.2. Diplomasinin Dönüşümü: Yeni Diplomasi Kavramı

Fransız diplomat Jules Cambon, 1905'te iletişimin hızının, basın ve demokratik gevezeliğin gittikçe artmasının eski diplomasiyi devirdiğini savunmuştur. Diplomaside reformu savunanların kullandığı iki ana tema yeni diplomasinin de temel dayanaklarını oluşturacaktır. Nitekim reformcuların savunduğu diplomasinin kamuoyu denetimine ve kontrolüne açık ve hem anlaşmazlıkların barış yoluyla çözülmesi hem de saldırgan savaşının caydırıcılığını sağlamak için kurulacak uluslararası örgüt temaları yeni diplomasi için önemli başlıklar olarak tezahür etmiştir. Açık diplomasinin uluslararası siyasette daha güvenilir bir ortam sağlayacağı ve aşırı güç kullanımının dünya kamuoyu ve toplum tarafından engellenebileceği kabul edilmiştir. Aynı zamanda diplomaside reformun savunucuları uluslararası siyaset alanının düzenlenmesi için yeni araçların önemine vurgu yapmışlar; 19. Yüzyılın barış hareketlerinden ilham alarak hükümetler arası iş birliği gibi uluslararası anlaşmazlıkların barış yoluyla çözülmesini belirtmişlerdir.²⁹

Diplomasi eleştirisi 1. Dünya Savaşı'nın ardından hız kazanmıştır. 1918'de ABD Başkanı Woodrow Wilson'un deklare ettiği 14 İlke ile yeni uluslararası düzene çağrı yapmıştır. Bu on dört prensibin ilkinin yukarıda bahsedilen reformcuların vurguladığı diplomasinin açık bir şekilde ve kamuoyu önünde ilerlemesi oluşturmaktadır. Gizli diplomasi eleştirisi 1917'de Rusya'da iktidarı ele geçiren Bolşeviklerin eski çarlık

²⁸ Keith Hamilton, Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*, (New York: Routledge, 2011), ss. 139.140.

²⁹ A.g.e., ss.142-143.

hükümetinin gizli anlaşmalarını ortaya çıkarması ile gittikçe görünür hale gelmeye başlamıştır. Tarihçi Sidney Far 1. Dünya Savaşı'nın altında yatan beş nedenden ilkinin yapılan gizli anlaşmalar ve gizli ittifak sistemi olarak vurgulamış; Birleşik Krallık başbakanlığı ve dışişleri başkanlığı görevinde bulunmuş İşçi Partisi lideri Ramsay MacDonald da 1.Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde gizli diplomasiyi sorumlu tutmuştur.³⁰

Yeni diplomasi kavramını özetleyecek olursak, 1. Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkmış ve dış politikada genel kitlenin rızasına bağlı kalınmasının bir yolu olarak kamuoyuna hesap verilebilirlik; liberal ilkelerin devlet düzeyinde gittikçe genişlemesiyle Wilson prensiplerinde de bahsi geçen ulusların kendi kaderini tayin hakkı; keyfi güç kullanımının sınırlandırılması adına kolektif güvenlik olmak üzere üç temel prensip etrafında şekillendirilmiştir. Güç politika dengesinin sağlanması adına başlangıçta devletlerin egemenlik ihlallerini engellemek adına hizmet eden kolektif güvenlik; devletlerarası karşılıklı güveni sağlamak, uluslararası iş birliğine katkıda bulunmak ve uluslararası anlaşmazlıkları barışçıl çözümlere kavuşturabilmek gibi geniş bir yelpazeye yayılmıştır.³¹

Her ne kadar kolektif güvenliğin sağlanması adına 1. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Milletler Cemiyeti uluslararası güvenliği sağlamakta başarılı olamasa da 2. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Birleşmiş Milletler kolektif güvenlik fikrinin taşıyıcısı konumuna gelmiştir. Nitekim artık diplomatik sahada salt devletler aktör olarak yer almamakta; devlet üstü kuruluşlar veya devletlerden tamamen bağımsız sivil toplum kuruluşları da diplomasi de aktör olarak yerlerini almaya başlamışlardır. Aktör sayısındaki artış diplomasiyi daha karmaşık bir hale getirmiştir ancak bu iki taraflı diplomasinin* yerini tamamen çok taraflı diplomasiye** bıraktığı anlamına

³⁰ Jeremy Black, *A History of Diplomacy*, (London: Reaktion Books Ltd, 2010), s.188.

³¹ Corneliu Bjola, Markus Kornprobst, *Understanding International Diplomacy Theory Practice and Ethics* (Oxon: Routledge, 2018), s.53.

* İki Taraflı Diplomasi: İki devlet tarafından görevlendirilmiş yetkililerin diplomatik ilişkileri yürütmesi. Bu anlamda ikili diplomasi geleneksel diplomasiyle eşitir. Aynı zamanda çok taraflı diplomasi yürütülürken konferans esnasında iki devlet doğrudan temas ettiği diplomatik biçimi. Ayrıntılı bilgi için bkz: G.R. Berridge, Alan James, *A Dictionary Of Diplomacy* (New York: Palgrave, 2001), s.19.

** Çok Taraflı Diplomasi: Üç veya daha fazla devletin katıldığı konferanslarla yürütülen diplomasi. Çok taraflı konferanslar Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun yıllık toplantıları gibi geniş bir gündeme sahip toplantılardan küçük ad hoc toplantılara kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Ayrıntılı Bilgi için Bkz: G.R. Berridge, Alan James, *A Dictionary Of Diplomacy* (New York: Palgrave, 2001), s.160.

gelmemektedir. İki taraflı diplomasinin yanı sıra Avrupa Birliği gibi daha karmaşık diplomatik iş birlikleri de gelişmeye başlamıştır.³²

Aynı zamanda 20. Yüzyıl boyunca diplomatik aktivitelerde ideolojinin eklenmesi gibi büyük bir değişiklik meydana gelmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın ardından oluşan ideolojik farklılıkların temsil ettiği iki kutuplu dünyada ideoloji Büyük Güç rekabetinin önceki dönemlerinden daha büyük bir rol oynamıştır. Nitekim 19.yüzyılda Avrupa'da hüküm süren göreceli barışı sağlayan güç dengesi, bu yüzyılda yerini nükleer silahın yarattığı dehşet dengesine bırakmıştır.³³

Bununla birlikte Dekolonizasyon, Soğuk Savaş dönemi diplomasisi için önemli bir rol oynamıştır. Avrupa güçlerinin sömürgelerinin bağımsızlıklarını kazandıkları bu dönem hem uluslararası ilişkiler hem de diplomasi üzerinde etkisini göstermiştir. Bazı yeni bağımsız devletler iki kutup arasında seçimini yaparken birçoğu ise Soğuk Savaş devlerinden ayrı bağımsızlıklarını güçlendirebilmek adına G77* gibi gruplanmaları tercih etmiştir. Dekolonizasyon sürecinin bir diğer etkisi ise uluslararası sistemdeki egemen devletlerin çoğalmasındır. Birleşmiş Milletler 1945'te kurulduğunda üye devlet sayısı 51 iken, 1989** yılına gelindiğinde bu sayı 159'a kadar yükselmiştir.³⁴

1970'ler itibariyle ekonomik diplomasi dış ilişkilerin önemli bir işlevi olarak diplomasi sahasında yerini almaya başlamış; ihracat teşviki, doğrudan yabancı yatırım seferberliği gibi ekonomik aktiviteler diplomasinin öncelikli faaliyetleri haline gelmiştir. Son zamanlarda ise kültür, medya ve iletişim, eğitim, bilim ve teknoloji diplomaside yeni öncelikler olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından politik diplomasinin yanı sıra ilişki kurabilme ve çatışmalara

³²Karin Ahonen-Ström, Pontus Andgren, *Changing Diplomacy- Actors or structures?*, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1325817&fileId=1325818> [Erişim Tarihi: 16.07.2020]

³³ David J. Snyder, "Cold War Diplomacy", *The Encyclopedia of Diplomacy*, ed. Gordon Martel (8 John Wiley & Sons, Ltd, 2018), ss.15.16.

* The Group of 77, 15 Haziran 1964'te BM oturumunda yayımlanan belgede açıklanan 77 gelişmekte olan ülke tarafından kurulmuştur. Her ne kadar üye ülke sayısı 134'e çıkmış olsa da hâlâ G-77 olarak orijinal ismi ile devam etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: *About to Group of 77*, <https://www.g77.org/doc/> [Erişim Tarihi: 27.03.2021]

** Bugün BM üye devlet sayısı ise 193'tür.

³⁴ Geoffrey Wiseman and Paul Sharp, "Diplomacy", *An Introduction of International Relations*, ed. Richard Devetak, Anthony Burke, Jim George (New York: Cambridge University Press, 2012), ss. 261-262.

çözüm bulabilme de gittikçe karmaşık bir yapıya kavuşmuştur. Genel hatları ile diplomasi; çok yönlü, karmaşık, değişken bir yapıya dönüşmüştür.³⁵

Aktörler arasındaki temasın yoğunluğunun yanı sıra aktörlerin sayısı ve rolleri de tarihsel süreçte değişim göstermektedir. Uluslararası ilişkilerdeki aktör sayısı her geçen gün artmakta ve aktörlerin rolleri değişmektedir. Geçmişte salt büyükelçi ve askerlerin savaş ve diplomasiyle ilgilendiği, uluslararası ilişkileri temsil ettiği ve yaşattığı savunulurken bugün ulusal diplomatların ve ordu mensuplarının yanı sıra çok uluslu firmalar, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Birleşmiş Milletler gibi kurumlar da diplomasi sahnesinde yerlerini almaktadır.³⁶

Büyükelçi, hükümet yetkilileri gibi diplomasiin ana aktörlerinin yanı sıra geleneksel ekonomik çıkar gruplarından küresel suç örgütlerine; uluslararası din gruplarından bağışçılara kadar geniş bir yelpazeye sahip olan devlet dışı aktörler de diplomasi alanında yer bulmaya başlamışlardır. Sivil Toplum Kuruluşları hükümetlerden ayrı hareket edebilmekle birlikte ulusal yönetimin bir parçası olarak da hareket edebilmektedir. Bazı STK'lar resmi yönetimlerle finansal ya da bilgi akışının entegre edildiği bir pozisyona sahipken; bazıları ulus ötesi faaliyet gösterebilmektedir. Uluslararası ilişkiler sahasında aktör sayısı artış gösterse de devletlerin dış politikaya yönelik rutinlerde ve stratejik kararlarda merkezi karar mercii pozisyonunu koruduğu savunulsa da³⁷ uluslararası ilişkiler değişen doğası dış ilişkileri yürüten karar mercii konumundaki aktörlerin yapısını değiştirmektedir. Nitekim dışişleri artık dış politika yapımında tekeli pozisyonunda değildir; medyadan akademiye, bilim ve teknoloji kurumlarından Sivil Toplum Kuruluşlarına kadar birçok devlet dışı aktör dışişlerinin kalıcı ortakları ve paydaşlarıdır.³⁸

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere diplomasi zaman içerisinde salt aktör bazında değil; kullandığı dilden araçlarına kadar birçok konuda dönüşüme sahne olmuştur. Klasik diplomasiin konuları ve aktörlerini de arkasına alarak diplomasi gittikçe geniş bir alana ve geniş bir kitleye yayılmaya başlamıştır.

³⁵Kishan S. Rana, *21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide* (New York: The Continuum International Publishing Group, 2011), ss.13-14.

³⁶ Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, "Introduction: The Challenges of 21st-Century Diplomacy", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur (Croydon: Oxford University Press, 2013), s.5.

³⁷ R. P. Barston, *Modern Diplomacy, The changing nature of diplomacy*, ss. 7.8.

³⁸Kishan S. Rana, *21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide* (New York: The Continuum International Publishing Group, 2011), ss. 16-17.

Tablo 2. 1: Klasik ve Küresel Çağda Diplomasi Karşılaştırması.

	Klasik Diplomasi	Küresel Çağda Diplomasi (Soğuk Savaş Sonrası)
Aktörler	Dış konularda aktif olan bakanlıklar, parlamento, hükümet başkanı. Medya ve iş dünyası ile temas minimal düzeyde	Klasik diplomasi aktörlerinin yanı sıra medya ve iş dünyasından ortaklarından, akademiden sivil topluma kadar birçok STK.
Uluslararası Diyalogların Konuları	Ana odak noktası barışın, güvenliğin ve iş birliğinin sağlanması gibi konuları oluşturan yüksek diplomasi	Yüksek diplomasinin yanı sıra ticari ve diğer ekonomik anlaşmalar; kamu diplomasisi, imaj oluşturma gibi birçok konu

Kishan S. Rana, 21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide, (New York: The Continuum International Publishing Group, 2011), s.17 ve s.23'ten uyarlandı.

2.3. Kültürel Diplomasi

Kültür, tabuları ve gerginlikleri ortaya çıkartan, kimliğin belirleyici ve güzelliğin üreticisi olarak işlev görmektedir; hem farklı toplumları birbirlerine bağlayan bir araç hem de toplumsal farklılıkları ortaya çıkartan bir araç işlevi görmektedir. Bu noktadan hareketle kültür, toplumları birleştirici görevi ile hukuk, piyasa ve yönetmelikleri destekleyen ortak payda görevi görebilmektedir. Bu sebeple günümüz küresel piyasasında bir ülkenin uluslararası iş birliğini sağlayarak başarılı olabilmesi adına diğer halkların kültürlerini anlayabilmesi ayrı bir önem taşımaktadır.³⁹ Bu noktadan hareketle kültürel diplomasi kavramını daha iyi anlamlandırabilmek adına kültürel diplomasinin ontolojik ve tarihsel evrimine değinilecek; ardından ise anlam karmaşasına yol açmaması adına kültürel diplomasi ile ilgili bazı kavramlara son olarak da kültürel diplomasinin araçlarına yer verilecektir.

2.3.1. Kültürel Diplomasinin Ontolojik Evrimi

Kültürel ilişkiler, sınırları dışında eğitim ve entelektüel araçlar ile ulusal kültürler arasında bağlantı kurabilme anlamına gelmektedir. Bu anlamı ile kültürel ilişkiler, devlet müdahalesi olmaksızın büyüyebilmektedir. Kültürel ilişkiler devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilebilirken diplomasinin genellikle devletler ile ilişkilendirildiği göz önüne alındığında kültürel diplomasi, ulusal çıkarları ilerletebilmek adına hizmet

³⁹ Harvey B. Feigenbaum, Globalization And Cultural Diplomacy, Center For Arts And Culture, (2002), s.7.

eden diplomatlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Kültürel diplomasinin hedef kitlesi vatandaşlar ya da gruplar olsa da programlar devletler tarafından finanse edilmekte ve sunulmaktadır. Kültürel diplomasi hükümetlerin dış politikalarının özü tarafından etkilenebilmekte, hükümetlerin politik hedeflerini gerçekleştirebilmesi adına araçsallaştırılabilmektedir.⁴⁰

Klasik anlamda kültürel diplomasi, fikirlerin, bilginin, sanatın ve kültürün diğer diğer öğelerinin karşılıklı değişimi yolu ile devletler ve halklar arasında karşılıklı anlayışın teşvik edilmesine işaret etmektedir.⁴¹ Kültürel diplomasi kısaca, özellikle entelektüel kaynak ve aktiviteler aracılığıyla kendi halklarının ve hükümetlerinin yabancı halklar ve hükümetler ile bağlantı kurulmasının sağlanması olarak tanımlanabilmektedir.⁴²

Günümüzde kültürel diplomasi, dışişleri bakanlıklarının örgütsel şemasının vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel diplomasi, büyük ölçüde bakanlıkların kültürel diplomasi konusunda uzmanlaşmış personelleri tarafından planlanıp yürütülmektedir. Kültür artık uluslararası ilişkilerin vazgeçilmez bir parçası konumundadır. Ancak kültürel diplomasinin salt dışişleri personelleri tarafından yürütüldüğü söylemek doğru olmayacaktır. Bu noktada kültürel diplomasinin uygulanma şekli aktörlerine göre üç farklı modelden bahsedebiliriz. İlk olarak doğrudan hükümet destekli ve hükümet denetimine tabii olan Enstitü ve kurumlar aracılığıyla faaliyetlerin yürütülmesidir.⁴³ Bu modelin en önemli örneklerinden birini oluşturan Rossotrudniçestvo Rusya Federasyonu Dış İşlerine bağlıdır ve kuruluşa hükümet tarafından yıllık 4 milyon ruble bütçe ayrılmaktadır.⁴⁴ İkinci model ise, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla faaliyetlerin yürütülmesidir. Bu kurumlar hayır kurumu statüsünde olabilir ve doğrudan hükümete bağlı değildir ancak hükümetler tarafından finanse edilmektedirler. Üçüncüsü ise ilk iki model arasında yer almaktadır. Bu modelde hem devletler tarafından hem de uluslararası

⁴⁰ Tim Rivera, *Distinguishing Cultural Relations From Cultural Diplomacy: The British Council's Relationship With Her Majesty's Government* (Los Angeles: Figueroa Press, 2015), ss. 9-10.

⁴¹ Milton C. Cummings, *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*, <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf> [Erişim Tarihi: 10.05.2019]

⁴² Patricia M. Goff, Cultural Diplomacy, *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Edited by Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, ss.2-3.

⁴³ Serhan Ada, "Cultural Diplomacy: From Showcase to Intercultural Dialogue", *Cultural Diplomacy: Arts, Festivals and Geopolitics*, ed. Milena Dragičević Šešić, Ljiljana Rogač Mijatović, Nina Mihaljinac, s.52.

⁴⁴ Vlasti pristupili k reforme rossiyskoy mehkoy sili. Začem absuydayetsa ideya sozdaniya goskorporatsii po prodvijeniyu interesov Moskvi, <https://www.rbc.ru/politics/13/07/2020/5f05a8079a79477c4c39bfa5> [Erişim Tarihi: 18.07.2020].

kuruluş veya organizasyonlar tarafından destekli kurumlar aracılığıyla kültürel faaliyetler yürütülmektedir. Görüldüğü üzere bu üç modelde de kültürel faaliyetler her ne kadar kurumlar aracılığıyla yürütülse de temel olarak bakanlıklar tarafından finanse edilmektedir kısaca kültürel diplomasinin yürütülmesi diplomasinin temel aktörü olan devletin işidir.⁴⁵

2.3.2. Kültürel Diplomasinin Tarihsel Evrimi

Diplomasi, zaman içerisinde değişime uğrasa da yüzyıllardır şehirler ve medeniyetler arasındaki ilişkilerin ve iletişimin merkezinde yer almakta; devletlerin hükümetleri arasında resmi ilişkilerinin yürütülmesi anlamında resmi olma doğasını korumaktadır. Diplomasi temelinde politik bir faaliyettir ve ana amacı devletlerin dış politikalarını zorlama ya da propagandaya başvurmaksızın güvence altına almasını sağlamaktır.⁴⁶

Kültürel diplomasi, dış politikanın bir enstrümanı olarak, devletlerin dış politika hedefleri doğrultusunda kültürel değerlerini amaca yönelik kullanılması ile ilişkilendirilebilmektedir. Bizans İmparatorluğu'nun dünya görüşlerini yayarak İmparatorluğu'nun dünyanın geri kalanında etkisini güçlenmeye çalışan Bizans misyonerlerinin faaliyetlerinde kültürel diplomasinin bazı işaretleri görülmektedir.⁴⁷

Ancak modern anlamda kültürel diplomasinin 19.yüzyılın sonlarında uzmanlaşmış kültürel-diplomatik kurumların kurulması ile birlikte ortaya çıktığını söylemek mümkündür. 19.yüzyılın sonlarında, farklı kültürel faaliyetler düzenlemeye başlanmış ve daha çok Avrupalı elit ve artistlerin bir araya toplanmasını sağlayan kurumlar kurulmuştur. Bu kurumlar aracılığı ile esasen diaspora* gibi belirli sosyal alanlarda kültür ve dilin yaygınlaştırılması gibi milliyetçi politikalar doğrultusunda faaliyetler geliştirilmiştir.⁴⁸ Kültürel diplomasinin ilk izlerini sergileyen Alliance Française, 1883 yılında Fransız diplomat Paul Cambon tarafından milliyetçi politikalara paralel olarak

⁴⁵ Serhan Ada, "Cultural Diplomacy: From Showcase to Intercultural Dialogue", *Cultural Diplomacy: Arts, Festivals and Geopolitics*, ed. Milena Dragičević Šešić, Ljiljana Rogač Mijatović, Nina Mihaljinac, s.52-53.

⁴⁶ Rivera, *age*, ss.7-8.

⁴⁷ Erik Pajtinka, *Cultural Diplomacy In The Theory and Practice of Contemporary International Relations, Politicke Vedy/Political Sciences*, Vol. XVII, N.4, (2014), ss.99-97. (95-108)

* Diaspora, bir grup insanın anavatanlarından ayrılarak farklı ülkelere yayılması anlamına gelmektedir.

⁴⁸ Mariano Martín Zamorano, *Cultural Diplomacy: Definition, Historical Evolution And Current Tendencies*, ss.2-3.

Fransızcanın teşvik edilmesi adına kurulmuştur. Kuruluş yılını takiben Alliance Française Barcelona şubesi ile yurtdışındaki faaliyetlerine de başlamıştır.⁴⁹

20.yüzyılın ilk çeyreği boyunca, kültürel diplomasının hükümetler tarafından kurumsallaştırılmaya başladığı görülmektedir. Bu süreç, sömürge gücünün devamlılığının sağlanması adına çeşitli stratejiler geliştiren Avrupa ulus devletlerinin diplomatik sisteminin karakterine uygun olarak gelişme göstermiştir. Benzer biçimde kültürel diplomasının kurumsallaşması, I. Dünya Savaşı'nın ardından propaganda görevi gören kültürün siyasal silah haline gelmesi doğrultusunda ilerlemeye başlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak Dışişleri Bakanlıkları aracılığı ile ve daha önceden var olan kurumların vakıflaştırılması ve resmileştirilmesi ile çeşitli kurumlar örgütlenmeye başlamıştır. 1920 yılında Alman hükümeti tarafından, Alman Dışişleri Bakanlığı desteği ile Yabancı Ülkelerde Yaşayan Almanlar ve Kültürel İşler Şubeleri ardından ise Deutsche Akademi öncülüğünde daha sonra Nazi ideolojisinin yayılmacı düşüncesi adına kullanılacak Goethe Enstitüsü kurulmuştur.⁵⁰

II. Dünya Savaşı'nın ardından kültürel diplomasi, merkezi söylemin bir parçası olarak uluslararası uzlaşma ve ahlâki restorasyonun bir aracı olarak telaffuz edilmeye başlanmıştır. Dünya halklarının ilişkilerini kültür, eğitim ve bilim aracılığıyla ilerletmek ve insanlık için uluslararası barışı temin edilebilmek adına Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) dış politikada kültürel diplomasi için yeni bir boyut kazandırmıştır.⁵¹

Aynı zamanda II. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan iki kutuplu düzende nükleer savaş tehdidinin yarattığı dehşet dengesi sebebiyle kutuplar arası çatışma kültürel sahada meydana gelmiştir. Sistemin iki süper gücünün birbirleriyle tamamıyla uyumsuz politik, sosyal ve ekonomik hayatlara sahip olduğu düzende ideolojiye Soğuk Savaş'ın kazanının ya da kaybedenin ölçüldüğü temel güç kaynağı rolü verilmiştir.⁵² ABD hükümeti ideolojik savaşın galibi çıkabilmek adına, Dışişleri Bakanlığı, CIA ve diğer kurumlar aracılığıyla Amerikan düşüncesinin dünya çapında yayılması için eşi benzeri görülmemiş bir propaganda çalışması gütmeye başlamıştır. Avrupalıların

49 History of AF, <http://www.alliancefrancaise.org.np/about/history/> [Erişim Tarihi: 10.05.2019].

50 Mariano Martín Zamorano, Reframing Cultural Diplomacy: The Instrumentalization of Culture under the Soft Power Theory, *Culture Unbound*, Volume 8, (2016), s.170.

51 Unesco Constitution, http://www.unesco.org/education/pdf/UNESCO_E.PDF [Erişim Tarihi: 13.05.2019], s.2.

52 Gould, Nigel, "The Logic of Soviet Cultural Diplomacy", *Diplomatic History*, V.27, N.2, 193-21, 2003, s.195.

sosyalizm ve komünizmden uzaklaşması; Sovyet sanatçıları ve vatandaşlarına Batı kültürünün kapılarını açabilmek adına kurulan Radio Free Europe ve kültürel değişim programları etkin bir şekilde kullanılmıştır.⁵³ Nitekim Batı Blokunun etkin kültürel diplomasisi, Sovyet düşüncesinin zayıflayıp ortadan kalkmasına ardından da Soğuk Savaş'ın sonuna ve uluslararası sistem için yeni bir başlangıcına yol açmıştır.⁵⁴

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından diplomasiinin içeriğinden uygulanma alanına kadar dönüşümler meydana gelmiştir. Uluslararası sistemdeki temel aktör olan devletin yanı sıra sisteme Sivil Toplum Kuruluşları, bireyler ve uluslararası şirketlerin eklenmesi ile diplomasiinin tarafları ve uygulayıcıları çeşitlenmiş; küreselleşme ile birlikte diplomasi uygulamalarında genişleme görülmeye başlamıştır. İletişim ve ulaşım imkânlarındaki artış ile küreselleşmenin hız kazanması, hem güvenlik algılamalarının değişmesine yol açmış hem de devlet dışı aktörlere uluslararası sistemde daha aktif bir rol biçmiştir.⁵⁵

Modern iletişim kaynakları ve ileri düzey bilgi teknolojilerinin kullanımı 21. yüzyıl diplomasiinin karakterini şekillendirmiştir. Dahası 21.yüzyılda güvenliğin salt sınır güvenliğinden çıkıp enerji, çevre, insan hakları, sağlık sorunları, bilgi ve iletişim teknolojileri, organize suç ve terörizm gibi çeşitli konularda genişlemesi, diplomasiinin çeşitlenmesine ve yeni diplomasi türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁵⁶

2.3.3. Kültürel Diplomasi ile İlgili Bazı Kavramlar

Kültürel diplomasi; kamu diplomasisi, uluslararası kültürel ilişkiler, propaganda gibi birbirleriyle ilintili terimlerin yerine sıklıkla kullanılsa da ve hatta kamu diplomasisinin bir alt dalı olarak kabul edilse de tam olarak bu kavramlar ile eş anlamlı olarak kullanılması doğru bir yaklaşım değildir. Her uluslararası kültürel ilişkiler kültürel diplomasiyi temsil etmemekte, her uluslararası kültürel faaliyet devletler tarafından yürütülmediği gibi kültürel diplomasi için ön koşul olan ülkelerin dış politika ve diplomasiilerine katkıda bulunmamakta veya böyle bir hedef doğrultusunda hareket

⁵³ Cynthia P. Schneider, Culture Communicates: US Diplomacy That Works, *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, ed. Jan Melissen, (New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2005), ss.151-152.

⁵⁴ Gould, Nigel, *a.g.e.*, s.195.

⁵⁵ Firat Purtaş, Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi, *Akademik Bakış*, C.7, s.13 (2013), ss. 2-3.

⁵⁶ Didzis Klavins, The Transformation Of Diplomacy, <https://www.sylff.org/wp-content/uploads/2013/03/df167deba2dda4fb19d23be1c62e2400.pdf> [Erişim Tarihi: 13.05.2019].

etmemektedir. Son olarak her ne kadar kültürel diplomasi kamu diplomasisi kavramları birbirinin yerine kullanılsa da her kamu diplomasisi faaliyeti devletin kültürünü içermemektedir.⁵⁷ Bu noktadan hareketle anlam ve terim karmaşasına yol açmamak adına öncelikle aşağıda tabloda terimlerin kültürel diplomasi ile benzerlikleri ve farklılıkları vurgulanacaktır.

Tablo 2. 2: Kültürel Diplomasi ile İlgili Kavramların Karşılaştırılması.

	Devletin Dâhil Edilmesi	Hedef Kitle	Amaç	Kültürel Formlar	Örnek
Diplomasi	Vazgeçilmez	Yabancı hükümetler ve topluluklar	Diplomatik ilişkilerin devamlılığın sağlanması	Karşılıklı hediyelerin takdim edilmesi, gösteriler	1815 Viyana Kongresi'ndeki müzik ve opera performansları
Kamu Diplomasisi	Vazgeçilmez	Bütün yabancı topluluklar	Prestij ve yabancı kitleler arasında desteğin sağlanması	Yüksek kültürün bütün formları, eğitim ve bilgi	Fullbright Komisyonu-Bilim insanlarının değişimi vs.
Kültürel Diplomasi	Vazgeçilmez (Ancak bazı teorisyenlere göre değil)	Yabancı topluluklar-Daha çok elitler	Prestij ve yabancı kitleler arasında desteğin sağlanması	Daha çok yüksek kültür-sanat, müzik	Devlet tarafından desteklenen yabancı ülkelerdeki sergiler
Yumuşak Güç	Gerekli Değil	Yabancı hükümetler ve topluluklar-geniş kitleler	Kamuoyunun algısının olumlu değişimi, ülkenin farkındalığı ve imajı	Kültürün bütün formları, özellikle popüler kültür	Hollywood filmlerinin bütün dünyada popüler olması
Propaganda	Vazgeçilmez	Yerli ve yabancı topluluklar-	Dikkatlice planlanmış	Popüler kültür	Savaş posterleri
Ülke İmajı/Ulusal Markalaşması	Gerekli değil	Yabancı Topluluklar	Turizmin teşvik edilmesi, yabancı yatırımlar	Popüler Kültür	Türk Hava Yolları

Diana Stelowska, Culture in International Relations Defining Cultural Diplomacy, Polish Journal of Political Science, Vol. 1, Issue 3, (2015), ss.65-66'dan uyarlandı.

⁵⁷ Simon Mark, A Greater Role for Cultural Diplomacy, (Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael, 2009), s.11.

2.3.3.1. Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasi her ne kadar yeni bir kavram olarak karşımıza çıksa da; yabancı halklara yönelik resmi iletişim uluslararası ilişkilerde ilk kez karşımıza çıkmamaktadır. Kamu diplomasi ve kültürel diplomasi yerine de kullanılan ülkelerin imajlarını veya etiketlerini başka ülkelerde sergileme veya o ülkelerde kalıcı hale getirme çabaları, propaganda ve etkinlikler diplomasinin kendisi kadar eskidir. Antik çağlarda dahi prensler ve temsilcileri yabancı topraklardaki insanları etkilemenin potansiyelini göz ardı etmemişlerdir. Geleneksel bakış açısıyla diplomasi, aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki rollerinin ve rollerine biçilen sorumlulukların daha keskin ve net olduğu bir saha olarak tanımlanırken bugünkü çoğu aktörün istediği kadar güce ve kontrole sahip olamadığı post-modern ulus ötesi ilişkiler dünyasında geleneksel diplomasi tanımı gücünü koruyamamaktadır. Nitekim bugünün dış ilişkiler personeli salt meslektaşlarına karşı sorumlu olmamakta; sorumlulukları diplomatik faaliyetlere katılan veya katılmayan geniş bir kitleyi içine almaktadır. Diplomatik başarı için artık açıklık ve dış politika karar alıcılarından yabancı topraklardaki bireylere kadar çok katmanlı iş birliği gerekmektedir.⁵⁸

Kamu diplomasisi, kısaca kamu davranışlarının oluşumu üzerinde etki yaratılması ve bunun dış politikada tezahür etmesi anlamına gelmektedir. Kavram ilk olarak 1856'da London Times tarafından sadece Amerikan siyasetçi Franklin Pierce'in duruşunu eleştirecek şekilde medeniyet ile eş anlamlı olarak kullansa da bugünkü anlamı ile kavramsallaştırılması 1965'te Amerikan diplomat Edmund Gullion tarafından gerçekleştirilmiştir. Bugün kamu diplomasisi geleneksel diplomasi boyutlarının ötesinde diğer ülkelerde kamuoyu kültürünün yetiştirilmesi; bir ülkedeki özel grup ve çıkarların diğeri ile etkileşimi; dış politikanın raporlanması, kültürler arası iletişim sürecini kapsamaktadır.⁵⁹

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından itibaren kamu diplomasisi gittikçe görünür olmaya başlamıştır. Nükleer silahların yarattığı dehşet dengesi, bilgi ve ikna kampanyaları iki süper gücün küresel ideolojik ve stratejik mücadelelerinde etkin bir silah olarak ortaya çıkmış; bu nedenle ilk aşamada kamu diplomasisi, yabancı toplumlarda rakip

⁵⁸ Jan Melissen, "The New Environment", *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, ed. Jan Melissen, (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s.5.

⁵⁹ Nicholas J. Cull, *Public Diplomacy before Gullion The Evolution of a Phrase*, Routledge Handbook of Public Diplomacy, ed.by, Nancy Snow, Philip M.Taylor, (New York: Routledge, 2009), s.19.

devletlere karşı üstünlük kurma mücadelesinin bir aracı olarak kullanmıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca hem ABD hem de Sovyetler Birliği rakip ideolojiyi alt edebilmek ve yabancı toplumlarda ideoloji eksenli tutumları değiştirebilmek adına uluslararası yayınlar yapmışlardır. Artık uluslararası sistemde aktörler toprakları ele geçirmekten daha fazlasını, toplumları etkileyebilmeyi ve ikna etmeyi amaçlamaktadır.⁶⁰

Bir devletin kültürünün dış politika veya diplomasi hedeflerini gerçekleştirmesinde veya olumlu izlenim yaratabilmek adına destek kaynağı olarak kullanılan kültürel diplomasi, genellikle kamu diplomasisinin bir alt dalı olarak görülmektedir. Ancak kültürel diplomasi; kamu diplomasına kıyasla bir ülkenin dış politika ve iç politika hedeflerine ulaşmasında çok daha etkili bir potansiyele sahiptir.

Kültürel diplomasi, kamu diplomasisinden önce gelmesine rağmen, bazı önemli yöntemleri sebebiyle bir tutulmaktadır. Kamu diplomasisinin, birçok hükümet politikası için sıcak kaynak ve önemli araç olarak varlık göstermesi kültürel diplomasi için de geçerlidir.⁶¹ Ancak kamu diplomasisinde, bir devletin diğerine yönelik politikalarında tek yönlü bir akış vurgulanırken, kültürel diplomasi karşılıklı tanınma üzerinden ikili ya da çok taraflı bir yaklaşım tarafında yer almaktadır. Kültürel diplomasisi açıkça ulusal kültürün desteklenmesi anlamına gelmemekte bundan ziyade ortak bir zemin üzerine odaklanmaktadır.⁶²

2.3.3.2. Propaganda

Propaganda; yapanın hedef kitlenin davranışlarını, istediği veya beklediği niyet doğrultusunda şekillendirmeye ve manipüle etmeye yönelik kasıtlı ve sistematik girişimdir. Propaganda, bir fikri teşvik etmek ya da mevcut konumunu sürdürebilmek adına en etkin stratejiyi önceden dikkatlice düşünmektedir. Algıları şekillendirmek genellikle dil ve imgelerle denlenmekte bu sebeple sloganlar, posterler, semboller ve hatta mimari yapılar kullanılmaktadır. Dil, algıları yorumlamamızı ve kavramsallaştırmamızı sağlayan geniş bir ağa dayanmaktadır bu sebeple dil

⁶⁰ Aytan Gilboa, Searching For a Theory of Public Diplomacy, *ANNALS, AAPSS*, 616 (March 2008), s.59.

⁶¹ *Age*, ss.2-3.

⁶² Maurits Berger, 'Introduction', Bridge the Gap, or Mind the Gap? Culture in Western-Arab Relations (January 2008), Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael, ss.3-4.

propaganda yapan için ayrı bir öneme sahiptir.⁶³ Propaganda kelimesinin kökü Latince bitkiden kesimler keserek kesilen kısımlardan yeni bir bitki üretilmesi süreci anlamına gelen propagare'den gelmektedir. İlk olarak Roma Katolik Kilisesi Congregatio de Propaganda Fide (İnancın Yayılması Cemiyeti) ile 17. Yüzyılda propaganda teriminin yayılmasına yardımcı olmuştur. Ardından Büyük Fransız Devrimi ile propaganda terimi politik bir terminolojiye evrilmeye başlamış; 19.yüzyılın ortalarından itibaren ise bugünkü taşıdığı siyasi anlamı gelişmeye başlamıştır.⁶⁴

Propaganda en basit haliyle doğru bilgilerin veya çarpıtılmış bilgilerin kullanılarak belirli düşüncelerin benimsenmesini amaçlamaktadır. Hem açık hem de gizli birçok faaliyet biçimleri sergilenmekte, aldatici bir araç olarak kullanılabilir. Propaganda, kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi gibi kamuoyunun fikirlerini etkilemek için gerçekleştirilen faaliyetler bütünü temsil etse de⁶⁵ kültürel diplomasiden farklılık göstermektedir.

Kültürel diplomasi ile propagandanın en temel farklarından biri oluşturulmaya çalışılan diyalogun yönüdür. Kültürel diplomasi çok yönlü veya karşılıklı diyalog oluşturmaya dayanırken, propaganda tek yönlü bir diyalogu temsil etmektedir. Söylemin yapısına bakarak kültürel diplomasi mi yoksa propaganda mı olduğu keşfedilmektedir. Örneğin Soğuk Savaş dönemi boyunca öğrenci/akademisyen değişimlerine sponsorluk yapmak, İngilizce öğrenimini teşvik etmek amacıyla kurulan Carnegie Uluslararası Barış Vakfı'nın faaliyetleri genellikle Latin Amerika'da komünizmin yayılma endişesine karşı Amerikan kültürünün ve yaşam tarzının vurgulandığı tek yönlü bir akış sergilemiştir. Ancak kültürel diplomasi için iki yönlü veya çok yönlü akış önem arz etmektedir. Kültürel diplomasi, karşılıklı anlayışı sağlayabilmek adına iki veya daha fazla ülke tarafından ortak oluşturulmuş bir platformu temsil etmekte; herkesin fayda sağlayabileceği çok taraflı bir diplomatik yaklaşımı temsil etmektedir.⁶⁶

⁶³ Garth S. Jowett, Victoria O'Donnell, *Propaganda & Persuasion*, (California: SAGE Publications, 2015), ss. 8-9.

⁶⁴ Christian Mull and Matthew Wallin, *A Tool of Strategic Influence*, American Security Project (2013), s.2.

⁶⁵ A.g., s.8.

⁶⁶ Cesar Villanueva Rivas, *Representing Cultural Diplomacy: Soft Power, Cosmopolitan Constructivism and Nation Branding in Mexico and Sweden*, (Växjö: Växjö University Press, 2007), ss. 42-43.

2.3.3.3. Yumuşak Güç

Joseph Nye, askeri ve ekonomik gücün diğerlerinin pozisyonlarını değiştirmesini sağlayabileceğini ancak bazen tehditler de olmaksızın ülkelerin istediğini sonuçlarını elde edebileceğini belirtmekte gücün ikinci yüzü olarak adlandırdığı dolaylı yol ile ülkelerin istediğini elde edebileceğini vurgulamaktadır. Bir ülkenin gündemi belirleyebilmesi ya da diğer ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettirebilmesi için salt ekonomik ve askeri yaptırımları kullanması önem arz etmemektedir. Bu noktadan hareketle sert güç yerine yumuşak gücün kullanılması istenilen sonuçların elde edilmesini adına diğerlerini istekli hale getirebilmektedir. Nitekim yumuşak güç, başkalarının isteklerini şekillendirebilme yeteneği ilkesine dayandırılmaktadır.⁶⁷ Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere sert güç ve yumuşak güç davranışlardan kaynaklarına kadar birçok konuda farklılaşmaktadır. Devletlerin diğer devletler ile ilişkilerinde kullandığı güç ilişkilerin seyrinde önem arz etmektedir. Bir sonraki bölümde Rusya'nın sert güç ve yumuşak gücü kullanmasının özellikle eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerinin seyrinde nasıl bir etki yaratacağı gözler önüne serilmektedir.

Tablo 2. 3: Sert Güç-Yumuşak Güç Karşılaştırması.

Tür	Sert Güç: Askeri	Sert Güç: Ekonomik	Yumuşak Güç
Davranışlar	Baskı; caydırma	İkna; baskı	Çekicilik; gündem belirleme
Kaynaklar	Zorlama; Tehditler	Yaptırımlar; ödemeler	Değerler; kültür; politik; kurumlar
Devlet Politikaları	Zorlayıcı diplomasi; savaş; ittifak	Yardım; rüşvet	Kamu diplomasisi; ikili ve çok taraflı diplomasi

Aytan Gilboa, Searching For a Theory of Public Diplomacy, ANNALS, AAPSS, 616 (March 2008), s.61'den uyarlandı.

Tercih belirleme yeteneği, kültür, meşru siyasi değer ve kurumlar gibi varlıklarla ilişkilendirilebilme eğilimidir. Bir ülkenin yumuşak gücü başkalarına çekici gelen kültürleri, politik değerleri, meşru oldukları ve ahlaki otoriteye sahip oldukları noktada

⁶⁷ Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power The Means To Success In World Politics*, (New York: Public Affairs, 2004), s.5.

dış politikaları olmak üzere üç kaynağa dayandırılmaktadır. Bir ülke kültürlerinin evrensel değerleri ve politikalarını başkaları ile paylaştığı takdirde yarattığı cazibe aracılığıyla istedikleri sonuçları elde edilme olasılığı artmaktadır.⁶⁸

Sert ve yumuşak gücün birlikte kullanılması anlamına gelen akıllı güç (smart power) de devletlerin dış politikalarında etkin olarak kullanılmaktadır. Joseph Nye, ABD'nin dış politikadaki başarısını sert ve yumuşak güç dengesinin gelişmesinde kısaca akıllı gücün dış politikadaki gelişimine bağlı olduğunu vurgulamaktadır.⁶⁹

Bu noktada kültürel diplomasi, yumuşak güç, ülkelerin markalaşması, propaganda ve kamu diplomasisi gibi diplomasi kavramları üzerine oturmakta; sert güç-yumuşak güç denkleminde yumuşak güç tarafında yer almaktadır.⁷⁰

2.3.3.4. Ülke İmajı/Ulusal Markalaşma

Uluslararası İlişkiler Profesörü César Villanueva Rivas, kültürel diplomasiyi ulusal markalaşma, yumuşak güç ve kültür olmak üzere üç ana rasyonel güç üzerinden tanımlamaktadır.⁷¹ Ulusal markalaşma; devletlerin itibarlarını oluşturmak ve yönetmek, ülkelerini tanıtmak ve yurtdışındaki imajlarını geliştirip artan imajla birlikte turizm ve ticarete yükselen bir ivme yakalayabilmek amacıyla kurumsal marka oluşturma süreci olarak tanımlanmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve serbest ticaret piyasasının gittikçe yaygınlaşması, kültürel diplomasinin gelişmesine katkıda sağlamakta, devletlerin ulusal markalaşmasında kültürlerini kullanmalarını sağlamaktadır.⁷² Bir ülkenin uluslararası arenada olumlu bir imaj yaratabilmesinde, siyasi kabul görmesinde ve iç yatırım için cazip hale gelmesinde etkili olan ulusal markalaşması; ülkelerin diplomatik ve kültürel ilişkilere katılımından uluslararası

⁶⁸ Age, s.13.

⁶⁹ Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power The Means To Success In World Politics*, (New York: Public Affairs, 2004), s.147.

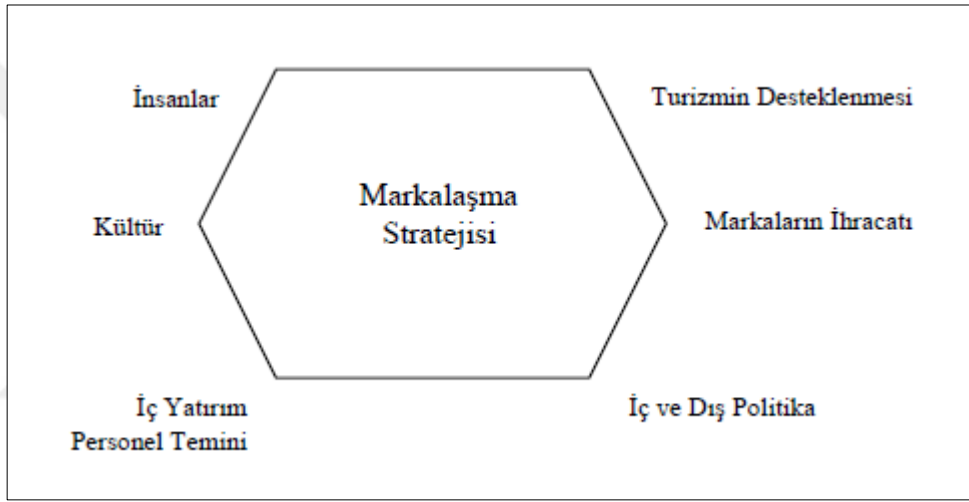
⁷⁰ Patricia M. Goff, 'Cultural Diplomacy', *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Edited by Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, (Croydon: Oxford University Press, 2013), ss.2-3.

⁷¹ Cesar Villanueva Rivas, *Representing Cultural Diplomacy: Soft Power, Cosmopolitan Constructivism and Nation Branding in Mexico and Sweden*, Växjö: Växjö University Press, 2007), s.38.

⁷² *Nation Branding: Country Specific Evaluation*, http://www.culturaldiplomacy.org/culturaldiplomacynews/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Outlook_Report_2011_-_04-01.pdf [Erişim Tarihi: 22.07.2020].

arenadaki eylemlerine, ürün ve yatırım tanıtımına kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.⁷³

Ulusal kimlik, itibar, kamu diplomasisi, kültür gibi konular üzerinden ülkelerin dış politika stratejilerini gelişmeleri adına politik danışmanlık yapan Simon Anholt, ulusal markanın zenginleşmesinde kültürel öğelerin önemli bir birleşen olduğunu; basit klişeleri gerçek ve tarihsel olarak köklü bir hale dönüştürebilmede kültürün gücünü vurgulamaktadır. Küresel ekonomide ulusların çoğu servetlerini mallarını ihraç edebilme gücünden almakta nitekim markalı taleplerini oluşturması gerektiğini savunmaktadır.⁷⁴ Kısacası aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere ulusal markalaşmanın etkin olabilmesi adına Anholt 6 bileşen sunmaktadır.

şekil 2. 1: Simon Anholt Markalaşma Stratejisi Altıgen Modeli.

Simon Anholt, *Brand New Justice How branding places and products can help the developing world*, (Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2005), s.118.

Ulusal markalaşma ancak ülkelerin mevcut kültürleriyle tutarlı olduğu sürece veya kültürün öğelerini kullandığı sürece sağlanabilmektedir. Yaratıcı endüstri paradigmasının bir diğer yönünü sergileyen kültürün politik alana yansıtılması her kurumların kârlılıkları için büyük bir avantaj sağlamakta ulusal kültürün kabulünü algısını da sağlamaktadır.⁷⁵

⁷³ Brian J. Hurn, Barry Tomalin, *Cross-Cultural Communication Theory and Practice*, (New York: Palgrave Macmillan, 2013), s.233.

⁷⁴ Simon Anholt, *Brand New Justice How branding places and products can help the developing world*, (Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2005), ss.140-141.

⁷⁵ Melissa Aronczyk, "Living the Brand": Nationality, Globality and the Identity Strategies of Nation Branding Consultants, *International Journal of Communication* 2 (2008), s.45.

2.3.4. Kültürel Diplomasinin Araçları

Kültürel ilişkiler; yumuşak güç, kamu diplomasisi ve kültürel diplomasinin bir parçasıdır. Devlet ve devlet dışı aktörlerin ortak katılımıyla gerçekleştirilen kültürel faaliyetler kültürler arası iletişimi yönetmek, uzun vadede hedeflere ulaşabilmek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Kültürel diplomasi, sanatçılardan eğitimcilere kadar geniş bir yelpazenin katılım sergilediği; bu süreç içerisinde hem sanatlarını ortaya koyarken hem de ülkelerinin kültürünü yansıttığı faaliyetler bütünüdür ve genellikle devletlerin veya dönemin hükümetinin kültürel öğelerini yansıtmaktadır. Kültürel diplomasi faaliyetleri; eğitim burslarından öğrenci, akademisyen değişim programlarına; sanatçıların performanslarını sergileyebileceği sergilerden konserlere; yurtdışı ziyaretleri sırasında ülkelerin kültürel öğelerini yansıtan hediyelere ve spor müsabakalarına kadar oldukça geniş faaliyet yelpazesine ve hedef kitlesine sahiptir.⁷⁶

Kültürel diplomasi faaliyetleri içerisinde eğitim ve değişim programları ayrı bir öneme tabi tutulmaktadır. Örneğin Alliance for International Exchange, uluslararası değişim programlarının farklı kültürlerin kaynaşmasının ötesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal güvenliğini koruyabilmesi adına güçlü uluslararası ortaklarını inşa etmesinde önemli bir rolü olduğunu savunmaktadır. Öğrenci veya akademisyenlerin birinci elden Amerika'yı deneyimlemesi gelecekte ABD diplomasi için büyük önem arz etmektedir. Yapılan değerlendirmeler, değişim programlarına katılanların ev sahibi ülkeler ve halkları adına daha iyi bir izlenime sahip olduğunu göstermektedir.⁷⁷

Bununla birlikte Amerika Birleşik Devletleri 2018 Kamu Diplomasisi raporuna göre dört öncelik üzerinde durulmakta bu dört önceliğin ilk ikisinde ise değişim programlarına vurgu yapılmaktadır. Bunlardan ilkinin ABD'li ve yabancı uzmanların bir araya getirilerek bilgi ve birikimini paylaşarak yabancı hükümetlerin dezenformasyon kampanyalarına karşı savaşmasını sağlayan değişim programlarının ABD güvenliğini sağlaması oluşturmaktadır. İkincisinde ise, kısa süreli eğitim ve araştırma imkanlarıyla Amerika'nın yüksek öğrenim alanındaki rekabetini korumak olarak belirtilmektedir.⁷⁸

⁷⁶ Simon Mark, *A Greater Role for Cultural Diplomacy* (Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael, 2009), s.10.

⁷⁷ *The Role of Exchanges*, <https://www.alliance-exchange.org/about/the-role-of-exchanges/> [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

⁷⁸ *United States Advisory Commission On Public Diplomacy, 2018 Comprehensive Annual Report On Public Diplomacy & International Broadcasting*, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/2018-ACPD.pdf> [Erişim Tarihi: 19.07.2020], s.50.

Kültürün önemli bir birleşeni olan müzik, hem bir ulusun dünya kültürüne entegre olmasında yardımcı olmakta hem de kendi kültürel öğelerini yansıtmayı sağlamaktadır. Müzik festivalleri, fuarları, sergileri, sempozyumları aracılığıyla yabancı kitleler üzerinde pozitif etki yaratılabilmekte; kültürlerini çekici hale getirebilmektedir.⁷⁹ Örneğin Türkiye-İsrail ilişkilerinin Gazze'ye tıbbi ve yiyecek yardımı sırasında Türk gemisine yapılan operasyon sebebiyle diplomatik ilişkilerin kesintiye uğradığı 2010 yılının ardından müzik her ne kadar ilişkilerin düzelmesinde etkin rol oynamasa da kültürler arası karşılıklı anlayışın yaratılmasında ve iyi komşuluk ilişkilerinde önemli bir rol oynamıştır. 2011 yılında Kudüs'te gerçekleştirilen Akdeniz Müzik Diyalogu konferansında müzik kullanarak güçlü diplomatik bağları geliştirmeye odaklanılmış; 2014 yılında İsrail'in Yafa kentinde Mehter Takımı'nın performansı iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin teşvik edilmesine katkı sağlamıştır.⁸⁰

Evrensel bir dile sahip olan spor her ırk, etnik köken ve dine ulaşabilmektedir. Spor kültürel cazibesi ve popülerliği ile kültürel, sosyo-ekonomik ve politik sınırları aşmaktadır. Spor organizasyonları farklı etnik ve kültürel geçmişe sahip insanların birbirlerini anlamalarında yardımcı olmaktadır. Örneğin 14 Ekim 2011'de Polonya Dışişleri Bakanlığı'ndan Polonya Parlamento üyelerine kadar birçok kuruluşun katılımı ile düzenlenen etkinlikte yapılan futbol turnuvasında çeşitli etnik kökenlerin kaynaşması sağlanmıştır.⁸¹

Tüm dünyada kitleleri etkilemek için eşsiz bir yeteneğe sahip olan film sektörü; sadece kitleleri eğlendirmekle kalmamakta diplomatik ilişkilerin kesildiği ülkelerde bile karşılıklı anlayışı teşvik etmeyi sağlayabilmektedir.⁸² 2001 yılında 11 Eylül olaylarının hemen ardından ABD Dış İşleri Bakanlığı tarafından başlatılan beş

⁷⁹ Oana Lianu, *Music-One Of The Best Ambassadors Of The Cultural Diplomacy*, [http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2013-12-annual/Music - One Of The Best Ambassadors Of The Cultural Diplomacy Oana Lianu.pdf](http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2013-12-annual/Music_-_One_Of_The_Best_Ambassadors_Of_The_Cultural_Diplomacy_Oana_Lianu.pdf) [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

⁸⁰ Mehtap Demir, *Music As a Cultural Diplomacy Between Israel And Turkey (2008-2016)*, *Idil*, Vol.6, Issue 32, (2017), ss.1232-1235.

⁸¹ *Sport as Cultural Diplomacy*, http://www.culturaldiplomacy.org/culturaldiplomacynews/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Outlook_Report_2011_-_08-03.pdf [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

⁸² *Successful Examples of the use of Film as a Tool of Cultural Diplomacy*, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_loam-2014_successful-examples-of-the-use-of-film-as-a-tool-of-cultural-diplomacy#:~:text=Film%20can%20foster%20the%20growth,been%20strained%20or%20are%20absent. [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

bölümden oluşan mini belgesel serisi, televizyon ve radyo programları da dâhil olmak üzere birçok iletişim unsurundan oluşan Paylaşılan Değerler Girişimi projesi ABD'deki Müslümanların nasıl bir hayata sahip olduklarını anlatarak Müslümanların kötü muamele gördüğü söylemini tersine çevirebilmek adına önem arz etmektedir.⁸³

İnsan duyguları üzerinden gelişen ve duyguları büyük ölçüde etkileyen müzik ve dans; konuşulmadan yapılabilen iletişimin en uygun yoludur. Düşüncelerin evrensel hale gelmesini sağlamakta ve farklı kültürler arasında güven yaratmaktadır. Müzik ve dans sınırları aşip insanları birbirlerine yakınlaştırabilmektedir.⁸⁴ Örneğin ilk kez 1947'de Birleşik Krallık'ın kültürel faaliyetlerini yöneten en önemli kuruluşlarından biri olan British Council tarafından Galler'de düzenlenen ve hala günümüzde düzenlenmeye devam eden ilk uluslararası müzik festivali The Llangollen International Musical Eisteddfod kültürler arası gerilimi hafifleterek uluslararası festivallerin barışı destekleme misyonunda ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir. Öyle ki 2020 yılında çevrimiçi düzenlenen festivalin açılışında Galler Prensi, kuruluşundan bu yana The Llangollen International Musical Eisteddfod'un çeşitli kültür ve gelenekler arasında kalıcı barışı, dostluğu ve uluslararası iş birliğini yarattığını vurgulamıştır.⁸⁵

Kültürel diplomasinin yeni bir alt dalı olan Gastrodiplomasi veya Mutfak Diplomasisi de yiyecekler ile kültürler arasındaki etkileşimi arttırmak için önemli bir araçtır.⁸⁶ Yerel kültürlerin yabancı kültürler ile bağlanması ve bu yolla ekonomik ve politik kazanım yaratma ihtimalini ortaya koyan Gastrodiplomasi aynı zamanda ülkelerin eşsiz kültürlerini yansıtmakta, mutfak kültürü mirası için uluslararası bilinci arttırmaktadır. Gastrodiplomasiyi kültürel diplomasinin bir parçası olarak ilk kez kullanan Tayland hükümetinin 2002 yılında yürürlüğe koyduğu Global Thai Programı

⁸³Historical Acts of Cultural Diplomacy, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_historical-acts-of-cd [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

⁸⁴ Santosh Kumar Pudaruth, *Nation Rebranding Through a New Approach to Cultural Diplomacy: A Case Study of Mauritius*, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244017704483> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

⁸⁵Arron Evans, *First-Ever Llangollen Online Festival Proves To Be A Success*, <https://www.denbighshirefreepress.co.uk/news/18587186.first-ever-llangollen-online-festival-proves-success/> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

⁸⁶Academy for Cultural Diplomacy, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_historical-acts-of-cd [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

ile sadece Tayland mutfağını tanıtmak değil aynı zamanda Tayland’a turist çekebilmek ve diğer ülkeler ile ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.⁸⁷

Diasporalarla iletişim kültürel diplomasi için ayrı bir önem arz etmektedir. Örneğin, Baltık bölgesinde Sovyetler Birliği dağılmadan önce bölge halkının ilk yabancı dil eğitiminin Rusça olmasının yanı sıra özellikle Estonya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin⁸⁸, Letonya nüfusunun ise yaklaşık %27’sinin⁸⁹ Rus azınlıktan oluştuğu göz önüne alındığında Rus dilinin bölgede oldukça yaygın olduğunu söylemek mümkündür.⁹⁰ Rus dilinin ve kültürünün korunmasının yanında bölgede güçlü bir kültürel diplomasisinin yaratılması adına Rossotrudnichestvo ve Russkiy Mir Foundation faaliyetlerini etkin bir yürütmektedir. Farklı uluslarda yaşayan Rusça konuşan toplulukların küresel kültürel ve sosyal bağlılığı ifade eden Russkiy Mir (Rus Dünyası) Rus Dış Politikasında etkin bir söylem olarak kullanılmakta, Rus Dünyası ile kültürel ve sosyal faaliyetlerini etkin bir şekilde yürüterek* özellikle eski Sovyet ülkeleriyle bağlarını canlı tutmaktadır.⁹¹

2.4. Dış Politika Aracı Olarak Kültürel Diplomasinin Kullanılmasının Önemi

Amerika Birleşik Devletleri Kültürel Diplomasi Danışma Kurulu’nun 2005’te yayımladığı rapora göre; kültürel faaliyetlerle bir ulusun fikri en iyi şekilde temsil edildiği için kültürel diplomasi kamu diplomasinin temelini oluşturduğu savunulmaktadır. Aynı zamanda kültürel diplomasi ulusal güvenliğin sağlanmasında ustaca, geniş kapsamlı ve devamlılık arz eden bir yapı oluşturmaktadır. Bu öngörü, Amerikan sanatsal ve entelektüel birikimle harmanlanmış değerlerin karanlık güçlere karşı siper oluşturduğu düşüncesine dayandırılmaktadır. Kültürel diplomasi, politika yapıcılarının siyasi, ekonomik veya askeri anlaşmaları sağlayabilmesi için diğerleriyle

⁸⁷ Paul S. Rockower, Recipes for Gastrodiploamacy, *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol. 8, N. 3, (2012), ss. 236-239.

⁸⁸ *Estonia Population 2019*, <http://worldpopulationreview.com/countries/estonia-population/> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

⁸⁹ *Latvia Population 2019*, <http://worldpopulationreview.com/countries/latvia-population/> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

⁹⁰ Agnia Grigas, Legacies, Coercion and Soft Power: Russian Influence in the Baltic States, *Russia and Eurasia Programme*, (August 2012) REP RSP BP 2012/04, s.10.

* Bu çalışmanın dördüncü bölümünde Rusya’nın diasporalarına yönelik faaliyetlerine ve bu faaliyetlerin Rusya ve faaliyet yürüttüğü ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişimine nasıl bir katkı sağladığına yer verilmiştir.

⁹¹ Prof. Dr. Irina Zeleneva, Dr. Vera Ageeva, Russia’s soft power in the Baltics: media, education and Russian world narrative, *Media Education*. 2017. № 4, s.186.

arasında güven bağı oluşturmakta, farklı ülkelerdeki insanların sahip olduğu olumsuz öngörülerini yıkmakta savaşmakta, geleneksel diplomatik yöntemin temsilcisi elçiliklerin ulaşamadığı yabancı halkları ulaşılabilir kılmaktadır. Etkili bir kültürel diplomasi her yerde ve her insanın kalbini ve zihnini kazanmak için uzun vadeli bir süreci gerektirmektedir.⁹²

Devletlerin gücü artık salt ekonomik büyüklüğü ya da toprağının genişliği ile ölçülmemekte; farklı uluslararası organizasyonlara entegrasyon düzeyi, müttefik ve ortakları ile ilişkileri ve kapasitesi devletlerin gücü adına önem arz etmektedir. Aynı zamanda yeni tehdit algıları ve zorluklarla başa çıkabilmek adına devletler iş birliğine ihtiyaç duymakta; nitekim iş birliğinin geliştirilmesi ve iletişimin kuvvetlendirilebilmesi adına kültürel diplomasi önemli bir araç olarak kullanılabilmektedir.⁹³ Kültürel diplomasi, devletlerin ilişki kurmaya zorlandıklarında ilişki kurmalarını kolaylaştırıcı güvenli ve yapıcı bir forum olarak zor zamanlarda kapıların açık tutulmasını sağlamaktadır.⁹⁴

Kültür oldukça geniş kitlelere ulaşabilme yeteneğine sahiptir ve doğru bir şekilde kullandığında politik makinenin çarklarını döndürmede etkin bir araç haline gelebilmektedir. Siyasi ilişkilerde güvenli bir alan olabilir; zor durumlarda kapıların kapanmasına engel olabilir ve ilişkileri yeniden müzakere etmeye yardımcı olabilmektedir. Kültürel deneyimler, bireylerin entelektüel ve duygusal olarak etkileşime girmesini sağlamakta ve bu etkileşimler siyasi anlaşmazlıkların var olduğu zamanda anlaşmazlıkları aşabilecek bağlantılar sağlamaktadır. Bunun en önemli örneğini İran-Birleşik Krallık diplomatik ilişkilerinin oldukça gerildiği 2005 yılında Britanya'nın kültürel faaliyetlerini İran'da devam ettirebilmesi göstermektedir. Öyle ki eski Birleşik Krallık diplomatı, kültürel kurumların büyükelçilikten daha etkin bir güç tekerliğine sahip olduğunu dile getirmiştir.⁹⁵

⁹² Cultural Diplomacy The Linchpin of Public Diplomacy, *Report of the Advisory Committee on Cultural Diplomacy U.S. Department of State*, (September 2005), ss.1-2.

⁹³Selmo Cikotić, *Importance of Cultural Diplomacy*, <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?importance-of-cultural-diplomacy> [Erişim Tarihi: 21.05.2019].

⁹⁴*The role and power of cultural diplomacy in international relations*, <https://publicandculturaldiplomacy3.wordpress.com/2012/03/04/the-role-and-power-of-cultural-diplomacy-in-international-relations/> [Erişim Tarihi: 21.05.2019].

⁹⁵ Kirsten Bound, Kirsten Bound, John Holden, Samuel Jones, *Cultural Diplomacy* (London: Demos, 2007), ss.52-54.

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile küreselleşmenin ve birbirine bağımlılığın gittikçe arttığı dünyada kültürel diplomasi evrensel barış ve istikrarın sağlanmasında büyük bir önem sahiptir. Kültürel diplomasi, kültürel çeşitliliğe saygı ve kültürel çeşitliliği tanıma; kültürlerarası diyalog, adalet, eşitlik, karşılıklı bağımlılık; uluslararası insan haklarının korunması; barış ve istikrarın sağlanmasında eşsiz bir yeteneğe sahiptir.⁹⁶

Kültürel diplomasinin devletlerarası ilişkilerin inşasındaki yapıcı rolünün yanı sıra devletlerin hâkimiyetlerini güçlendirmeleri adına da etkin bir araç olduğu söylenebilir. Nitekim devletler, hâkimiyetlerini sürdürmek ya da hâkimiyet kurmak istedikleri coğrafyalarda kültürün toplulukları birbirine bağlayıcı rolünü kullanarak saldırgan bir görüntü çizmeksizin hedeflerine ulaşabilmektedir. Ülkeler ve insanlar arasında fikir, bilgi, sanat kısaca kültürel tüm öğelerinin değiş tokuşunu ifade eden kültürel yumuşak güç-kültürel diplomasi olarak da adlandırılmaktadır-, Unesco'nun uluslararası diyalog ve değişim yoluyla barışı teşvik etme çabalarının temel dayanağını oluşturmaktadır. Unesco, kültürel yumuşak gücü görüş ve fikir alışverişini teşvik eden; kültürler arası bilgi akışını sağlayan ve geliştiren ve toplumlararası köprü kuran bir yumuşak güç olarak ifade etmektedir. Nitekim Unesco kültürel yumuşak gücün veya bir diğer ifadeyle kültürel diplomasinin kültürel çeşitlilikle ilgili olumlu bir vizyon yarattığını; bir diyalog ve barış kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel yumuşak güç, aşırılık yanlıları tarafından yok edilen veya tahrip edilen kültürel mirasların veya toplumların yeniden inşasında büyük bir önem arz etmektedir.⁹⁷

Kültürel diplomasi; hükümetlerin tarafsız ve topluluklar arasında inşa edilmiş bir güven ve karşılıklı anlayış temeli oluşturmakta; oluşturulan güven temeli üzerinden politika yapıcılar politik, askeri ve ekonomik anlaşmalarını inşa edebilmektedirler. Kültürel diplomasi, kültürel değişim programları ile her kesime ulaşabilme yetisine sahiptir ve her kesime ulaşarak toplumlar arası yanlış anlaşılmayı yıkmakta; temelsiz nefretle mücadele etmektedir.⁹⁸

Örneğin dönemin Avrupa Ekonomi ve Sosyal Komitesi 3. Grup Başkanı Luca Jahier uluslararası kültürel ilişkilerin birçok tehdide içkin küresel dünya için muazzam bir

⁹⁶ http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy [Erişim Tarihi: 11.07.2020].

⁹⁷ *The Soft Power of Culture*, http://www.unesco.org/culture/culture-sector-knowledge-management-tools/11_Info%20Sheet_Soft%20Power.pdf [Erişim Tarihi: 11.07.2020].

⁹⁸ Krasimir Koev, *The Role of Cultural Diplomacy for Intensifying the Cross Border Cooperation within Danube Region*, *Journal of Danubian Studies and Research*. Vol 3, No 1, ss. 61-62.

potansiyel olduğunu vurgulamıştır. Avrupa'daki aşırılık artışının ve ortak Avrupa Birliği kimliğinin sorgulandığı bu dönemde kültürel politikaları Avrupa politik gündemin temeline oturtulması gerektiğini savunmuştur. Eğer kültür doğru kullanılırsa propaganda ve otoriter rejimlerle mücadele etmek için iyi bir araç olabileceğini; popülist eğilimler ve devletlerin yarattığı kültürel propaganda ile mücadele edeceğini ve insanlar arasında köprü oluşturabileceğini dile getirmiştir.⁹⁹

Kültürel diplomasi dünyanın iki ucundaki devletleri ve toplumları birbirlerine bağlamakta, karşılıklı güveni ve tanınırlığı geliştirmektedir. Öyle ki Güney Kore topraklarında tek büyükelçiliği bulunan Baltık ülkesi olan Letonya ile Güney Kore arasındaki ilişkilerin gelişmesinde kültürel diplomasi önemli bir rol oynamaktadır. 19 Mayıs-12 Temmuz 2020 tarihleri arasında Güney Kore'nin ekolojik başkenti olarak bilinen Skouncheon'de gerçekleştirilen 'The Horse' isimli sergide Letonyalı yazarlar hikayelerini ve sanatlarını sergileyerek kültürlerini hem uzak bir ülkede yansıtmaya hem de farkındalık yaratma deneyimine sahip olmuşlardır.¹⁰⁰

Kültürel diplomasi bir ülkeden veya yöneticilerinden halklarına kadar geniş bir yelpazeye güçlü fayda sağlayabilir; devletlerin ulus markalaşmasına katkıda bulunabilir, seçkin kitleler ile bağlantı kurulmasını sağlayabilir; öğrenci değişim programları ile birlikte öğrencilerin farklı kültürleri tanımasına ve kendi kültürlerini tanıtmaya katkıda bulunabilmektedir.¹⁰¹

Kültürel diplomasi, aynı zamanda devletlerarası ekonomik ilişkilerinin güçlendirilmesi için de önemli bir araç olarak kullanılabilir. 2017'de Güney Kore'de Amerika Birleşik Devletleri tarafından Kuzey Kore nükleer silahlarına karşı inşa edilen Bölge Yüksek İrtifa Hava Savunma sisteminin Çin'in ulusal çıkarlarına aykırı bulması sebebiyle Pekin-Seul ilişkileri bozulmuştur. Güney Kore için büyük bir pazar olan Çin'i kaybetmesi Güney Kore'yi yeni pazar arayışına sokmuş; bu pazar arayışı ve bu pazarı sağlamlaştırması için kültürel diplomasi güçlü bir araç olarak devreye girmiştir. Nitekim iki devlet arasındaki ilişkileri kuvvetlendirebilmek adına Güney Kore hükümeti tarafından Kore Dalgası kurumuna ayrı bir önem atfedilmiştir.

⁹⁹ EU Cultural Diplomacy Must Be Used As A Peace-Building And Soft Power Tool, <https://www.euractiv.com/section/languages-culture/opinion/eu-cultural-diplomacy-must-be-used-as-a-peace-building-and-soft-power-tool/> [Erişim Tarihi: 17.07.2020].

¹⁰⁰ Kate Kalinova, Latvia-Korea Ties Continue To Deepen Through Cultural Diplomacy, https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2020/07/176_291266.html [Erişim Tarihi: 17.07.2020].

¹⁰¹ Simon Mark, A Greater Role For Cultural Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', (April 2009). s.32.

Kore kültürünü ve dilini Hindistan'a yayabilmek adına öğrenci değişim programları; K-Pop yarışmaları ve tekvando kursları gittikçe popüler hale gelmeye başlamıştır. Bu politikalar Hindistan'da yeni bir büyüme ve fırsat dünyasının kapıları açmak için dikkatli bir strateji olarak tanımlanmaktadır.¹⁰²

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından uluslararası sisteme ekonomik ve politik entegrasyonu sağlamaya çalışan Rusya, Batı ile ilişkilerine ayrı bir önem atfetse de zaman içerisinde Batı ile ilişkilerinin seyri tersine dönmesi eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerine yeni bir soluk getirecektir. Rusya'nın neden yönünü tekrardan eski Sovyet ülkelerine yönlendirdiğini ve kültürel diplomasi faaliyetlerine bu coğrafyalarda neden ağırlık verdiğini anlamlandırabilmek adına öncelikle bir sonraki bölümde Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası dış politikasında nasıl bir değişim olduğu gözler önüne serilecektir.

¹⁰² Ranjit Kumar Dhawan, Korea's Cultural Diplomacy: An Analysis of the Hallyu in India, *Strategic Analysis*, 41:6, ss.565-567.

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUS DIŞ POLİTİKASI: RUS DIŞ POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİM

...Uluslar kendi kaderlerini tayin etme yolunu tercih etme özgürlüğü kazandılar. Çokuluslu bir devletin demokratik devlet anlayışı bizi yeni bir Birlik Anlaşması imzalama eşiğine getirdi. Eski moda, gerici parti devlet yapıları ve ekonomi anlayışımız, alışkanlıklarımız karşısında tüm bu değişimler büyük bir çaba gerektirdi. Değişim korkusu karşısında çok zaman kaybettik...Ve bu toplumsal krizi daha şiddetli hale getirdi...Planlarımızı destekleyen, düşüncelerimizi anlayan ve bizimle gönülden iş birliği yapan herkese minnettarım. Görevimden endişelerim ile ayrılıyorum... Fakat eminim ki er ya da geç halkımız demokratik bir toplum olarak ve refah içerisinde yaşayacak. Hepinize en iyisini diliyorum.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi son genel sekreteri Mihail Gorbaçov'un istifa konuşması¹⁰³

Mihail Gorbaçov 1985 yılında Sovyetler Birliği komünist partisi genel sekreteri olarak görev almaya başladığında, Sovyetler Birliği birçok problemin içerisindeydi. Gorbaçov; halefinden krizde bir ekonomiyi, Sovyetler Birliği kontrolündeki Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin mali olarak Sovyetler Birliği'ne ağır yüke sebep olan huzursuzluklarını ve bütün bunlar karşısında Moskova'dan dayatılan otoriter çözümler ve yaklaşımı miras almıştı. 25 Aralık 1991'de istifa ettiğinde ise Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri artık Moskova'nın himayesinden ayrılmış; ardından ise Sovyetler Birliği resmi olarak bağımsız devletlere ayrılmıştı. Ocak 1992'de Sovyetler Birliği'nin halefi olan Rusya Federasyonu'nun ilk cumhurbaşkanı olarak göreve başlayan Boris Yeltsin'in ilk hedefi, komünist sistemin politik ve ekonomik sistemini tamamen bitirmektir. Bu doğrultuda Rusya'yı federal bir anayasaya, parlamenter bir seçim sistemine ve salt devlet eliyle yürütülen ekonomik sistemden serbest piyasa koşullarına evirilen bir ekonomiye sahip bir görünüm kazandırmayı amaçlamıştı.¹⁰⁴

Ancak Yeltsin'in Rusya'yı liberal politik sisteme, kapitalist ekonomiye ve Batı'ya entegre çabaları zaman içerisinde dönüşüme uğrayacaktır. Bu bölümde Rusya'nın

¹⁰³ Zayavleniyem ob Otstavke Prezidenta SSSR M.S.Gorbaçeva, https://www.gorby.ru/userfiles/file/zayavleniem_ob_otstavke_prezidenta_ssr_m.pdf [Erişim Tarihi: 20.02.2021].

¹⁰⁴ Padma Desai, *Conversations on Russia: Reform from Yeltsin to Putin* (New York: Oxford University Press, 2006), s.3.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte ilk Cumhurbaşkanı Yeltsin ile başlayan Batı yanlı politikanın zaman içerisinde neden, nasıl ve ne yönde değişime uğradığı; Rusya'nın eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerinin seyri; dönemin cumhurbaşkanları üzerinden ele alınacaktır.

3.1. Boris Yeltsin Dönemi Rus Dış Politikası (1992-2000 Yılları Arası)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından iki kutuplu sistem yerini çok kutuplu sisteme bırakmıştır. Sovyetler Birliği'nin halefi Rusya Federasyonu'nun bu yeni uluslararası sistemde, uluslararası topluma entegre olmuş bir Rusya hedefi doğrultusunda yerini almıştır. Sovyetler Birliği'nin ardılı bu devlet dış politikada Sovyetler Birliği'nin izlerini devam ettirmeme kararı almış ve başta dönemin Cumhurbaşkanı Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev gibi Rus liderler, Rusya'nın ilk yıllarında Atlantikçi bir görüş sergilemiş ve uygulamıştır.¹⁰⁵

Yeltsin'in Rusya Federasyonu'nun ilk cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Amerika, Kanada, Büyük Britanya, Fransa ve Birleşmiş Milletlere yaptığı gezilerdeki konuşmaları Sovyetler Birliği'nin halefi Rusya Federasyonu'nun nasıl bir dış politika yaklaşımına sahip olacağını açıkça göstermektedir. Öyle ki ABD Kongresi'nde 17 Haziran 1992'de yaptığı konuşma Rusya'nın dış politika yaklaşımında Soğuk Savaş'ın izlerinden arınmış; Batı ile ittifaka ve barışa dayalı bir yol haritası çizileceğini göstermiştir. Aynı zamanda Yeltsin konuşmasında, ABD ve Rusya ilişkilerinde yeni bir dönemin başlayacağına açıklık getirmiş; geleceğin huzurlu olacağını dile getirmiştir. Ayrıca Yeltsin'e göre ABD ile ilişkilerine zarar veren ve hatta halklar arasına düşmanlık ve vahşet eken komünizm sonsuza dek çöktüğünü ve komünizmin tekrardan doğuşuna izin vermemek için burada olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁶

Yeltsin, başkanlığının ilk ayında BM Kongresinde yaptığı konuşmada Rusya'nın yeni dış politika yaklaşımı ortaya koymuştur. Yeltsin konuşmasında, dış politikanın

¹⁰⁵ Mogomedova Hadijat Saadulayevna, Vheşnaya Politika B.N.Yeltsina, *Mejdunarodniy Hauçniy Jurnal*

Cimbol Nauki, No:5, (2016), s.250. [ss.250-252].

¹⁰⁶ *Vıstupleniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii B.H.Yeltsina na Sovmestnom zacedanii Palat Kongressa SŞA o Perspektivah Pazvitiya Cotrudniçestva Mejdy Rossiey i SŞA*, <https://yeltsin.ru/archive/audio/8995/> [Erişim Tarihi: 20.02.2021].

ideolojiden arındırılmasını savunmuş ve Rusya'nın temel ilkelerini; demokrasinin üstünlüğü, insan hakları ve özgürlüğü, yasallık ve ahlâk olarak belirtmiştir.¹⁰⁷

Boris Yeltsin'in konuşmalarından da hareketle Rus dış politikasının temel yaklaşımı, Rusya'yı daha demokratik bir ülke haline getirebilmek için uygun koşullar sağlayabilmektir. Rus halkının ekonomik bağımsızlığını sağlamak için daha etkin ve verimli bir ekonomi hedeflenmekte; aynı zamanda diğer ülkeler ile daha koordineli bir çalışma yürüterek Rusya çevresindeki çatışmaları çözmek ve çatışmaların topraklarına yayılması engellenmelidir. Rusya Federasyonu benzersiz jeopolitik konuma, güçlü tarihi ve askeri gücü ile büyük bir güç olarak uluslararası topluma dahil edilmelidir.¹⁰⁸ Batı ile yakın ilişkilerin vurgulanmasının yansıra Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından eski Sovyet ülkelerinde ortaya çıkan istikrarsızlıkların üstesinden gelebilmek adına Rusya'nın yakın çevresiyle istikrarlı bir ilişki kurması amaçlanmaktadır.¹⁰⁹

Bunların yansıra; Rus Dış Politikasını karakterize eden liderler dışında politika yapımında etkin olan politik elitlerin sahip olduğu farklı ideolojik yaklaşımlar Rus dış politikasının şekillenmesinde etkin olabilmektedir. Boris Yeltsin'in yanında sadece Atlantikçi politika güdülmesi gerekliliğini savunan isimler bulunmamaktadır. Öyle ki vatanseverler olarak adlandırılan diğer grup Batı fikir dayatmasına karşın Rusya'nın Bağımsız Devletler Topluluğu'nda Rus kimliğinin korunmasından ve Rusya'nın önemli bir rol almasından yana bir tavır sergilemektedir. Bu iki grubun yansıra Rusya'nın Avrupa-Avrasya arasında bir köprü olduğunu savunanlar bulunmaktadır.¹¹⁰

Büyük Rus İmparatorluğu ve Batı karşıtı söylem savunucuları, Sovyetler Birliği'nin yeniden canlandırılması ve Sovyetler Birliği halef devletlerinin Rusya karşıtı tutumunu şiddetle eleştirmiş ancak halkın ekonomik sıkıntılarla yoğun bir şekilde mücadele ettiği dönemde emperyalist maceralara sıcak bakmaması sebebiyle bu söylem büyük bir etki bir etki yaratamamıştır. Ancak Rusya'nın Avrupa ile Asya arasındaki köprü misyonunu benimsemesini savunanlar Rusya için güçlü siyasi ve

¹⁰⁷ *Vıstupleniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii B.H. Yeltsina na Zasedanii Soveta Bezopasnosti OON* (31 Yanvara 1992), <https://news.un.org/ru/audio/2013/02/1002851> [Erişim Tarihi: 20.02.2021].

¹⁰⁸ Andrew Melville, Tatiana Shkleina, *Russian Foreign Policy in Transition Concept and Realities* (New York: Central European University Press, 2005), s.27.

¹⁰⁹ *Evolutsiya Vheşnepolitičeskikh Kontseptsiy*, <https://www.kommersant.ru/doc/2089574> [Erişim Tarihi: 20.02.2021].

¹¹⁰ Heinz Timmermann, Russian Foreign Policy under Yeltsin: Priority for Integration into the 'Community of Civilized States', *The Journal of Communist Studies*, Vol.8, No.4, (December 1992), ss. 164-165.

kültürel bir kimlik yaratmaya başlamıştır.¹¹¹ Dönemin Dışışleri Bakanı Andrey Kozırev'in de dış politikada Atlantikçi kimliği ve söylevi etkin bir biçimde kullanmıştır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Boris Yeltsin dönemi boyunca Rusya çeşitli iç ve dış krizlerle karşı karşıya kalmış; ülkeler ile ilgili stratejilerinde değişimler sergilemiştir.

Tablo 3. 1: Boris Yeltsin Dönemi Bazı Önemli Olaylar.

Tarih	Olay
8 Aralık 1991	Bağımsız Devletler Topluluğu kurularak Sovyetler Birliği resmen dağıldı.
25 Aralık 1991	Sovyetler Birliği'nin son genel sekreteri Mihail Gorbaçov istifa etti.
Ocak 1992	Rusya Federasyonu'nun ilk Cumhurbaşkanı Boris Yeltsin göreve başladı.
2 Nisan 1992	Dönemin ABD başkanı George Herbert Walker Bush ve Alman şansölye Helmut Kohl, Rusya'da demokrasiyi güçlendirmek adına 24 milyar dolarlık bir yardım yapılacağını duyurdu.
15 Mayıs 1992	Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Rusya öncülüğünde Kolektif Güvenlik Anlaşması imzalandı.
3 Mayıs 1993	Dönemin ABD Başkanı G.H.W. Bush ve dönemin Rus cumhurbaşkanı B. Yeltsin stratejik silahların azaltılmasına yönelik Start II anlaşmasını imzaladı.
Haziran 1994	Rusya, NATO'nun Barış İçin Ortaklık programına katılan ilk ülke oldu.
11 Aralık 1994	Ayrılıkçı Çeçen hükümeti üzerinde tekrardan otorite kurabilmek adına Rus ordusu Çeçenistan'a girdi.
17 Aralık 1995	Rusya'daki Duma seçimlerinde Batı yanlı görüşe sahip olanlar güç kaybetti; Komünist Parti seçimlerden lider olarak çıktı. Batı yanlı görüşe sahip Dışışleri Bakanı Korızev görevinden alınarak yerine Devletçi yaklaşıma sahip Primakov Dışışleri Bakanlığı görevine getirildi.
3 Temmuz 1996	Boris Yeltsin tekrardan Cumhurbaşkanlığı görevine geldi.
17 Ağustos 1998	Petrol fiyatlarının varil başına 14 dolara düşmesi (ki bu 2008'de 135 dolardı), yüksek kur Rus ekonomisinin çökmesine yol açtı. Bir önceki yıl 404,928,954.19 dolar olan GSMH 1998 ise 270,955,486.86'e kadar geriledi.
12 Mayıs 1999	1998 yılında Başbakanlık görevine atanan Primakov görevinden alındı.
1 Ekim 1999	Dönemin başbakanı Vladimir Putin, Çeçenistan'a kara harekâtı düzenleme emri verdi.
31 Aralık 1999	1992 yılından beri cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Boris Yeltsin istifasını açıkladı.

¹¹¹ Timmermann, a.g.e, ss.177-178.

3.1.1. Rus Dış Politikasında Atlantikçi Yaklaşımın İzleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu'nun ilk Dışışleri Bakanı Andrey Kozırev, Rus çıkarlarına karşı bir tehdit bulunmadığına artık uluslararası bölünmüşlüğün yerini küresel iş birliğinin aldığına işaret etmekte; Soğuk Savaş'ın getirdiği çatışma düzeninin sona ermesiyle birlikte uluslararası sistem çatışma dengesi üzerine değil Doğu ile Batı arasında paylaşılan ortak değerler üzerine kurulacaktı. Rusya artık bireyin çıkarlarının devlet çıkarlarından daha önemli olduğu demokratik rejimin bir parçasıydı ve artık Batı ile aynı değerleri savunmaktaydı.¹¹²

Rusya için en iyi stratejik seçim bundan sadece 3 yıl önce* diğer kutuptaki düşmanı Amerika ile ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi olduğunu vurgulamakta; bu ilişkilerin reddedilmesini, Rusya'nın demokratik ve istikrarlı bir devlete dönüşmesindeki tarihi fırsatı kaçırmasına sebebiyet vereceğini dile getirmekteydi. Rus politika karar alıcıları güçlü, bağımsız ve refah bir Rusya inşa etmek istemekte; nitekim bu başarıyı sağlamanın nihai yolu eşitlik yasanın tanınması hem Rusya hem de Batı için karşılıklı faydanın sağlanacağı ilişkilerden geçmekteydi.¹¹³

Kozırev'e göre, Rusya ulusal çıkarlarını koruyacak, büyük güç konumunu kaybetmeyecek, ulusal çıkarlarını çatışma ile değil etkileşim üzerinden sağlayacaktır. Ekonomik olarak ise, Rusya gücünü topladıktan sonra dünya pazarının kurallarına göre güçlü bir rakip olarak oyunda yerini alacaktır.¹¹⁴

Batı yanlı bir perspektif takip eden dönemin önemli politik elitleri- bunların içinde dönemin Rusya Başkanı Boris Yeltsin, yukarıda da fikirlerine yer verilen dönemin Dışışleri Bakanı Andrei Kozyrev- Batı ile yakınlaşma ve ilişkileri kuvvetlendirmeyi bir adım öteye taşıyarak Sovyetler Birliği'ne karşı kurulmuş ve büyük bir tehdit teşkil etmekte olan NATO'ya dahi dahil olabileceğinin sinyallerini vermektedir. Ancak Rusya'da ve Rus halkında Batı yanlı politika beklenildiği derecede destek bulamadığı Aralık 1993 seçimlerinde milliyetçi lider Vladimir Jirinovski'nin oyların yaklaşık dörtte birini almasıyla gün yüzüne çıkacak; Rusya'nın NATO ile en yakın ilişkisi

¹¹² Christian Thorun, *Explaining Change of Russian Policy The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct towards the West* (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009), s.29.

* Makalenin yazıldığı 1994 yılı temel alınmıştır.

¹¹³ Andrei Kozyrev, *The Lagging Partnership*, (Foreign Affairs, May/June 1994), ss. 59-61.

¹¹⁴ Andrei Kozyrev, *Russia: A Chance Of Survival*, (Foreign Affairs, Spring 1992), s. 10.

Hitler'in Sovyetler Birliği işgalinin yıl dönümü olan 22 Haziran 1994'te ortaklık ile sınırlı kalacaktı.¹¹⁵

3.1.2. Batı Yanlı Politika Karşısında Bağımsız Devletler Topluluğu ile İlişkilerin Seyri

8 Aralık 1991'de Rusya, Ukrayna ve Belarus liderleri tarafından Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulmasını öngören anlaşma; siyasetten, ekonomiye; kültürden, bilgi alışverişine kadar birçok konuda karşılıklı dayanışma ve teşvik dayanmaktadır. Yine bu anlaşmaya göre yeni oluşturulan BDT'ye eski Sovyet ülkelerinin yansira anlaşmanın amaç ve ilkelerini paylaşan bütün ülkelerin katılımına açıktır. Anlaşmadan sadece 2 hafta sonra Türkmenistan hariç bütün eski Sovyet ülkeleri BDT'ye katılmıştır (Baltık ülkeleri ve Gürcistan hariç-Gürcistan 1993'te BDT'ye katılacak; 2008'te Rusya-Gürcistan Savaşı'nın ardından topluluktan ayrılacaktır.). Kurucular dışındaki diğer Sovyet ülkelerinin katılımına ilişkin imzalanan Ek Protokolün yansira Sovyetler Birliği'nin resmen dağıldığını öngören Alma-Atı Bildirgesi de kabul edilmiştir.¹¹⁶

Her ne kadar Brest ve Alma-Atı Bildirgeleri ile Rusya diğer Sovyet ülkelerinin bağımsızlıklarını kabul etse de ve BDT ile ilişkiler eşitlik üzerine kurulsun da Rusya'nın pozisyonu *primus inter pares* (eşitler arasında birinci) hâline getirilmek istenmektedir.¹¹⁷ 2006 yılında Boris Yeltsin ile yapılan röportajda Yeltsin, Rusya BDT içerisinde en büyük politik ve ekonomik güce sahip ülke olarak Rus liderinin oldukça büyük sorumluluğu olduğu belirtmiş; BDT içerisindeki ülkelerin liderleri farklı görüşlere sahip olsalar dâhi insanların buna izin vermeyeceği; birlikte olmanın kaçınılmaz son olduğunu vurgulamıştır.¹¹⁸

¹¹⁵ James Goldgeier, "Haruşennie obeşçaniya? Şto Yeltsinu gavarili o NATO v 1993 gody", <https://inosmi.ru/politic/20160716/237218631.html> [Erişim Tarihi: 24.10.2020].

¹¹⁶ Vehi İstorii Sodrujestva, <https://e-cis.info/page/3509/80702/> [Erişim Tarihi: 21.02.2021].

¹¹⁷ Timmermann, a.g.e., s.167.

¹¹⁸ Marina Volkova, *Mı Obreçeni bit Vmeste*, <https://rg.ru/2006/12/07/yeltsin.html> [Erişim Tarihi: 21.02.2021].

Şekil 3.1: Güncel BDT Üye Devletleri Haritası.

Ancak Atlantikçi düşüncenin Rus Dış Politikasına yön verdiği 1991-1992 yıllarında Rusya'nın temel dış politika yaklaşımı liberal, Batılı ve kapitalist ekonomiye entegre olma çabası içerisinde ve barışçıl bir izlenim çizmekte; Batı odaklı dış politika yaklaşımı Rusya'nın eski Sovyet ülkelerini göz ardı etmesine sebebiyet vermekteydi. Dış politikaya yön veren Korizev, Rusya'nın eski Sovyet ülkeleri ile uzun vadeli ekonomik ve askeri bir entegrasyon kurulması Rusya'nın dış politika öncelikleri arasında yer almamaktaydı. Rusya, imparatorluk zihniyetinden ve irredantist yaklaşımdan uzakta, kendi toprakları içerisindeki ekonomik reformlara ve ekonomik iyileştirmelere odaklanma savunulmaktaydı. Nitekim Rusya'nın bu yaklaşımı Rusya'ya Batı'nın onayı ve mali yardımı olarak dönüş sağlamaktaydı.¹¹⁹

3.1.3. Rus Dış Politikasında Avrasyacı İzler: Rus Dış Politikasında BDT İlişkilerinde Değişim

Yirminci yüzyılın başında İngiliz coğrafya bilimci Sir Halford Mackinder tarafından popüler hâle getirilen düşünceye göre, dünya sonsuza değin tamamıyla birbirinden zıt kara ve deniz olmak üzere iki doğal alanlara bölüneceğini öngörmektedir. Bu modele göre küresel kara gücünün ana güç merkezi Rusya İmparatorluğu'nun parçası olan Avrasya'dır* ve ana kara küreyi veya bir başka deyişle kara küresinin kalbini

¹¹⁹ Nicole Jackson, *Russian Foreign Policy and the CIS* (Routledge, 2003), ss.55-56.

* Avrasyacılık hareketinin kurucularından Petrus Savitsky Avrasya'yı; İran-Tibeto dağlarının kuzeyindeki coğrafi dünyanın temelini çöllerden oluşan bozkır bölgesi olarak tanımlamakta; Çin Setti'nden Galiçya'ya kadar kesintisiz bir hattın oluştuğunu vurgulamaktadır. Bkz: Mark Bassin

(heartland) kontrol eden her kimse; dünyaya da hükmedecektir. Neredeyse bundan bir asır sonra Kara Hâkim Teorisi olarak da bilinen bu teori Avrasyacılık olarak Rusya Federasyonu için etkisini göstermeye başlayacak; ekonomik ve politik krizlerin etkisi ile radikalleşmenin güçlendiği Rusya’da bu teori de güç kazanacaktır. Duma’da da gittikçe etkisini göstermeye başlayan Avrasyacılık; 1993 yılı itibariyle gittikçe devlet ideolojisi olarak etkisini göstermeye başlayacaktır.¹²⁰

1993 yılının sonlarına doğru Rusya’nın normal ancak büyük bir güç olarak uluslararası sistemde kabul göreceğine dair inanç gittikçe etkisini yitirmeye başlamış ve bu noktadan sonra Rusya için artık yeni bir kimlik, uluslararası sistem içerisinde güçlü bir şekilde var olabileceği bir rol aranmaya başlanmıştır. Rusya’nın hem Asya hem de Avrupa değerlerini bünyesinde barındıran ve bu değerleri sentezleyen bir gücün mirasını taşıması gittikçe görünür hâle gelmeye ve vurgulanmaya başlanmıştır. Artık Rusya’nın, Rusya İmparatorluğu’nun ve Sovyetler Birliği’nin mirasçısı ve jeopolitik olarak Avrasya’da bulunmasının ona kattığı eşsiz değer birlikte benzersiz bir konuma sahip kimliği uluslararası sistemdeki rolünü şekillendirmeye başlamıştır.¹²¹

Aynı zamanda Kozırev’in BDT ülkelerine karşı yaklaşımını 1992’lerin sonlarına doğru değişim göstermeye başlamıştır. Kozırev, tek taraflı Avrasyacı politika güdülmesine karşı çıksa da Rusya’nın *yakın çevresinde* odaklanması ve Rusya’nın bu topraklarda uzlaştırıcı, barış sağlayan bir göreve sahip olmasını gerektiğini vurgulamıştır.¹²² Kozırev, bundan neredeyse 1 yıl sonra Britanyalı mevkidaşı ile yaptığı görüşmede de, Rusya’nın sınırlarındaki etnik çatışmalardan endişe duyduğunu, bu çatışmaların halklara büyük acı verdiğini şayet Rusya herhangi bir faaliyet bulunmazsa bu çatışmaların başka bölgelere yayılacağından çekindiklerini dile getirmiştir. Ayrıca Rusya’nın güvenliği tehdit eden bu çatışmaları sonlandırmak için meşru nedenlere sahip olduğunu vurgulamıştır.¹²³

1993 yılında Rusya Federasyonu Askeri Doktrinin ana hükümleri olarak kabul edilen maddelere göre, Rusya’nın herhangi bir düşmana sahip olmadığı ve meşru müdafaa

Gonzalo Pozo, *The Politics of Eurasianism Identity, Popular Culture and Russia’s Foreign Policy* (London: Rowman & Littlefield International, 2017), s. 146.

¹²⁰ Charles Clover, *Dreams of the Eurasian Heartland: The Reemergence of Geopolitics*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1999-03-01/dreams-eurasian-heartland-reemergence-geopolitics> [Erişim Tarihi: 16.01.2021].

¹²¹ Chirstian Thorun, *a.g.e.*, s.35.

¹²² Jackson, *a.g.e.*, s. 67.

¹²³ <http://www.yeltsincenter.ru/digest/release/den-za-dnem-14-dekabrya-1993-goda> [Erişim Tarihi: 21.02.2021].

durumu dışında hiçbir şekilde müdahale yapılmayacağına dair teminat verilmiştir. Rusya'nın çıkarları iç politikada ekonomik, politik ve sosyal refaha ulaşılması ve reformların başarıyla uygulanması olarak belirlenmiştir. Ancak bunların yanısıra Rusya'nın dış politikadaki ana çıkarları 'özellikle' yakın çevresindeki komşularının durumu olarak belirtilmiştir. Yine aynı şekilde 'özellikle' Rusya'nın yakın çevresinde mevcut ve potansiyel silahlı çatışmalar Rusya için temel askeri tehditler ve tehlikeler içerisinde gösterilmiştir.¹²⁴

1993 yılında Dış Politika Konseptinin ve Askeri Doktrininin kabulünün ardından Rusya yeni bir dış politika çizgisine evrilmiştir. Öyle ki Kozirev'in, Rusya'nın yakın çevresinde özel çıkarlarının olduğunu belirten, Yeltsin doktrini olarak da bilinen yaklaşımı Rus dış politikasına entegre etmesi Rus dış politikasında eski Sovyet ülkelerinin gittikçe önem kazanmaya başlayacağını göstermektedir.¹²⁵

Seçimlerden sadece 3 hafta önce* Dış Politika ve Savunma Kurulu tarafından yayımlanan "Birlik Canlanacak mı? Sovyet Sonrası Alanın Geleceği" adlı raporda Rusya'nın dış politikada BDT'ye karşı yönelimini açıkça ortaya konulmaktadır. Rapordaki Rusya'nın çıkarları adlı başlığı altında, sosyal değişimler ve siyasi mücadeleler sebebi ile eski Sovyet ülkeleri ile ilişkiler de dahil olmak üzere Rusya'nın ulusal çıkarları üzerinde fikir birliğinin zor olduğu ancak bunun yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Raporda Rusya'nın hayati öneme sahip çıkarları olarak, Rusya'nın eski Sovyet topraklarında Rusya'ya karşı bir oluşumu engellemek adına koalisyon oluşturulması, komşu eyaletlerdeki çatışmaların önüne geçilmesi, başta eski Sovyet topraklarındaki Rus azınlıklarına karşı hak ihlallerinin engellenmesi gibi maddeler sıralanmaktadır. Önemli çıkarları olarak ise, komşu ülkelerde Rus dili ve kültürünün korunması, eski Sovyet ülkelerinde Rus para biriminin güçlendirilmesi ve bu topraklarda ekonomik ve teknolojik lider olarak pozisyonunu kuvvetlendirmesi, askeri

¹²⁴ *The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation*, <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html#:~:text=will%20not%20employ%20its%20Armed,other%20troops%2C%20or%20its%20allies>. [Erişim Tarihi: 21.02.2021].

¹²⁵ Jackson, *a.g.e.*, s.73.

* Rapor 23 Mayıs 1996 tarihinde *Независимая Газета* (Nezavisimaya Gazeta-Bağımsız Gazete)'da yayımlanmıştır. Seçimler ise 16 Haziran 1996'da gerçekleşmiş ancak ilk turda Cumhurbaşkanlığı için yeterli çoğunluk sağlanamayınca 3 Temmuz 1996'da yapılan ikinci turda Boris Yeltsin tekrardan cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

ve politik iş birliğinin arttırılması ancak bu birlik sağlanırken tehdit algısından kaçınılması gibi maddeler dile getirilmektedir.¹²⁶

Dış İstihbarat Direktörü ve Kozırev'den sonra Dışışleri Bakanı olacak Yevgeni Primakov ise Rus Dış Politikasının kendi hayatı önemine sahip ulusal çıkarlarına doğru bir yön değiştirdiğini ifade etmiştir. Akabinde 1996 yılında yeniden Cumhurbaşkanı seçilen Yeltsin kabinesini daha ekonomik reform üzerine odaklı hâle getirerek Kozırev yerine Primakov'u getirmiş; Primakov ise dış politikada bölgede hâkim devletin Rusya olduğunu ve bu nedenle Rusya'nın Avrasya'da siyasi, ekonomik ve askeri faaliyetler için partner olarak kabul edilmesi gerekliliği fikri Rus dış politikasında gittikçe etkin hâle gelmeye başlamıştır.¹²⁷

Dönemin dışışleri bakanı Kozırev ile birlikte stratejik ortaklık üzerine inşa edilen bu Batı ile entegrasyona işaret eden bu politika; Batı'nın da destek vaatleri ile birlikte Rus Dış Politikasında birkaç yıl içerisinde Batı ile bütünleşmeyi öngören bir bu yaklaşım Rusya'nın politik düşünce yapısında da liberal düşüncenin yeni kimlik yaratacağı izlenimini doğurmuş ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından düşünülen ve savunulan Batı yanlısı, liberal bir Rusya kimliği, reformları salt Rusya'nın güçlenmesi için gerekli gören *Devletçi* olarak bilinen bir diğer grubun muhalefetiyle karşı karşıya kalmıştır. Devletçi görüşe sahip, Dönemin Cumhurbaşkanı Danışmanı Sergey Stankeviç ve dönemin Dış İstihbarat Şefi Yevgeni Primakov Rusya'nın ulusal çıkarlarının değişmediğini ve Rusya'nın büyük güç olarak varlığını sürdürmesi gerektiğini savunmuşlar ve zaman içerisinde bu görüş kitlelerin de desteğini alarak Rus Dış Politikasında gittikçe etkisini göstermeye başlamıştır.¹²⁸

Halefi Kozırev'in koşulsuz şartsız Batı yanlısı dış politika yaklaşımının tamamen aksine Primakov, Rusya'nın sosyoekonomik durumunu da göz ardı etmeyerek, yeni bir Soğuk Savaş macerası yerine Batı ile ilişkilerinde dengeli bir ilişkiden yana bir tavır sergilemiştir. Rus dış politikasının temel dinamiklerinin gerçekçi ve pragmatik olması gerekliliği üzerine kurulu dış politika yaklaşımı, ihmal edilen eski Sovyet topraklarının Rusya'nın etkisinin güçlendirilmesi ve Rusya'nın liderliğinde eski Sovyet ülkeleri ile entegrasyonu Rus dış politikasının önceliklerinden birini

¹²⁶ *Vozrodit'sya ili Soyuz? Buyuşşee Postsovetskovo Prostranstvo. Tezısı Soveta po Vheşney i Oboronnoy Politike*, (Nezavisimaya Gazeta, 23 Maya 1996), ss. 12-13.

¹²⁷ Jackson, *a.g.e.*, ss.74-75.

¹²⁸ Andrei P. Tsygankov, *Russia's Foreign Policy Change and Continuity in National Identity* (London: Rowman & Littlefield, 2016), ss. 18-19.

oluşturmaktaydı. Aynı zamanda Primakov, çok kutuplu uluslararası sistemi destekleyerek Hindistan ve Çin ile iş birliğini savunmaktaydı. Ancak Primakov'un bu yaklaşımı Batı ile çatışmaya gidilmesinden yana bir tavır sergilememekte, NATO'nun ilerlemesine karşın diplomatik yöntemlerle hareket etmeye dikkat etmekteydi.¹²⁹

Yeltsin'den sonraki ve Rusya Federasyonu'nun hâlâ Cumhurbaşkanlığı görevini yerine getiren Vladimir Putin, Primakov'un Rusya'nın çıkarlarını ön planda tutmasına atıfta bulunarak, her durumda asıl gerçekleri görebilecek ve geleceğe bakmak için irade gösterebilecek olduğunu dile getirmiştir.¹³⁰

3.2. Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası (2000-2008 Yılları Arası)

Sovyetler Birliği'nin son dönemi Rusya Federasyonu'nun 1990lar boyunca nasıl bir görünüme sahip olacağına dair bilgi vermektedir. Son Sovyet sekreterlerinden ve bir önceki bölümde de aktarıldığı üzere politikaları ile Sovyetler Birliği'nin dağılmasına yön veren Mikhail Gorbaçov'un diğer Sovyet liderlerinden ayıran belki de en ayırt edici özelliği Batı ile Sovyetler Birliği'ni yakınlaştırmaya yönelik politikası olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Doğu Almanya'dan çekilmesi ile Soğuk Savaş'ın bıraktığı hasarların onarımlarının sağlanmasının ardından Sovyetler Birliği ideolojisinin gücünü kaybetmeye; ülke genelinde ise kötüleşen ekonomik koşulların ağırlığı ile politik çekişmeler arasında yok olmaya başlamıştır.¹³¹

Sovyetler Birliği'nin yıkılması Rusya Federasyonu'nun dış politikada nasıl bir yön çizeceği; iç politika ve dış politikanın birbirinden ayrılmaz bir parça olduğu göz önünde bulundurulduğunda Rusya'nın nasıl bir iç politikaya sahip olacağı ve politika yapıcılarının nasıl bir retoriğe sahip olacağı sorunsallarını beraberinde getirmiştir.¹³² Bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere dönemin Rusya Dış İşleri Bakanı Andrey Kozırev halefi Gorbaçov gibi Batı yanlısı bir politika seyretmekte Rusya için dönemin koşulları göz önüne alındığında dış politika karar alım sürecinde dış politikada ekonominin ağırlığını hissettirmesi doğal karşılanabilmektedir. Aynı şekilde Kozırev'in ardılı Primakov Kozırev'in aksine Avrasyacı bir yaklaşıma sahip olsa da

¹²⁹ Aleksey Kupriyanov, *Pragmatichiy realist: Poçemy doktrina Primakova aktualna i seyças*, <https://iz.ru/937080/aleksei-kupriyanov/pragmatichnyi-realist-pochemu-doktrina-primakova-aktualna-i-seichas> [Erişim Tarihi: 27.02.2021].

¹³⁰ Andrey Yurev, *Doktrina Primakova*, <https://kgvinfo.ru/novosti/politika/doktrina-primakova/> [Erişim Tarihi: 27.02.2021].

¹³¹ Eugene B. Rumer, *Russian Foreign Policy Beyond Putin*, (New York: Routledge, 2007), s.14.

¹³² Rumer, *a.g.e.*, s.14-15.

yine ekonomik kaygılar sebebiyle Batı'dan direkt kopmaktan yana bir tavır sergilemekten kaçınmıştır.

Aynı şekilde 1998 Ekonomik krizi Rusya'nın içinden çıkamadığı bir hâl olarak hem dış politikada hem de iç politikada istikrarın sağlanmasına büyük ölçüde zarar vermiştir. Rusya'nın iç dinamikleri sadece ekonomik kriz döneminde değil, neredeyse Sovyetler Birliği'nin son döneminden bu yana, yolsuzluk karşısında küçük işletmelerin tutunamadığı; Gayri Safii Milli Hasıla'nın düzenli olarak azaldığı, fiyatların ise sürekli yükseldiği bir ekonomiye sahip; oligarkların istediklerini yapabilme özgürlüğüne sahipmişçesine tavırları ve ekonomik çıkarları doğrultusundaki tavırları; Duma'daki komünist siyasetçilerin reformlara karşın engelleyici tutumlarının görüldüğü bir görüntüye sahip olmuştur.¹³³

İşte bu iç ve dış politik krizlerin eşliğinde iktidara gelen Vladimir Putin, iktidarı sürecinde Rusya'nın iç ve dış dinamiklerini büyük ölçüde değiştirecektir. Halefinden aldığı güçsüz, zayıf ve istikrarsız ekonomik ve politik koşulları değiştiren Putin, zaman içerisinde hem Rus dış politikasında Batı ile Rusya ilişkilerine hem Rusya'nın eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerine hem de ilişkilerin kuvvetlendirilmesinde kullanılan araçlara yeni bir soluk kazandıracaktır.

3.2.1. 2000-2008 Putin'in Başkanlık Dönemi Rus Dış Politikası Temel Dinamikleri

...Bunu hiçbir zaman söylemedim ancak bugün size bunu anlatmak benim için önemli. Her birinizin acısı benimle, kalbimde. Uykusuz geceler, acı dolu deneyim: En azından biraz da olsa, insanların hayatını kolaylaştırmak ve daha iyi bir hale getirebilmek için ne yapmalı? Bundan daha önemli görevim yok. Gidiyorum. Yapabileceğim her şeyi yaptım. Ve bu sağlık konusu üzerine değil tüm konular üzerinedir. Daha fazlasını ve daha iyisini yapabilecek yeni nesil ile yer değiştiriyorum.

Dönemin Rusya Başkanı Boris Yeltsin'in istifa konuşması¹³⁴

1 Ocak 2000'de Rus lider Boris Yeltsin'in istifası ile Rusya'da da yeni bir dönem başlamıştır. Vladimir Putin iktidara geldiğinde Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan birçok problemle karşı karşıyaydı ve bu koşullar altında Rusya'nın uluslararası sistemdeki kimlik sorunsalı ortaya çıkmaktaydı. Putin

¹³³ Daniel Triesman, Russia Renewed?, *Foreign Affairs*, V. 81, N.6, (November/December 2002), ss.58-59. [58-72]

¹³⁴ Ya Nrinial Reşenhiye, Ya Uhoju. Proşçalnaya Reç B.N.Yeltsina, <https://histrf.ru/lichnosti/speeches/b/ia-prinial-riesheniie-ia-ukhozhu> [Erişim Tarihi: 09.01.2021].

iktidarıyla birlikte belirsizliklerin de bertaraf edilmesiyle birlikte Rusya'nın uluslararası sistem içerisindeki uzun vadeli rolü şekillenmeye başlamıştır. Yükselen enerji fiyatlarıyla birlikte yaşam standartlarının daha iyi hale gelmesi ve orta sınıfın görece güçlenmiş; neredeyse Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinden beri hüküm süren kaotik ortam yerini ekonomik büyümeye ve gelişime bırakmıştır. 1990ların ortalarından beri Rus dış politikasının temel fikri; her bir köşesinin çıkarlarını temsil ettiği bu tehlikeli dünyada kendine bakabilecek veya bakması gerekecek; zayıf olsa da Büyük bir güç olduğu üzerinden şekillenmiştir.¹³⁵

2000 yılında hazırlanan Rusya için Strateji belgesinde Primakov'un dış politika yaklaşımı Rusya'nın dış politikada kendi özsaygısına kavuşmasındaki rolü belirtilmiştir. Ancak Rusya'nın iç ve dış politik kaynaklarının yetersizliği; Rusya'nın mali ve ekonomik zayıflığı Batı'ya bağımlılığını ortaya çıkartmıştır. Yine bu belgeye göre, Rusya'nın eski Sovyet ülkeleri ile ilişkileri Rus siyasetindeki en büyük politik sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Neredeyse bütün BDT ülkelerinde GSMH düşmekte ve bu da ekonomik entegrasyonu imkânsız hâle getirmektedir. Sosyal ve kültürel farklılıklar gittikçe büyümekte, bu ülkeler yönetime geçen liderler entegrasyonun egemenliklerini azalttıklarını düşünmekte ve bunun yerine kişisel egemenlik haklarını arttırmaya odaklanmakta, ekonomik farklılıklar gittikçe büyümektedir. Rusya şu zamana kadar BDT ülkeleri ile ilişkilerinde kapsamlı bir strateji oluşturamamış ve ikili politikaların gelişmesi geride kalmıştır. Yakınlaşma için fırsatlar doğmakta ancak Rusya büyüme ve gelişme göstermediği için bu yakınlaşmanın hep sınırlı kalacağı belirtilmektedir.¹³⁶

3.2.1.1. Putin'in İlk Dönemi Batı ve BDT Ülkeleri ile İlişkilerin Seyri (2000-2004)

Batı ile entegrasyonu savunanlar Primakov'un BDT'yi Sovyet ülkeleri ile ilişkileri kuvvetlendirmesi, NATO'nun Doğu'ya doğru ilerlemesi ve Çin-Hindistan-Rusya eksenini düşüncelerine karşı çıkmakta aynı zamanda Batı'ya yaklaşımında denge politikası güdülmesini Rusya'nın kazancına görmemekteydi. Primakov'u destekleyen siyasetçiler bile zaman içerisinde BDT merkezli entegrasyonu Rusya için oldukça maliyetleri olarak görmekte ve Rusya'nın bu entegrasyonda lider konumunda olmasına karşı çıkmaktaydı. Primakov'un yaklaşımına daha yakın olan ancak

¹³⁵ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics* (Lanham: by Rowman & Littlefield Publishers, 2009), s. 12.

¹³⁶ *Strategiya dlia Rossii, Posevka dlia dlia Prezidenta-2000*. ss.71-72.

Primakov'un güç, iktidar ve istikrar hedeflerine ulaşmadaki yaklaşımı yerine kendi yöntemlerini benimseyen Büyük Güç olgusunu Normalleştirenler ise, yeni dönemde Rus dış politikasına yön vermeye başlayacaklardır.¹³⁷

Vladimir Putin iktidarı ile Primakov'un tam tersine tek kutuplu düzenin tehditkârlığından faydalanmaktan ziyade uluslararası terörizm gibi olguları fırsata çevirmeye ve halefi olduğu Sovyet genel sekreteri Gorbaçov'un izinden giderek Batı ile iddialı bir ortak projeye dahil olmak fikrini sürdürmeye yönelik bir stratejiye sahip olmuştur. Putin, Rusya'nın ayakta kalabilmesi için ekonomik ve askeri gücünün önemine vurgu yapmakta ve artık Amerika'nın karşısındaki büyük güç olma hedefi ile değil; ekonominin modern hâle gelmesi ile Rusya'nın büyük güç olarak statü kazanacağına ve koruyacağına dair bir düşünce doğrultusunda hareket etmektedir. Yine halefi olduğu Primakov'un tersine geniş kapsamlı istihbarat koordinasyonundan eski Sovyet Bölgelerindeki Batı askeri üslerinin genişlemesine göz yumması kadar giden bir yaklaşım benimsemektedir.¹³⁸

Putin'in 11 Eylül saldırısından sonra yaptığı açıklamada, Rusya'nın terörle mücadelede her türlü desteği vereceğini ve saldırıya karşın hızlı bir yanıt verilmesinden yana bir tutum sergilediklerini vurgulamıştır. Aynı zamanda Afganistan'da planlanan terörle mücadele operasyonuna karşı verecekleri desteği, insani yardım malzemeleri için hava sahasının kullanılmasının izin verileceği, Rusya'nın Orta Asya müttefiklerinin de destek sağlayacağı; ihtiyaç duyulması halinde arama kurtarma çalışmalarına katılabileceği; Rabbani başkanlığındaki uluslararası kabul görmüş Afgan hükümeti ile ilişkilerin geliştirileceği ve gerekli yardımların sunulacağı olmak üzere beş başlık altında sunulmuştur.¹³⁹

Yine aynı sene Almanya'daki konuşmasıyla Avrupa'yla ilişkilerin kuvvetlendirilmesi fikrini açıkça gözler önüne sermiştir.¹⁴⁰ Konuşmasında demografik değişimlerin yaşandığı ve ekonomik büyüme ile hızla değişen dünyada Avrupa'nın da Rusya ile

¹³⁷ Andrei P. Tsygankov, Vladimir Putin's Vision of Russia as a Normal Great Power, *Post-Soviet Affairs*, 21:2, (2005), ss. 137-138.

¹³⁸ A.g.m., ss.133-134.

¹³⁹ Zayvleniye Prezidenta Rossii, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21338> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

¹⁴⁰ Dmitri Trenin, *20 Years of Vladimir Putin: How Russian Foreign Policy Has Changed*, <https://carnegie.ru/2019/08/28/20-years-of-vladimir-putin-how-russian-foreign-policy-has-changed-pub-79742> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

direkt ilgilendiğini vurgulamış; Rusya'nın Avrupa için dost ülke olduğunu ve bir asırlık felaketten sonra kıtada istikrarlı bir barışı hedeflediğini belirtmiştir.¹⁴¹

Putin'in 2003'teki Meclis konuşmasında da belirttiği üzere, Rusya tüm ülkelerle dostane ilişkiler kurmayı ve sürdürmeyi; ortak çıkarları korumayı amaçlamaktadır. Rus dış politikasının temelini oluşturan ulusal çıkarların korunmasında ise uluslararası hukuk normları esas alınmaktadır. Yine Putin, Rusya'nın dış politikadaki önemli bir unsuru olarak Avrupa Birliği ile stratejik ortaklığın geliştirilmesi ve Avrupa Konseyi'nin çalışmalarına aktif katılım ile Avrupa Birliği ile entegrasyonu vurgulamaktadır.¹⁴²

Ancak dış politikadaki hedeflerin arasında sadece Avrupa ile güçlü koalisyon öngörmemektedir. Bağımsız Devlet Topluluğu ile ilişkilerine ayrı bir önem atfeden Putin, ekonomik entegrasyon ve iş birliği üzerinden karşılıklı bağımlığın artırılmasına yönelik bir yaklaşım benimsemektedir. Rusya gibi bir ülke ancak güçlü* ise mevcut sınırları içerisinde yaşayabilmekte ve gelişebilmektedir. Rusya için her zaman parçalanma tehdidi vardır. Ekonomik olarak hâlâ zayıf ve sürdürülemez durumda olarak Rusya ciddi tehditlerle karşı karşıyadır. Nitekim Bağımsız Devlet Topluluğu ile ekonomik entegrasyonun Rusya'nın dünya ekonomisine entegrasyonu ile ilişkili olduğunu belirtmekte; Rusya'nın varlığı için ekonomiye yönelik vurgusu da göz önünde bulundurulduğunda Bağımsız Devlet Topluluğu'nu stratejik çıkarları için bir alan dile getirilmesi¹⁴³ kaçınılmaz bir sonuç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Putin'in 1 yıl sonraki Meclis konuşmasında ise, dış politika araçlarını etkin kullanarak değişen dünya ekonomisine ayak uydurmayı vurgulamakta; öncelik olarak ise Ortak Ekonomik Bölge ve Avrasya Ekonomi Topluluğu da dahil olmak üzere Bağımsız Devletler Topluluğu ile entegrasyonu belirtmektedir. Putin'e göre, bu entegrasyon bölgesel ve uluslararası istikrarın ön koşullarından birini oluşturmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴¹ *Vistyplenie v Bundestage FRG*, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21340> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

¹⁴² Poslaniye Prezidenta PF. V.V. Putina Federalnomy Cobraniyu RF ot 16 Maya 2003 g. <http://ivo.garant.ru/#/document/185855/paragraph/138:0> [Erişim Tarihi: 16.01.2020].

* Konuşmanın orijinalinde ...*сильной державой* (silnoy derjanov) olarak geçmekte ancak direkt Türkçe çevirisi güçlü güç/kuvvet olduğu için sadece 'güçlü' kullanılmıştır.

¹⁴³ Poslaniye Prezidenta PF. V.V. Putina Federalnomy Cobraniyu RF ot 16 Maya 2003 g. <http://ivo.garant.ru/#/document/185855/paragraph/138:0> [Erişim Tarihi: 16.01.2020].

¹⁴⁴ Poslaniye Federalnomy Cobraniyu Rossiskoy Federatsii, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494> [Erişim Tarihi: 23.01.2020].

3.2.1.2. Putin'in İkinci Dönemi Batı ve BDT Ülkeleri ile İlişkilerin Seyri (2004-2008)

Putin'in ikinci döneminde Batı ile ilişkileri gittikçe ve gözle görünür bir biçimde kötüleşmeye başlamıştır. Her ne kadar bu kötüleşme ilişkilerin tamamen kopması anlamına gelmese de Rusya Batı'nın eylemlerini uluslararası sistemi istikrarsızlaştırdığı gerekçesiyle eleştirmiştir. Rus tarihinin önemli trajedilerinden biri olan Beslan Katliamı'nın* ardından Putin'in söylemleri, Batı'ya karşı daha suçlayıcı bir retoriğe dönmüştür. Putin krizi ardından yaptığı açıklamada herhangi bir ülkeyi hedef almaksızın dünyanın en büyük nükleer güçlerinden biri olan Rusya, hâlâ birilerine tehdit oluşturmakta, Rusya'dan bir parça almak için Rusya'ya karşı olan tehditlere yardımcı olmaktadır; bu sebeple bu tehditler bertaraf edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁴⁵

Rusya'nın 2005'ten beri eski Sovyet topraklarından sürekli çekilmesi eski Sovyet ülkeleri Ukrayna, Kırgızistan ve Gürcistan'daki demokratik devrimlere (renkli devrim) karşı kayıtsız tavır; 2004'teki Baslan rehine krizi ve 2005 Ukrayna seçimleri Rus hükümeti için güvensizliğe sebep olmuştur. Ancak Kremlin'in uluslararası arenadaki sönük görüntüsü devamlığını yitirmiş ve yükselen petrol ve gaz fiyatlarıyla birlikte yeniden moral bulan Rusya ilk başta temkinli yaklaşıp da geri dönüşünü de yavaş yavaş sergilemeye başlamıştır.¹⁴⁶

Eski Sovyet ülkelerinde başlayan demokratikleşme sürecini savunan renkli devrimlere karşı Rusya Batı'yı kendi meşru etki alanını etkilemeye çalıştığına karşın suçlamıştır. 24 Aralık 2004'teki yıllık basın toplantısında Rusya'nın Ukrayna'daki politik seçimler karşısında Putin, Ukrayna ile Rusya'nın tarihsel bağlarına ve orada yaşayan Rus etnisine vurgu yaparak bağlarının güçlü kalması gerekliliğe vurgu yapmış; aynı şekilde Rus karşıtı söylemlerin katıyen kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁷

* 3 Eylül 2004'te Rusya'ya bağlı Cumhuriyetlerden biri olan Kuzey Osetya'nın Beslan şehrindeki bir okula düzenlenen terör saldırısında 186'sı çocuk olmak üzere 334 rehine saldırıda hayatını kaybetmiştir. Çeçen teröristler üç gün boyunca 1128 öğrenci, ebeveyn ve okul çalışanlarını okulda rehinde tutmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://lenta.ru/articles/2019/09/01/beslan/> [Erişim Tarihi: 28.02.2021].

¹⁴⁵ *Obpaşçehiye Prezidenta Rossii Vladimira Putina*, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22589> [Erişim Tarihi: 28.02.2021].

¹⁴⁶ Dmitri Trenin, Russia Leaves the West, Foreign Affairs, V. 85, N. 4, (July/August 2006), ss.91-92.

¹⁴⁷ *Press-Konferentsiya Vladimira Putina (stenogramma)*, http://www.politnauka.org/library/public/pressconf_putin.php [Erişim Tarihi: 28.02.2021].

Rusya'nın ekonomik gelişimi ve bu ekonomik gelişimin iktidarın kendine güvenini sağlamlaştırıcı etkisi gittikçe görünür hale gelmeye başlamıştır. Yükselen enerji fiyatları hem Rusya'daki iç dinamiklerinde hem de dış dinamiklerinde etki yaratmıştır. Öyle ki sadece yaşam standartları iyileşmemekte; Rusya dış borçlarını erkenden ödeyebilecek durumdadır. Ekonomik refahla birlikte Batı yörüngesinden gittikçe ayrılan Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana ilk kez eski Sovyet topraklarına yönünü çevirmeye; kuruluşunun üzerinden neredeyse 14 sene geçse de Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki nüfuzunu arttırmak hem de ekonomik kazanç elde edebilmek adına ilişkilerini kuvvetlendirmeye başlamıştır.¹⁴⁸

Bunun yansısı Putin'in 2007 Münih Kongresindeki konuşması ile Rusya'nın dış politikada Batı'ya karşı tavrı gittikçe gözler önüne serilmiştir. Putin konuşmasında, Soğuk Savaş'ın ardından önerilen tek kutuplu düzenin yanıldığını dile getirmektedir. Amerika'nın uluslararası hukukun temel ilkelerini zedelediğini, ulusal sınırların aşarak kendi ekonomik, insani ve politik değerlerini dayattığını belirtmektedir. Ona göre uluslararası sistem içerisinde herhangi bir sorunun siyasi çıkarlar doğrultusunda çözülme eğilimi artmakta ve bu eğilim oldukça tehlikeli sonuçları beraberinde getirebilmektedir. Kimsenin kendisini güvende hissetmediğini vurgulamaktadır. NATO'nun BM gibi evrensel bir örgüt olmadığını vurgulayan Putin, NATO'nun genişlemesinin neden sınırlarına kadar dayandığını sorgulamakta ve NATO'nun genişlemesinin Rusya için bir tehdit olduğunu belirtmektedir.¹⁴⁹ Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Putin'in ilk iki başkanlık dönemini kapsayan 2000-2008 yılları arasında Rusya'nın dış politika yaklaşımı yön değiştirmeye başlamakta, Batı ile ilişkilerinin seyrinden eski Sovyet ülkelerine yaklaşımına kadar birçok konuda Rusya'nın dış politikası farklı bir noktaya evrilmektedir.

¹⁴⁸ Dmitri Trenin, *Russia Leaves the West*, ss. 92-93.

¹⁴⁹ <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

Tablo 3. 2: 2000-2008 Putin Dönemi Rus Dış Politikası, Temel İlkeleri.

Dış Politika Yaklaşımı ve Dönemi	Batı'ya Yaklaşım	Temel Dış Politika İlkesi
2000-2001 Milliyetçi Yaklaşım	Batı Rusya'yı zayıflatmak istemektedir.	Rusya'nın tam bağımsızlığı; yakın çevre ile ilişkilerin güçlendirilmesi
2001-2002 Realist Yaklaşım	ABD ile ortak çıkarların olabileceği düşüncesi	Rus ekonomisinin modern hâle getirilmesi; Batı ile müzakere
20002-2003 Büyük Güç	ABD'nin saldırgan bir rakip olarak dünyada hegemon güç olmak istemektedir.	Rusya'nın küresel etkisini arttırması; ABD'ye karşı uluslararası organizasyonların güçlendirilmesi
2004-2008 <i>İddialı</i> Yaklaşım	Batı, Rusya'ya kendi sistemini dayatmaya çalışmaktadır.	Rusya'nın egemenliğinin korunması; Batı'nın eski Sovyet ülkelerinden uzak tutulması

Dina Rome Spechler, Russian Foreign Policy During the Putin Presidency The Impact of Competing Approaches, *Problems of Post-Communism*, 57:5, (2010), s.40'tan uyarlandı.

2007 Münih Konferansı konuşması ile Putin, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte kurulan düzeni açıkça reddetmektedir. Rusya'nın Moldova ve Gürcistan'daki askeri varlığını sınırlandıran anlaşmanın askıya alınması akabinde Gürcistan gerilimi devam ederken Rusya, Avrupa ve Kuzey Amerika kıyılarındaki hava devriyelerini yeniden başlatması ile birlikte Putin'in dış politikadaki revizyonist yaklaşımı etkisini göstermeye başlamaktadır.¹⁵⁰ Öyle ki Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması'nın askıya alınmasının üzerinden yalnızca 1 sene geçmesi üzerine Putin'in selefi Medvedev ile birlikte Rusya yeni dış politika yaklaşımını Gürcistan üzerinde etkin bir şekilde sergileyecektir.

3.3. Dmitri Medvedev Dönemi Rus Dış Politikası (2008-2012 Yılları Arası)

2008 Gürcistan Savaşı'nı takiben dönemin Devlet Başkanı Dmitri Medvedev, Rus dış politikasının temel ilkelerinde Rusya'nın ayrıcalıklı çıkar alanlarına ve yurtdışında yaşayan Rusları koruma politikasına yönelik bir yol çizmeye başlamıştır. Rusya'nın silahlanmasından yalnızca birkaç ay sonra Gürcistan'daki ayrılıkçı Güney Osetya halkına Rus pasaportu vermeye başlaması ve akabinde Rus vatandaşlarını koruma

¹⁵⁰ Dmitri Trenin, *Russia Reborn*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2009-11-01/russia-reborn> [Erişim Tarihi: 13.02.2021].

retoriği üzerinden Gürcistan'a müdahalesi, Rusya'nın eski Sovyet alanlarına dönüyormuş izlenimini kuvvetlendirmeye ve yeni Rus dış politika stratejisini yavaş yavaş gözler önüne sermeye başlamıştır. Her ne kadar Medvedev, Rusya'nın ekonomiden pazara birçok alandaki çıkarlarının salt eski Sovyet toprakları ile sınırlı kalmadığını vurgulasa da 2008'in sonunda dönemin Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Rusya ile BDT ülkeleri arasında benzersiz bir bağ kurulmasına yönelik politikalardan söz etmeye başlamıştır.¹⁵¹

Öyle ki Lavrov'un 2008'indeki basın toplantısında yaptığı açıklamaya göre; Rusya ile BDT ilişkilerinde ekonomi odakları bir söylemde bulunsa dâhi; güvenlikten insani iş birliğine kadar birçok alanda ortaklık ve iş birliği önermekte ve ilişkilerin güçlendirilmesinden yana bir tutum sergilemiştir. Bunun yansıra Lavrov, Sovyet sonrası alanı Rusya'nın meşru çıkar alanı olarak adlandırmakta ancak Rusya'nın meşru çıkarlarını gerçekleştirmesinde karşılıklı saygı çerçevesinde bir iş birliği üzerinden bir tutumu planladığını belirtmiştir.¹⁵²

Rusya'nın etki alanı fikri Yeltsin döneminden beri Rus söyleminin bir parçası olsa da 2008 Gürcistan Savaşı'nın akabinde Medvedev'in televizyon konuşmasında Rus dış politikasının beş ilkesini açıklaması ile Rus dış politikasında etkin bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu beş ilkeye göre, her şeyden önce Rusya uluslararası hukukun temel ilkelerini kabul etmektedir. İkincisi dünya tek kutuplu bir düzen içerisinde istikrarsız olacak ve çatışmalar devam edecektir bu sebeple uluslararası sistem çok kutuplu olmalıdır. Üçüncüsü, Rusya kendisini dünyadan izole etmeyecek; dünyanın bütün ülkeleriyle dostane ilişkiler geliştirecektir. Dördüncüsü ise Rus dış politikasında etkisini hâlâ güçlü bir şekilde gösteren Rus vatandaşları nerede olursa olsun yaşamlarının korunmasının Rus dış politikasının mutlak önceliği olarak belirlenmesidir. Beşinci ve son ilke ise, Rusya'nın dost ülkelerdeki çıkarlarıdır. Medvedev Rusya'nın, diğer ülkeler gibi ayrıcalıklı çıkarlarının olduğu ve dostça ilişkilerle birbirine bölgelere sahip olduğunu vurgulamakta; Rusya'nın sadece sınır

¹⁵¹ Dmitri Trenin, Russia's Spheres of Interest, not Influence, *The Washington Quarterly*, 32:4, 3-22, (October 2009), ss.3-4.

¹⁵² S. Lavrov, "Rusya'nın Dış Politikası: Sorunlar, Perspektifler ve Çözümler", *SNG*, https://www.rbc.ru/politics/23/01/2008/5703cad79a79470eaf768daa?from=materials_on_subject [Erişim Tarihi: 31.01.2021].

devletlerinden oluşmayan bu ayrıcalıklı çıkarlarını temsil eden bölgelerde çok daha özenli bir çalışma yürüteceğini dile getirmektedir.¹⁵³

Aynı zamanda Medvedev'e göre Rus dış politikasını belirleyen geçmiş olmamalı ancak Rusya'nın uzun vadeli hedeflerini belirlemesinde yol gösterici olmalıdır. Rusya nükleer güce sahip ve BM Güvenlik Konseyi daimî üyesi olarak pozisyonunu doğrudan kullanabilmelidir. Belirlediği dış politikanın beş ilkelerine atıfla kendi çıkarlarına herhangi bir tehdit olmasını durumunda çıkarlarını kararlılıkla savunmalıdır. Batı ile aktif ilişkilerinin yanı sıra, Rusya; en yakın stratejik ortakları ve ekonomiden bölgesel güvenliğe kadar birçok ortak hedefi paylaştığı BDT, KGAÖ, AET ülkeleri ile ilişkilerini kuvvetlendirmelidir.¹⁵⁴

Rusya'nın gücünü yansıtarak büyük güç olma statüsünü güvence altına alma girişimi olarak 'etki alanı' veya 'yakın çevre' kavramları ortaya çıkmış olabilmektedir. Rusya büyük bir güç olarak eski Sovyet ülkelerinde varlığını göstermek veya komşularına açıkça hükmetmek istemektedir.¹⁵⁵

Aynı şekilde Rusya, bölgesel entegrasyonun bir parçası olarak Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerini kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Her ne kadar güvenlik bu entegrasyon çabasının kilit noktasını oluştursa da Rusya'nın Orta Asya ile entegrasyonu daha kapsamlı bir çabayı temsil etmektedir. Bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere 11 Eylül saldırısının ardından her ne kadar uluslararası terörizm gibi Amerika'nın Orta Asya'daki etkisinin artmasının Rusya için bir tehdit unsuru olarak görülmesine sebep olmaktadır.¹⁵⁶

Medvedev'in Dış Politika yaklaşımı açıkça Rusya'nın eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerin kuvvetlendirileceğine dair sinyal vermektedir. Ancak bu ilişkilerin yönü karşılıklı bağımlılık olarak vurgulansa da Rusya'nın rolü ilişkileri düzenleyen ve denetleyen ve bu ülkelerin Rusya'ya bağımlı olacağı bir perspektif çizmekte; Rusya'nın bu rolü, kendisine büyük güç rolü benimsemesinin izlerini taşımaktadır.

¹⁵³ Medvedev hazval "pet printsipov" vheşney politiki Rossii, <https://ria.ru/20080831/150827264.html> [Erişim Tarihi: 31.01.2021].

¹⁵⁴ Rossiya, vpered! Statya Dmitriya Medvedeva, <http://kremlin.ru/events/president/news/5413> [Erişim Tarihi: 31.01.2021].

¹⁵⁵ Valerie A. Pacer, *Russian Foreign Policy Under Medvedev, 2008-2012* (New York: Routledge, 2016), ss. 20-21.

¹⁵⁶ A.g.e.,ss.20-21.

3.3.1. Vatandaşlarını Koruma Retoriği- Gürcistan Savaşı

Medvedev'in dış politikada belirlediği 5 konsept iktidarının ilk yıllarında salt Gürcistan çerçevesiyle sınırlı kalmıştır. Ancak Rus ve Gürcü kuvvetler arasındaki silahlı mücadele Medvedev'in dış politikasını anlamlandırmada önemli bir etken olacaktır. Savaşın üzerinden neredeyse 12 yıl geçtikten sonra Medvedev ile yapılan röportajda savaşın sebebini, dış politika konseptlerinden birini oluşturan ve sadece Gürcistan Savaşı ile sınırlı kalmayacak olan "bölge sakinlerini koruma retoriği" üzerinden açıklayacak ve bunun da doğru bir karar olduğunu dile getirecektir.¹⁵⁷

Ocak 2008'de Gürcistan cumhurbaşkanlığı seçimleri kampanyasında Gürcü Başkan Mikhael Saakaşvili'nin yeniden seçilmesi karşılığında Güney Osetya ve Abhazya'yı tekrardan Gürcistan'a entegre edeceği vaadi; sadece bu topraklarda yaşayanlar için Rusya için de tehdit oluşturmaktaydı. Bu iki bölge 1990ların^{158*} başı itibariyle süregelen kanlı iç savaşın ardından defacto olarak bağımsız bir yönetime sahipti. Rusya'ya doğrudan kara bağlantısı olan bu iki bölgenin de Rusya'dan yardım alması; uluslararası kamuoyunu nezdinde Rusya'dan kurtarılması gereken bölgeler olarak kabul görmekte; Gürcistan ise kurtarıcı olarak kabul edilmekteydi.

16 Nisan'da Putin'in Rus hükümet kurumlarına Abhazya ve Güney Osetya ile doğrudan anlaşma yetkisi vermesi; Gürcistan, AB ve NATO nezdinde Rusya'nın bu bölgeleri ilhak sürecinin devam edeceğine dair endişelere sebep olmuştur. Aynı zamanda Gürcistan bunun üzerine askeri birliklerini ayrılıkçı bölgelere doğru harekete geçirmiştir. Rusya, dış politika konseptinin dördüncü ilkesine atıfta bulunarak bölgedeki Rus vatandaşlarının korunacağına dair uyarıda bulunmuştur. Gürcistan ve Rusya'nın bölgelerin kuzey ve güneyinde birliklerinin artması ile birlikte mayıs ayı

¹⁵⁷Medvedev pro 2008 god: deystviya Gruzii bili obyavleniyem voyhi Rossii, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/08/8/7262245/> [Erişim Tarihi: 06.02.2021].

* Gürcistan'ın ilk cumhurbaşkanı olarak seçilen Zviad Gamsakhurdia'nın aşırı milliyetçi yaklaşımı etnik çatışmaların alevlenmesine yol açmıştır. Akabinde Gamsakhurdia'nın devrilmesi ve Eduard Shevardnadze'nin Gürcistan'a dönmesi ve Shevardnadze'nin Gürcistan'ı birleştirmeye karşı kararlı tutumu Abhazya'da yankılarını bulmuştur. 23 Temmuz 1992'de Abhaz hükümeti 1978 anayasasını kaldırıp yerine Abhazya'nın egemen devlet olarak tanımlandığı 1925 anayasasını getirmiştir. Hız kesmeyen etnik çatışmalar 14 Ağustos 1992'de Ulusal Muhafız Tengiz Kitovani öncülüğündeki birliğin Zviadist isyancılarının Gürcü subayları ellerinde tuttuğu gerekçesiyle Abhazya'nın güneyi Gali'ye ilerlemesiyle savaşa dönüşmüştür. Yaklaşık 15 ay süren savaşta, Abhazya; Çeçen ve Çerkes gönüllüleri ve Rus ordusunun desteğiyle ve bugün de Rus askeri üssünün bulunduğu Gudauata'daki Sovyet askeri üssünden temin edilen silahlarla galip gelebilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Matthew Lerner, "The Soviet Riviera: The Impact of Soviet Nationality Policy in Abkhazia, 1921-1953", (A major research paper submitted to the Faculty of Graduate and Postdoctoral Affairs in partial fulfillment of the requirements for the degree, Carleton University, 2016), s.57 ve Thomas de Waal, *The Caucasus: An Introduction* (New York: Oxford University Press, 2010), ss. 147-166.

itibariyle savaş konuşulmaya başlanmıştır. Temmuz ayına gelindiğinde ise, Güney Oset yetkililerin Gürcü askerlerin başkent Tskhinvali’de silahlarını ateşlemesi sonucu üç kişinin ölümüne ve diğerlerinin yaralandığında dair iddiası; Abhaz yetkililer Gürcistan’ın olası bir müdahalesi karşısında Oset yetkililere yardım edeceğini açıklamışlardır. Her ne kadar Alman Dışişleri Bakanı’nın Abhazya ziyareti sükûnet için bir umut olsa da Abhazya’nın Alman bakanın barış planlarını reddetmesi üzerine barış çağrısı sonuçsuz kalmıştır.¹⁵⁹

7 Ağustos’a gelindiğinde Saakaşvili, Gürcü askeri kuvvetlerine Güney Osetya’dan gelen ateşe cevap vermemelerini ve Oset tarafına kendisini gibi davranmayı teklif etmiş; bunun üzerine Osetya ateşkesi kabul etmiştir. Ertesi gün Moskova’da yapılacak olan barış görüşmelerine iki tarafında hazır olmaması yine barış ihtimalini ortadan kaldırmış; aynı gün tanınmayan Cumhuriyetlerin Güvenlik Konseyi başkanının Rus haber ajansı RIA Novosti’ye yaptığı açıklamaya göre Gürcistan’ın Güney Osetya sınırına doğru askeri harekete geçmeye başlaması; akabinde Gürcü başbakanın zorunlu müdahale olduğuna dair tavrı savaşın kıvılcımları alevlenmeye başlamıştır. Rusya’nın savaşa müdahalesi ise 8 Ağustos gecesi 58. Ordu’nun ilerleyişi ve Medvedev’in Rus ordusu barışı sağlamak için operasyon başlatıldığını dile getirmesi üzerine Rusya resmi olarak savaşa katılmıştır. Rus birlikleri 16 Ağustos’a kadar kalsa da Medvedev 12 Ağustos’ta savaşın sona erdiğini resmen duyurmuştur.¹⁶⁰

5 gün süren savaş, Rusya’nın askeri gücünü kanıtlaması adına önem arz ederken, bir yandan devam eden küresel ekonomik kriz bir yandan ise Rusya’nın KGÖA üyesi ülkelerden gerekli desteği alamaması -hiçbiri Abhazya ve Güney Osetya’nın bağımsızlığını kabul etmemiştir.- Rusya’nın büyük güç olma hedefinin önünde engel oluşturmaktadır. Medvedev’in Rusya’nın yaşam standartlarındaki iyileşmeyi dış politikanın başarısı veya başarısızlığı için tek kriter olarak vurgulaması¹⁶¹ Medvedev için dış politikada Rusya sınırları ile sınırlandırılmış bir yaklaşım sergiliyor ve dış politikadaki sınır ötesi ilkeleri ile pek uyumuyor olsa da bu beş ilke Rus Dış Politikasında etkisini sürdürmeye devam etmektedir.

¹⁵⁹ J.L. Black, *The Russian Presidency of Dmitry Medvedev, 2008-12* (Oxon: Routledge, 2015), ss. 134-135.

¹⁶⁰ Pet Dney v Avguste 2008 go: hronika Possiysko-Gruzinskoy Boynı, <https://www.bbc.com/russian/features-44969691> [Erişim Tarihi: 06.02.2021].

¹⁶¹ Jeffrey Mankoff, *Changing Course in Moscow Is Medvedev Serious About a New Vision for Russian Foreign Policy?*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2010-09-07/changing-course-moscow> [Erişim Tarihi: 06.02.2020].

3.3.2. Gürcistan Savaşı Sonrası Rusya-Batı ile İlişkilerinin Seyri

Gürcistan Savaşı'nın ardından AB'nin yayımladığı Gürcistan'dan Sonra: AB ve Rusya Raporu'na göre, Gürcistan Savaşı'nın sebep olduğu can ve mal kaybının Rusya ve AB ilişkilerini tersine çevirdiği belirtilmektedir. Rusya'nın, Rusya cumhurbaşkanı ile Gürcistan cumhurbaşkanı tarafından imzalanan ateşkese tam olarak uymadığından endişe duyulduğu dile getirilmektedir. Ayrıca Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıyarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü daha da ihlal ettiği; AB üye devletleri arasında böyle bir tanınmanın olmayacağı vurgulanmaktadır. Güney Osetya, Abhazya ve Ukrayna'da Rus olmayanlara Rus pasaportunun verilmesinin, Cumhurbaşkanı Medvedev'in vurguladığı vatandaşlarını koruma retoriği ile birleştirildiğinde AB nezdinde kaygı uyandırmakta; bu sebeple AB bu doktrini etkin bir şekilde çürütmelidir.¹⁶²

Rapordaki ABD ve NATO politikalarının Rusya-AB ilişkilerine etkisi başlığında, Gürcistan Savaşı'ndan önce ABD'nin füze sistemlerini Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya yerleştirme planlarının yanı sıra NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'a genişleme stratejisinin ilişkilerin seyrinde gerilmeye sebep olduğu dile getirilmektedir. Ancak Medvedev'in bu tehditlere karşı Kaliningrad'a İskender füzelerini konuşlandırma tehdidi ile ilişkilerin gittikçe çıkmaza girebileceği düşünülse de hem Çek Cumhuriyeti ve Polonya'nın füzelerin yerleştirilmesi için anlaşma imzalarsa da onaylanmaması hem de 28 Ocak 2009'da ABD Başkanı Barack Obama ile füze kararlarını gözden geçirmeye karar vermesi ile Rusya da İskender füzelerinin Kaliningrad'a konuşlandırılması ihtimalini askıya almaya karar verdiğini belirtmiştir.¹⁶³

Yine rapora göre; Gürcistan'daki çatışmaya rağmen, AB-Rusya ilişkilerinde katı bir izolasyonun olmayacağı dile getirilmiştir. Gürcistan Savaşı ve Ukrayna gaz krizi komşularına karşı aynı hassasiyete sahip AB-Rusya için birlikte çalışmayı gerekliliğini göstermiştir. Gürcistan donmuş çatışmalara çözüm bulunması için en somut örneklerden biridir ve donmuş çatışmaların çözümü için Rusya ile yapılan görüşmeler temel önceliktir.¹⁶⁴

¹⁶²After Georgia—The EU and Russia: Follow-Up Report, <https://publications.parliament.uk/pa/ld200809/ldselect/lducom/26/2604.htm> [Erişim Tarihi: 08.03.2021].

¹⁶³ A.g.r.

¹⁶⁴ A.g.r.

Gürcistan Savaşı'ndan 1 sene sonra yapılan ABD-Rusya telefon görüşmesinde, iki ülkenin devlet başkanları da çatışmaların sakinleştirilmesi üzerine anlaşmıştır. Aynı zamanda Beyaz Saray sadece Rusya'ya değil Tiflis hükümetini de istikrarı bozabilecek; yeni çatışmaları doğurabilecek tavırlardan kaçınmaya çağırmıştır.¹⁶⁵

Aynı zamanda her ne kadar 2008 NATO Bükreş Zirvesi ile NATO'nun genişlemesine karşı duyulan endişe akabinde Gürcistan Savaşı ile birlikte ABD-Rusya ilişkilerinde gerilimler gittikçe etkisini gösterse de 2009 Temmuz ayında ABD Başkanı Obama'nın Moskova ziyareti öncesinde dönemin Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, ilişkilerin seyrinde olumlu bir hava yaratabilecek bir gündem belirlemiştir. Bu gündeme göre, dünyadaki nükleer gücün %90'ını elinde bulunduran Rusya ve ABD nükleer silahların yayılmasını önlemede birincil sorumluluk taşımalıdır. Cumhurbaşkanı Medvedev'in çağrısını yenileyerek mevcut Avrupa-Atlantik güvenlik sisteminin yetersizliği karşısında Avrupa, ABD ve Rusya'ya eşit haklar veren yeni bir güvenlik çerçevesi vurgulanmıştır. Bunların yanı sıra ABD ve Rusya arasındaki ekonomik bağların güçlendirilmesi dile getirilmiştir.¹⁶⁶ Her ne kadar söylem yumuşamaya başlasa dahi Rusya'nın Askeri Doktrininde NATO'nun genişlemesinin Rusya için direkt tehdit olarak dile getirilmemesinin önüne geçilememiş; Medvedev döneminin sona ermesi ile tekrardan başa gelen Putin ile Batı ile ilişkiler gittikçe zayıflamaya, BDT ile ilişkilerindeki ivme gittikçe hız kazanmaya başlamıştır. Tabloda da görüleceği üzere Rusya'nın Askeri Doktrini'nde söylemi gittikçe Batı'ya karşı daha tehditkâr bir seyir kazanmaktadır.

¹⁶⁵ Obama i Medvedev- Za Razradky obstanovki v Gruzii, <https://www.dw.com/ru/%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D0%B8-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%B2-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BA%D1%83-%D0%BE%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8-%D0%B2-%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%B8/a-4543073> [Erişim Tarihi: 08.03.2021].

¹⁶⁶ Foreign Minister Lavrov on Russia-U.S. Relations: Perspectives and Prospects for the New Agenda, <https://carnegie.ru/2009/05/07/foreign-minister-lavrov-on-russia-u.s.-relations-perspectives-and-prospects-for-new-agenda-event-1336> [Erişim Tarihi: 08.03.2021].

Tablo 3. 3: 2000-2010 Askeri Doktrinlerine Göre Ana Tehditler.

Dönem	Ana Dış ve Askeri Tehditler
2000 Askeri Doktrini: V. Putin Dönemi	Rusya Federasyonu'na yönelik bölgesel talepler; Rusya Federasyonu'nun içişlerine müdahale Rusya Federasyonu'nun uluslararası güvenlik sorunlarını çözmedeki çıkarlarını ihlal etmek, Rusya Federasyonu'nun ve müttefiklerinin sınırlarına yakın silahlı çatışmaların varlığı Rusya Federasyonu'nun ve müttefiklerinin sınırlarında ve bitişik karasularında mevcut güç dengesinin ihlal edilmesine sebebiyet verebilecek birlik ya da kuvvetlerin oluşturulması Rusya Federasyonu'nun askeri güvenliğinin zararına askeri blok ve ittifakların genişletilmesi Rusya Federasyonu'nun komşu veya dost devletlerinde BM'ye aykırı yabancı birliklerin varlığı Rusya Federasyonu'nun yabancı ülkelerde bulunan askeri varlıklarına saldırı Rusya'nın askeri ve devlet organının çalışmasının engellemesi; küresel ve bölgesel istikrarın zayıflatılması amacıyla yapılan eylemler; nükleer enerji, kimya endüstrisi gibi potansiyel tehlikeli tesislerin ve uzay kontrolü, füze saldırı uyarı sistemlerinin işleyişinin bozulması Rusya Federasyonu ve müttefiklerinin askeri güvenliğine zarar verebilecek bilgilerin yayılması Rusya Federasyonu vatandaşlarının yurtdışında ayrımcılığa uğraması, hak ve özgürlüklerinin ihlali Uluslararası terörizm
2010 Askeri Doktrini: D. Medvedev Dönemi	2000 Doktrinine Ek olarak, NATO'ya uluslararası hukuka aykırı olarak uygulanan küresel işlev vermek; NATO üyesi ülkelerin askeri altyapılarını Rusya Federasyonu sınırlarına daha yakınlaştırması; NATO bloğunun genişletilmesi Kitle imha silahların ve füzelerin yaygınlaşması Silahların yasaklanması veya azaltılmasına yönelik uluslararası anlaşmalara uyulmaması Artan küresel aşırılık tehdidi, uluslararası organize suç örgütlerinin yasadışı silah ve uyuşturucu ticaretinin yaygınlaşması Etnik ve mezhepler arasında gerilimin tırmanışı, uluslararası silahlı radikal örgütlerin faaliyetleri, Rusya'nın ve müttefiklerinin sınırlarında ayrılıkçı hareketlerin büyümesi

3.4. 2012 Sonrası Putin Başkanlığı Dönemi Rus Dış Politikası

2000 yılında Putin Yeltsin yerine iktidara geldiğinde Rusya için yeni bir hedef belirlemiştir: Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kaybedilen ekonomik, politik ve jeostratejik ayrıcalıkların yeniden kazanılması. Putin doktrini olarak da bilinen bu yaklaşım, ulusal politikada ise ekonomik iyileşmenin ve ekonomi araçları üzerindeki egemenliğin sağlanması; ulusal politikanın inşasında etkin bir araç olacak görsel iletişim araçlarının özellikle televizyon üzerindeki kontrolünün sağlanmasına dayanmaktadır. Putin Doktrinin dış politikaya yansımaları ise; bir nükleer güç olan Rusya'nın süper güç konumunu koruması; Rusya'nın bölgesel hegemonyayı sağlamak adına, eski Sovyet ülkeleri ile ekonomik, politik ve kültürel entegrasyonun yeniden sağlanmasının hedeflenmesi; yine hegemonya hedefi doğrultusunda komşularına karşı askerî üstünlüğünü sağlayabilmek adına askerî harcamalarını arttırmasıdır.¹⁶⁷

2012 yılına geldiğimizde ise, seçimden neredeyse 4 ay sonra büyükelçilerle yapılan toplantıda Putin, Rus Dış Politikasının karakterini Batı'dan daha bağımsız ekonomi; tek taraflı arabuculuk yerine BM'nin aktif rol oynadığı bir uluslararası sistem; BDT ile entegrasyonun derinleştirilmesi üzerine kurulmaktadır.¹⁶⁸ Ekonomik ilişkilerinde dahi Batı yerine Doğu ve BDT üzerine vurgu yapılan ve özellikle BDT'nin merkezine konulduğu bu yeni dış politika yaklaşımı Putin'in yeni döneminde BDT ile ilişkilerinin daha da kuvvetlendirileceğine işaret etmektedir. Ancak Putin'in yeni iktidar dönemi sadece BDT ile askerî ve ekonomik entegrasyonun kuvvetlendirilmesine değil; sosyokültürel entegrasyon da güç kazanacak Rusya'nın ortak tarih retoriği BDT ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesinde etkin olmaya başlayacaktır.

Eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerine ayrı bir önem atfeden Rusya, 2008 itibarı ile NATO'nun eski Sovyet ülkelere doğru genişlemesine karşı tavrını açık bir şekilde koysa da bunu askerî doktrininde ilk kez kendisi için tehdit unsuru görmesi*; NATO'nun olası genişlemesine karşı kendi güvenliğini sağlayabilmek adına önlem

¹⁶⁷ Leon Aron, *The Putin Doctrine Russia's Quest to Rebuild the Soviet State*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2013-03-08/putin-doctrine> [Erişim Tarihi: 13.02.2021].

¹⁶⁸ *Doktrina Putina*, <https://www.golosameriki.com/a/putin-doktrina/1404243.html> [Erişim Tarihi: 08.03.2021].

* Askerî Doktrinler için tablo 3.3.2'ye bakınız.

alabileceği göstermektedir. 1993 Dış Politika Konseptinden bu yana dış politikadaki temel amaçlardan biri olarak dile getirilen ve Gürcistan Savaşı'nın Rusya için meşru yönünü oluşturan vatandaşlarını koruma retoriği etkisi göstermeye devam etmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından milliyetçi ideolojiler Rus Dış Politikasında etkin bir şekilde kullanılmamakta aksine Rusya'nın Avrupa ve dünyanın geri kalanı ile bütünleşmesi gerekliliği savunulmaktaydı. Ancak 2000li yıllar itibari ile Putin'in ikinci döneminin ardından gittikçe hız kazanan demokratik düşüncelerin tersine muhafazakârlığa yaklaşması ile Aleksandr Dugin'in fikirleri Rus dış politikasında etkisini göstermeye başlamıştır. Putin'in muhafazakâr düşüncesi, Avrasyacı düşünceden beslenmekte; bu düşünce özü itibari ile Amerikan ve Avrupa karşıtı; halkın ve dinin temel değerlerine dayandırılmış fikirlerden oluşmakta aynı zamanda yayılmacı bir politika sergilemektedir.¹⁶⁹

Dugin, ABD'nin uyduları aracılığıyla Rus etkisini sınırlandırmak ve bölgede Rusya'nın etrafını saran ülkeleri NATO'ya entegre ederek Rusya'yı çerçevelerken; ekonomik ve askeri entegrasyon ile BDT'deki etki alanını genişletmeye çalıştığını belirtmektedir.¹⁷⁰ Avrasyacılığın tanımı olarak eski Sovyet ülkeleri ile entegrasyon sürecine atıfta bulunmakta; Avrasya Birliği'ni tüm üye devletlerin ve halklarının etnik, kültürel özelliklerini dikkate alan eşsiz bir model olarak sunmaktadır. Eski Sovyet ülkeleri ile entegrasyon için önermelerde bulunsun da Birliği sağlamak için Ukrayna ve Kazakistan'ın desteğini yeterli bulmakta; Moskova-Astana-Kiev jeolojik üçgeninin Birliğin istikrarı için önemine vurgu yapmaktadır.¹⁷¹

3.4.1. Rus Dış Politikasında Neoavrasyacılığın Yansıması: Kırım'ın İlhakı ve Ukrayna'daki Ayrılıkçı Hareketler

Ukrayna, aslında 1990lardan beri Dugin'nin jeopolitik teorilerinde ve Rus milliyetçisi Eduard Limonov ile kurucusu olduğu Ulusal Bolşevik Partisi'nin siyasi programında da dile getirilmekteydi. Parti programında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını ve BDT'nin kuruluşunu öngören Belavezha Anlaşmaları feshedilmekte ve Rusya'nın

¹⁶⁹ Putin's Brain Alexander Dugin and the Philosophy Behind Putin's Invasion of Crimea, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-03-31/putins-brain> [Erişim Tarihi: 07.02.2021].

¹⁷⁰ Alexander Dugin, *Last War of the World-Island Last War of the World-Island The Geopolitics of Contemporary Russia* (London: Arktos Media, 2015), s.82.

¹⁷¹ Alexander Dugin, *Eurasian Mission – An Introduction to Neo-Eurasianism* (Arktos Media, 2014), ss. 39-40.

sınırları yeniden belirlenmekteydi. Öyle ki, %50'den fazlasını Rus etnisitesi oluşturan bölgelerinde referandumların Rusya tarafından desteklenmesi ve hatta Kırım (Ukrayna), Kuzey Kazakistan ve Navra Bölgesi'nin (Estonya) Rusya tarafından ilhakı savunulmaktaydı.¹⁷²

Bunun yanı sıra 1954'te Sovyet lider Nikita Kruşçev tarafından Ukrayna'ya armağan olarak verilen Kırım; Vladimir Putin'in 21. Yüzyıl itibarı ile eski Sovyet İmparatorluğu'nun topraklarını yeniden Rus topraklarına bağlama arzusu sebebiyle tekrardan Rus topraklarına katılması için ayrı bir önem atfedilmekteydi. Kırım topraklarında yaşayan etnik nüfusun neredeyse %60'ından fazlasının Rus olduğunu da göz önünde bulundurulduğunda etnisite, Rusya'nın Kırım'ı kontrol altına almasını sağlamasında etkin bir araç olarak kullanılabileceği öngörülmekteydi.¹⁷³

Dmitri Trenin, 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşünün en önemli sonuçlarından birini tarihte ilk kez eski Rus devletlerinin birbirinden ayrılması, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın bağımsızlıklarını kazanması olarak belirtmekte; özellikle Rusya-Ukrayna ayrılığının daha sancılı olduğunu vurgulamaktadır. Aslında Rusya, Ukrayna'nın bağımsızlığını tanımasına rağmen, NATO ve Avrupa ile entegrasyonundan, Rusçanın sınırlı kullanımına kadar birçok konuyu reddetmektedir. 2014 senesinde Ukrayna devrimi ile birlikte tam olarak Rusya'nın kabul edemediğini bir rejimin iktidarı ele geçirmesi ile birlikte Rusya¹⁷⁴, Ukrayna'nın kendisinden tamamen kopmasına izin vermeyecek, bu sebeple Kırım Yarımadasının kendisine bağlanmasını sağlayacak aynı zamanda Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı hareketleri destekleyecektir.

Özerk Kırım hükümetinin 6 Mart 2014'te başlattığı Ukrayna'dan ayrılmak ve Rusya'nın bir parçası olmak veya Ukrayna içerisinde daha özerk bir konuma sahip olmak üzere 3 seçeneğe dayalı referandum kampanyası sunmuştur. 16 Mart'ta gerçekleşen oylama ile seçmenlerin büyük bir çoğunluğu Rusya'ya katılmayı tercih etmiş ancak Ukrayna, AB ve Amerika seçim sonuçlarını illegal kabul ederek seçim sonuçlarının hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini açıklamıştır. Yine de Rus lider 21 Mart

¹⁷² Bassin, Pozo, *a.g.e.*, s.182.

¹⁷³ David E. McNabb, *Vladimir Putin and Russians Imperial Revival* (Florida: CRC Press, 2016), s. 150.

¹⁷⁴ Dmitri Trenin, *Russia's Changing Identity: In Search of a Role in the 21st Century*, <https://carnegie.ru/commentary/79521> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

2014'te Kırım'ın ilhakına izin verilen bir yasa tasarısı imzalamış ve Rusya için Kırım Rusya'nın bir parçası hâline gelmiştir.¹⁷⁵

Daha önce de bahsedildiği üzere Putin Rusya'yı güçlü bir *держава** (derjava: ulus, güç) hâline getirmek ve bunu yaratırken de Rusya ile ilgili güçlü bir imaj yaratmak istemekte; bunun için de tarihsel öğelerden de beslenmektedir. Putin'in Kırım'daki referandum sonuçlarının ardından yaptığı açıklamada Kırım'ın Rus tarihi ve Rus Karadeniz Filosu tarihi için öneminden de atıfla anlaşılabileceği üzere; Kırım'ın başkenti Sivastopol sadece Rus filosu stratejik öneme sahip değil; aynı zamanda Rus tarihi için ulusal bir efsane yaratmaktadır. Aynı zamanda Rus lider, Medvedev'in beş ilkesinin dördüncüsüne atıfla Rus halklarını koruma retoriğini de Kırım'ın Rus topraklarına katılmasında bir etken olarak kullanmaktadır. Rus lider, Ukrayna'da devam eden iç karışıklıklar karşısında Kırım ve Sivastopol'da yaşayan Rusça konuşan halkın haklarını ve yaşamlarının korunması için Rusya'ya başvurduğunu dile getirmekte ve Kırım halkının talebini geri çevirmenin sadece Kırım halkına yapılacak bir ihanet olduğunu ifade etmektedir.¹⁷⁶

Putin'in 14 Şubat 2021'de yaptığı açıklamaya göre Rusya'nın Donbass'ta vazgeçmeyeceği; bölgedeki yaralanmış veya sakatlanmış özellikle çocukların olmasının Rusya için bir sorumluluk getirdiğini ve herhangi bir adım atmadan önce Rusya'nın sonuçlarını tartması gerektiğini, ne olursa olsun Donbass'tan vazgeçmeyeceklerini belirtmesi¹⁷⁷ Ukrayna krizinin devamlılık arz edeceğini göstermektedir.

3.4.2. Kırım İlhakı Sonrası Batı ile İlişkilerin Seyri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından NATO-Rusya ile ilişkilerinde NATO'ya girme düşüncesine kadar uzanan pozitif bir seyir hakimken, 2000li yıllarda Rusya'nın içişlerinde yaşadığı krizler ve NATO'nun Rusya'nın güvenliği için ayrı bir önem

¹⁷⁵ McNabb, *a.g.e.*, ss.150-151.

* Putin, iktidarının ilk dönemlerinden itibaren Rusya'nın büyük bir güç olduğu yönündeki izlenimi arttırmaya çalışmış; aynı zamanda bir önceki dönemin aksine Sovyetler Birliği mirasını benimsemiştir. Öyle ki Sovyetler Birliği liderlerinden Josef Stalin'in 1944'te Sovyetler Birliği için kabul ettiği milli marş sözlerin küçük değişiklikler ile 25 Aralık 2000 yılı itibarıyla Rusya'nın resmi milli marşı olarak kabul edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Gosudarstvenhyy Gimn Rossiyskoy Federatsii, <http://www.constitution.ru/symbols/anthem.htm> [Erişim Tarihi: 25.05.2021].

¹⁷⁶ *Polhyy Tekst Obpaşçeniya Vladimira Putina po Krimy*, <https://russian.rt.com/article/24532> [Erişim Tarihi: 07.02.2021].

¹⁷⁷ Putin: Rossiya ne brosit Donbass, <https://www.vesti.ru/article/2523690> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

atfettiği yakın çevresine doğru genişleme stratejisi ilişkilerdeki pozitif ivmeyi tersine çevirmeye başlamıştır. Ukrayna krizi ise Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerin neredeyse kopmasına yol açmıştır. Rusya için Amerika etkisini yitirdiği bölgelerin kontrolünü tekrardan kazabilmek ve gücünü pekiştirmek adına renkli devrimler ile birlikte kaos yaratmaktadır.¹⁷⁸ Aynı zamanda Ukrayna krizi Baltık ülkelerinin korkusunu tekrardan ortaya çıkartmıştır. Gürcistan ve Ukrayna krizlerindeki Rusya'nın vatandaşlarını koruma retoriği, bünyesinde büyük bir Rus azınlık barındıran bu ülkeler için tehdit unsuru olarak görünmeye başlanmıştır.¹⁷⁹

Ancak NATO-Rusya ilişkilerindeki iş birliğinin ortadan kalkması 2014'teki Rusya'nın Ukrayna müdahalesi ile birlikte olmuştur. NATO'nun resmî sitesinde yayımlanan Rusya ile İlişkiler başlıklı yazıda, NATO Rusya'nın Ukrayna müdahalesi karşısında duyduğu endişeleri dile getirmiş; iş birliğinin askıya alındığını ancak siyasi ve askeri kanalların devamlılık arz ettiği dile getirilmiştir. Rusya'nın Kırım ilhakı yasadışı olarak kabul edilirken, Doğu Ukrayna'daki krizin çözümü içinse gerekli barışçıl ve diplomatik çözüm çağrısında bulunmuştur.¹⁸⁰ NATO genel sekreteri Anders Fogh Rasmussen ise, Kırım ilhakının Avrupa güvenliği için en büyük tehdit unsuru olduğunu dile getirmiş; Doğu Avrupa'da ve Baltıklarda NATO'nun varlığını güçlendirerek ve kalıcı hâle getirerek Rusya için caydırıcılığı arttırmayı savunmuştur.¹⁸¹

Paris Amerikan Üniversitesi profesörü Hall Gardner'ın hazırladığı belgeye göre ise, Kırım Krizi Rusya, AB ve NATO'nun iş birliği konusundaki başarısızlığını gözler önüne sermiştir. NATO'nun Karadeniz ve Kafkasya'yı Rusya'nın güvenlik kaygılarını göz ardı ederek alması ve AB-Ukrayna-Rusya ekonomik iş birliği anlaşmasının imzalanmaması olmak üzere mevcut krizin iki ana sebebini belirtmiştir. Olası uzlaşma ve ülkelerin çıkarları göz önünde bulundurulmadığında alternatif olacak olan silah rekabetinin Soğuk Savaş'tan daha tehlikeli olacağını öne sürmüştür.¹⁸²

¹⁷⁸ Alexander Gabuev, *Russia and the West: No Easy Way Forward in New Year*, <https://carnegie.ru/2015/12/22/russia-and-west-no-easy-way-forward-in-new-year-pub-62344> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

¹⁷⁹ Dmitri Trenin, *Russia's Changing Identity: In Search of a Role in the 21st Century*, <https://carnegie.ru/commentary/79521> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

¹⁸⁰ *Relations with Russia*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

¹⁸¹ *NATO, the EU, Ukraine, Russia and Crimea: The "Reset" that was Never "Reset"*, <https://natowatch.org/node/1449> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

¹⁸² Hall Gardner, *NATO, the EU, Ukraine, Russia and Crimea: The "Reset" that was Never "Reset"*, *Nato Watch*, Briefing Paper No:49, (3 April 2014), s.1.

NATO-Rusya ilişkileri kınanmanın da ötesine giderek karşılıklı çatışmalara sebep olabilecek bir düzeye gelmiştir. İngiliz düşünce kuruluşu Avrupa Liderlik Ağı 2014 yılında Rusya ve NATO'nun üç kez askeri çatışmanın eşiğine geldiği; tehditlerin bertaraf edilebilmesi adına NATO-Rusya orduları arasındaki ikili iletişimin kuvvetlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.¹⁸³

AB ise Rusya'nın Kırım İlhamı akabinde 3 Mart 2014'te toplanan Dış İlişkiler Konseyi'nden bu yana Rusya'ya karşı çeşitli kısıtlamalar ve yaptırımlar uygulamaktadır. Bu olağanüstü kongrede Rusya'nın Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ihlal etmesi kınanmış; IMF başta olmak üzere Ukrayna'ya gereken desteğin yapılacağı dile getirilmiştir.¹⁸⁴ Yine aynı sene 6 Mart'ta yapılan olağanüstü toplantıda Rusya'nın Ukrayna eylemleri karşısında varlıklarının durdurulmasından seyahat yasağına kadar birçok kısıtlamanın hazırlandığı ve vize konusunun askıya alındığını belirtilmiştir. Bu toplantının üzerinden 11 gün geçtikten sonra Rusya'ya karşı ilk kısıtlayıcı tedbirler uygulanmaya başlanmıştır. 2014 itibariyle başlayan yaptırımlar ve kısıtlamaların 18 Haziran 2020'de yapılan toplantıda devamlılığın arz edilmesine karar verilmiştir.¹⁸⁵

Rusya ise yaptırımlar karşına geri adım atmamayı; yaptırımlara misilleme ile cevap vermeyi tercih etmektedir. 2014'te ilk yaptırımlar başladığında Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Alekssandr Lukaşeviç, bu eylemlere tepkisiz kalamayacaklarını ve büyük ölçüde misillemesiyle cevap vereceklerini dile getirmiştir. Akabinde AB yaptırımlarından birini oluşturan kişilerin ülkeye girişini yasaklama yaptırımına karşı Rusya'nın da bir kara liste oluşturduğunu belirtmiştir.¹⁸⁶

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Rusya'nın 2000li yıllar ile başlayan Batı'ya karşı daha tehditkâr ve güvensiz yaklaşımı, Batı'nın da Gürcistan Savaşı'na nazaran Ukrayna krizinin ardından Rusya'ya karşı daha sert tutumu karşısında Rusya'nın dış politikasına seyrinde eski Sovyet ülkeleri ile bağlarını daha da kuvvetlendirme ve eski Sovyet topraklarına geri dönüş çabası gittikçe kuvvet kazanmaktadır.

¹⁸³ Andrey Kuznetsov, *Rossiya i Nato Trijdi Okazivalis na Grani Voennovo Konflikta v 2014 god*, <https://www.rbc.ru/politics/10/11/2014/54607976cbb20f85a6b0459b> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

¹⁸⁴ *Foreign Affairs Council*, 3 March 2014, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/03/> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

¹⁸⁵ *Timeline- EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine*, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

¹⁸⁶ *Rossiya Vvela Otvetiye Sanktsii Protiv ES, SŞA i Kanadı*, <https://www.rbc.ru/politics/28/03/2014/57041a389a794761c0ce8673> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

Tablo 3. 4: Rus Dış Politikasının Temel Dinamikleri.

	Karşılaşılan Zorluklar ve Tehditler	Fırsatlar	2018 Dış Politikasında Temel Hedefler
Batı ile İlişkiler	- Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi yapılan karalama kampanyası - Rusya'ya karşı yapılan yaptırımların artan risk maliyeti - Havacılık ve uzay gibi iş birliğinin yapılabileceği alanlarda iş birliğinin azalması - Silah kontrolünün sekteye uğraması - AB ile ilişkilerin, ABD politikaları doğrultusunda şekillenmesi - Dijital provokasyon ve siber suçlar karşısında savunmanın gittikçe azalması - Rusya ve NATO'nun karşılıklı artan caydırıcı önemleri	- Ukrayna konusunda ABD ile hızlı bir şekilde yapıcı bir diyalog geliştirebilmek - BM barış koruma misyonunun bir parçası olarak ateşkes koşullarını onurlandırmak - Siber suçlar karşısında karşılıklı iş birliğinin sağlanması - Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun geliştirilmesinde AB'den destek alınması - Seçici iş birliği üzerinden AB ile diyalogun geliştirilmesi	- ABD ile ilişkileri stabilize etmek - AB ile diyalogu geliştirmek - Karşılıklı gerilimin artmasını önlemek - Ortak tehditler konusunda diyalogu sürdürebilmek - Batı'dan gelecek tehditlere karşı caydırıcılık potansiyelini kuvvetlendirmek
Eski Sovyet ülkeleri ile İlişkiler	- Avrasya Ekonomi Birliği içerisindeki anlaşmazlıkların artması - Orta Asya ülkelerindeki istikrarsızlık, Orta Asyalı IŞİD militanlarının ülkelerine dönmesi - Dağlık-Karabağ'daki durumun gittikçe ciddileşmesi - Donbass'taki barış müzakerelerinin başarısızlığı: Donetsk ve Luhansk'ta iç istikrarın giderek bozulması	- Avrasya Ekonomi Birliği'nin güçlendirilmesi; entegrasyon ve iç ticaretin gittikçe etkin hâle gelmesi - AB ve AEB arasında diyalogun güçlendirilmesi - Donbass'taki barış girişimleri - Rusya-Gürcistan arasındaki diyalogun güçlendirilmesi;	- Eski Sovyet ülkeleri ile ekonomi ve güvenlik alanlarında iş birliğinin geliştirilmesi - Eski Sovyet ülkelerinde meydana gelen istikrarsızlıkların bertaraf edilmesi - Bölgesel sorunların çözümü için diğer aktörler (Türkiye, Çin gibi) ile iletişimin artması

Russia's Foreign Policy: Looking Towards 2018, *RIAC FORECASTING REPORT*, (Moscow: 2017), <https://russiancouncil.ru/en/forecast2018> [Erişim Tarihi: 09.03.2021]'den uyarlandı.

13 Nisan 2018’te ise yasa tasarısı olarak sunulan ‘‘ABD ve Diğer Yabancı Devletlerin Dostane Olmayan Eylemlerine Karşı Önlemler’’ yasası 4 Haziran 2018’te ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından imzalamıştır. Bu yasanın ana amacı Rusya’nın çıkarlarının, güvenliğinin ve Rus vatandaşlarının hak ve özgürlüklerinin korunması olarak dile getirilmiştir. Alkol ve tütün ürünlerinin ithalatından; uçak endüstrisine ve hatta doğrudan ve dolaylı olarak sermayesi bulunan kuruluşlar ile uluslararası iş birliğinin sona ermesi ya da ilişkilerin askıya alınmasına kadar yaptırımlar birçok kalemde ele alınmıştır.¹⁸⁷

3.5. Rus Dış Politikası Konsepti ve Ulusal Güvenlik Belgeleri Işığında Rus Dış Politikasındaki Değişim: 21. Yüzyıl Özelinde İnceleme

Rusya’nın dış politika hedeflerini ve yönünü tanımlama ve anlamlandırmada Rus Dış Politikası Konsepti Belgeleri ve Ulusal Güvenlik Doktrini önemli bir rol oynamaktadır. Bu belgeler ışığında Rusya’nın diğer ülkeler ile ilişkilerinin seyri ve dış politikadaki söyleminde nasıl bir dil kullanılacağı ve neyi ön plana çıkaracağına yönelik önsezilerde bulunabilmektedir. Aşağıdaki dış politika konsepti ve ulusal güvenlik doktrini tablolarında da görüleceği üzere Rusya, 21. Yüzyılın başında dahi Rus dili ve kültürünün yaygınlaşmasına ve yurtdışında yaşayan yurttaşlarına ayrı bir önem atfetmektedir. Öyle ki Rus dili ve kültürünün korunması ve yayılmasında önemli rolü olduğu belirtilen* yurtdışında yaşayan yurttaşların hak ve çıkarlarının korunması ana görevlerden biri olarak adlandırılmaktadır.

Aynı zamanda Rusya’nın dış politikadaki bir diğer öncelikli yönünü oluşturan BDT ile ikili ve çok taraflı ilişkilerin geliştirilmesi ve bu ülkelerde yaşayan Rus yurttaşların haklarının korunması Rusya’nın ulusal çıkarları doğrultusunda inşa edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. BDT ile ekonomik, politik ve askeri entegrasyon vurgusu yapılırken ortak kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi de ifade edilmektedir. Ancak BDT’nin Rusya çıkarlarındaki vurgusu 2008 konsepti ile ivme kazanmaktadır. 2000 Dış Politika Konseptinde Rusya’nın çıkarları; dünya ekonomisinin küreselleşmesinin yaratabileceği ekonomik bağımlılık ve kriz riski;

¹⁸⁷ *Federalnıy Zakon O Merax Vozdeystviya (Protivodeystviya) na Nedrujestvenniye Deystviya Soedinennıh Ştatov Ameriki i (ili) İnnıx İnostrannıh Gosudarstv*, (13 Nisan 2018), Md.1 ve 2.

* 2000 Dış Politika Konseptinde böyle bir vurgu bulunmamakta; 2008, 2013 ve 2016’da yurtdışında yaşayan yurttaşlar Rus dilinin korunması ve geliştirilmesinde partner olarak dile getirilmektedir.

dünya ekonomisi ve siyasetinde uluslararası kurumların ve mekanizmaların rolünün güçlendirilmesi; Avrupa, Asya Pasifik, Afrika ve Latin Amerika’da bölgesel güvenliğin sağlanabilmesi adına bölgesel entegrasyonun geliştirilmesi; uluslararası terörizm, kitle imha silahlarının yaygınlaşmasının bölgesel ve küresel istikrara yarattığı etki ile direkt olarak bağlantılı kılınmaktadır. 2008 Dış Politika Konseptine bakıldığında ise bölgesel entegrasyonun geliştirilmesinde BDT de dile getirilmektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Yukarıdaki bilgiler ve aşağıdaki tablo şu sayfalar incelenerek elde edilmiştir: 2000 Dış Politika Konsepti için: <http://docs.cntd.ru/document/901764263> [Erişim Tarihi: 30.03.2021], 2008 Dış Politika Konsepti için: <http://www.kremlin.ru/acts/news/785> [Erişim Tarihi: 30.03.2021], 2013 Dış Politika Konsepti için: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186#:~:text=%D0%A3%D1%82%D0%B2%D0%B5 (Devamı kaynakçadadır). [Erişim Tarihi: 30.03.2021], 2016 Dış Politika Konsepti için: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248?p_p_id=101_INSTANCE_CptICkB6BZ29&101_INSTANCE_CptICkB6BZ29_languageId=ru_RU [Erişim Tarihi: 30.03.2021].

Tablo 3. 5: Rus Dış Politikası Konsepti Belgelerine Göre Ana Hedefler

Dönem	Ana Hedefler
2000 Dış Politika Konsepti: V. Putin Dönemi	Ülkenin bütünlüğünü ve güvenliğini sağlamak; Dünya topluluğunda büyük bir güç olarak Rusya Federasyonu'nun çıkarlarını en iyi şekilde karşılayan güçlü pozisyona sahip olmak; modern dünyanın etkin merkezlerinden biri olmak BM amaç ve ilkeleri doğrultusunda, uluslararası hukuka dayanan istikrarlı, adil ve demokratik düzeni sağlamak Rusya'nın ekonomik ilerlemesini ve nüfusun hayat kalitesinin yükseltilmesini sağlamak, insan hakları ve özgürlüğü uygulamak Rusya'nın sınırları çerçevesinde iyi komşuluk ilişkileri oluşturmak; çatışma çözümüne destek vermek Rusya'nın ulusal öncelikleri olarak belirlenen sorunların çözümünde diğer ülkeler ile anlaşmak ve örtüşen çıkarların ortaya çıkarmak; uluslararası iş birliğin koşullarını iyileştirmek Rus vatandaş ve yurttaşlarının haklarının ve çıkarlarının korunması Dünyada Rusya Federasyonu için olumlu algıyı teşvik etmek, Rus dili ve kültürünü yurtdışında yaygınlaştırmak
2008 Dış Politika Konsepti: D. Medvedev Dönemi	2000 Konseptine Ek olarak, modern dünyanın kültürel ve medeniyet çeşitliliğine katkıda bulunmak Sosyal odaklı piyasa ekonomisine ve bağımsız bir dış politikaya sahip demokratik bir devlet olarak Rusya'nın dünyadaki algısını teşvik etmek
2013 Dış Politika Konsepti: V. Putin Dönemi	2008 Konseptine Ek olarak, Rusya'nın dünyadaki ekonomik konumunun güçlendirilmesi; yurtiçi ekonomik kuruluşların yurtdışındaki çıkarlarına diplomatik destek sağlamak; uluslararası ve bölgesel finansal kuruluşları kullanarak Rus mal, hizmet ve yatırımlarına karşı ayrımcılığın önlenmesi Rusçanın dünyadaki konumunu güçlendirmek, Rus diasporasının yurtdışında güçlendirilmesi Farklı kültürler ve dinler arasındaki uyumu güçlendirmek adına medeniyetler arası diyalogu teşvik etmek
2016 Dış Politika Konsepti: V. Putin Dönemi	2013 Konseptine Ek olarak, Rus vatandaşlarının ve yurttaşlarının haklarının ve meşru çıkarlarının kapsamlı ve etkin bir şekilde korunmasını sağlamak Rusya'nın küresel insani yardım alanındaki rolünü kuvvetlendirmek; Rus halklarının ulusal kültürünü, tarihi mirasını, kültürel kazanımlarını bunların yanı sıra Rus eğitim ve bilimini yaygınlaştırmak Rus kitle iletişim araçlarının küresel konumunu güçlendirmek; Rus bakış açısını dünyanın dört bir yanına iletebilmek

Tabloda da görüleceği üzere Rusya'nın dış politika seyri gittikçe Rusya dışında yaşayan vatandaşların haklarının korunması üzerine dayandırılmakta ve Rusya ile tarihsel bağların kopmaması adına kültürün ve dilin ön plana çıkartılması üzere şekillenmektedir. Her ne kadar 2000 Konsepti'nde Rus dili ve kültürünün korunması ve yaygınlaşması ön plana çıkartılsa da Rusya adına olumlu imaj yaratılması adına Rus dili ve kültürünün kullanılması 2016 yılı itibariyle daha da belirtilmektedir.

Rus Dış Politikasındaki değişimin seyri Ulusal Güvenlik Doktrini'nde de etkisini göstermektedir. 2000 Ulusal Güvenlik Doktrini 'ne göre Rusya dünyanın en zengin kültürel ve tarihi değerlerine sahip bir ülke olarak kabul edilmektedir. Ulusal ve uluslararası zorluklara rağmen ekonomik, bilimsel, teknik, askeri yapısı ve Avrasya kıtasındaki benzersiz stratejik konumu ile uluslararası sistemde hâlâ önemli rol oynamaktadır.¹⁸⁹ Ancak kültürün ulusal güvenlik adına ayrı bir başlıkta ele alınması 2009¹⁹⁰ ve 2015¹⁹¹ Doktrinlerinde karşımıza çıkmakta; özellikle 2015 doktrininde Rus dili ve kültürü üzerine vurgu gittikçe artmaktadır.

¹⁸⁹ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 10.01.2000 No:24 O Kontseptsii Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/14927/page/1> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].

¹⁹⁰ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 12.05.2009 g. No:537 "O Strategii Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 goda, <https://rg.ru/2009/05/19/strategia-dok.html> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].

¹⁹¹ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 31.12.2015 goda No:632 "O Strategii Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii, <https://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].

Tablo 3. 6: Ulusal Güvenlik Doktrinlerindeki Ana Söylemler

Dönem	
2000 Ulusal Güvenlik Doktrini: V. Putin Dönemi	Rusya'nın ulusal çıkarlarından biri olarak başta BDT üye devletleri ile entegrasyonun eşit ve karşılıklı yarar sağlayacak bir şekilde geliştirilmesi vurgulanmakta; Rusya'nın çıkarları için önem arz eden BDT üye devletleri ile entegrasyon sürecinin geliştirilmesi belirtmektedir. Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliği kültürel, manevi ve ahlâki değerleri; yurtdışındaki vatandaşların haklarını korumayı içermektedir. Rus dili Rusya'daki eyaletler arası ve BDT üye devletleri halkları arasında manevi birliğin bir faktörü olarak ele alınmaktadır. Rusya Federasyonu ve BDT üye devletlerinin sınırlarındaki çatışmaların artması ve çatışma riski tehdit olarak algılanmaktadır.
2009 Ulusal Güvenlik Doktrini: Medvedev Dönemi	BDT üye devletleri ile ikili ve çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesi öncelik olarak kabul edilmektedir. Yurtdışında yaşayan Rus vatandaşlarının meşru çıkarlarını korumak uzun vadede devlet ve kamu güvenliliği sağlama alanındaki devletin ana görevlerinden biri olarak ele alınmaktadır. Rusya tarihinin dünyadaki rolü ve yeri üzerindeki olumsuz yaklaşımı ulusal güvenliğin kültür üzerindeki tehdidi olarak belirtilmektedir.
2015 Ulusal Güvenlik Doktrini: V. Putin Dönemi	Bilim ve eğitim alanında uluslararası ilişkilerin aktif olarak kullanılması; özellikle BDT ülkelere yüksek kaliteli eğitim hizmetlerinin ihracatının artırılması, dünya eğitim sektöründe Rusça eğitimin çekiciliğinin artırılması vurgulamaktadır. Sovyet sonrası alan ile entegrasyonun geliştirilmesi ve yurtdışındaki yurttaşların dil ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması için kültür alanında ulusal güvenliğin güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Rusya Avrasya entegrasyonunu sağlamak adına BDT üye devletleri ile Rus dili ve kültürü üzerine yapılan çalışmaları desteklemektedir. Rus dilinin dünyadaki konumunun azaltılması, Rusya'da ve dünyada öğretimin kalitesinin düşürülmesi, Rus ve dünya tarihinin tahrip edilmesi ulusal güvenliğe tehdit olarak algılanmaktadır.

4. RUS DIŞ POLİTİKASINDA KÜLTÜREL DİPLOMASİ: ROSSOTRUDNİÇESTVO ÖZELİNDE İNCELEME

Rus Dış Politikasında Vladimir Putin'in ilk başkanlığı dönemi ile BDT ülkeleri ile ilişkilerinde ivme kazanmaya başlamıştır. İlk evrede ekonomik ve politik amaçlar için BDT ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesi ve entegrasyon vurgusu ön planda tutulsa da zaman içerisinde arasındaki bağı kuvvetlendirmenin etkili yollarından biri olarak aynı kültürel ve tarihsel öğelerden beslendiklerini ve bu öğelerin aralarındaki bağı kuvvetlendirmek için etkili bir araç olabileceği düşüncesi gittikçe kuvvet kazanmaya başlamıştır. Rusya'nın Sovyetler Birliği dağılmasından bu yana politik ve ekonomik problemlerine odaklanması kültürel faaliyetlerin azalmasına yol açmıştır. Ancak 21. Yüzyıl itibariyle kültürün dış politikada etkin araç olarak kullanılmaya başlaması, yurtdışında kültürel faaliyetlerin gittikçe görünür hale gelmesi Rusya için olumlu gelişmeler yaratmaya başlamıştır.¹⁹²

Sovyetler Birliği genel sekreteri Nikita Kruşçev ve ardılları tek bir dilin kabulü ile, ki bu dil Rusça olacaktır, ulusların yegâne bir görüntü çizmesi hedefi doğrultusunda hareket etmiştir.¹⁹³ Öyle ki bu politika Rusya'nın kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmesinde bir araç olarak önem kazanacak, Sovyetler Birliği boyunca aynı dili konuşan bu halklar arasındaki bağların kopmaması adına Rus dili, 2. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı birlikte mücadeleleri, o topraklarda yaşayan Rus vatandaşlar ve yurttaşlar Rusya Federasyonu'nun BDT ile ilişkilerinde kullandıkları araçlardan biri haline gelecektir. Bu bölümde Rusya'nın BDT ile ilişkilerini kuvvetlendirmek adına kültürel diplomasiyi nasıl kullandığı Rossotrudniçestvo kurumu üzerinden ele alınacaktır.

¹⁹² E.M.Astahov, *Mirovaya Praktika Kulturhoy Diplomatii*, <https://mgimo.ru/upload/iblock/5cd/5cda6edcb07f17cc50cc717903a378fb.pdf> [Erişim Tarihi: 17.03.2021].

¹⁹³ V. Stanley Vardys, How the Baltic Republics Fare in the Soviet Union, *Foreign Affairs*, Volume 44 No:3 (1966), 512-513.

4.1. Rus Dış Politikasında Yurtdışında Yaşayan Ruslar: Rus Yasası'na Göre Yurttaş Kavramı ve Entelektüel Bir Kavram Olarak Rus Dünyası

Her ne kadar eski Sovyetler Birliği içerisindeki halklar ortak bir tarihe, kültüre sahip oldukları anlamına gelen Rusça konuşanlar olarak adlandırılmakta Sovyetler Birliği içerisinde Sovyet öz bilincinin temel dayanağını Rus dili oluşturduğu göz önüne alındığında Rusça konuşanlar terimi büyük bir halk kitlesini ve heterojen bir etnisiteyi yansıtmaktadır. Nitekim bu heterojen kavrama sebep olan 1999 Yurttaşlar Yasası 2010 yılının mart ayında değişikliğe uğramıştır.

5 Mart 1999'da Duma tarafından kabul edilen Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar İle İlişkilerde Rusya Federasyonu Devlet Politikası isimli Federal Yasa'ya göre, yurtdışında yaşayan vatandaşlar ile ilişkiler Rusya'nın hem iç hem de dış politikası için direkt olarak önem arz etmekte; Rusya sosyal, ekonomik, kültürel alandan kimliklerinin korunmasına kadar yurtdışında yaşayan vatandaşlarını destekleme teminatı vermektedir.¹⁹⁴ Bu yasaya göre eski Sovyetler Birliği'nin halefi olan kabul edilen Rusya yurtdışında yaşayan vatandaşları olarak bütün Sovyet halklarını kapsayan anlamıyla Rusça konuşanların güvenlik sağlayıcısı olarak ilan etmektedir. Ancak 2010 yılının mart ayında yapılan değişiklik ile eski Sovyet ülkelerinde yaşayan herkesin vatandaş olarak kabul edilmesini ortadan kaldırmakta ve yurtdışındaki vatandaş kavramı daha keskin çizgiler ile belirlenmektedir. Yeni yasaya göre yurtdışındaki vatandaş kavramı Rusya ile ilişkilerinde kültürel ve manevi olarak Rusya lehine özgürce seçim yapabilen aynı zamanda tarihsel süreçte Rusya toprakları içerisinde yaşamış halkları kapsamaktadır.¹⁹⁵ Yine Rusya yurtdışında yaşayan vatandaşların güvenliğini sağlayacağına, Rusya'ya dönmek isteyen veya Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından vatansız kalan yurttaşlarına Rusya'ya dönmeleri için gerekli koşulları sağlayacağına dair teminat vermektedir.¹⁹⁶

¹⁹⁴ *Rossiskaya Federatsia Federalny Zakoh O Gosudarstbehoy Politike Rossiyskoy Federatsii v Othoshenii Sootechestvennikov za Rubejom*, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_23178/, [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

¹⁹⁵ *Pravitelctvo Pravit Zakon o Sootechestvennikah za Rubejom*, <https://pravo.ru/news/view/25602/>, [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

¹⁹⁶ <https://rg.ru/2010/07/27/sootech-dok.html> [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

Tablo 4. 1: Yurtdışında Yaşayan Yurttaş Kavramı 1999 ve 2010 Yasası Karşılaştırması.

1999 Yasası'na Göre Yurttaş Tanımı	2010 Yasa Değişikliğine Göre Yurttaş Tanımı
Yasanın 1. Maddesi 1. Fıkrasına göre; Yurttaş, aynı devlet içerisinde yaşayan veya yaşamış, ortak dile, dine, kültüre sahip kişiler ve bu kişilerin torunları olarak tanımlanmaktadır. 2. Madde 2. Fıkra'ya göre Yurtdışında yaşayan yurttaş ise, Rusya dışında ikamet eden Rus vatandaşları; Sovyetler Birliği vatandaşı olanlar ve torunları olarak tanımlanmaktadır.	Yasanın 1. Maddesinin 1. Fıkrası 1999 yasasıyla aynıdır ancak eklenen 3.fıkra'ya göre yurtdışında yaşayan yurttaş kavramı tarihsel süreçte Rusya topraklarında yaşamış; Rusya ile ilişkilerinde manevi ve kültürel olarak Rusya lehine özgürce seçim yapabilenler olarak tanımlanmaktadır.

Tablodaki bilgiler *Ctaya I, Ponatiye Sooteçestvehhika*, <http://base.garant.ru/12115694/1cafb24d049dcd1e7707a22d98e9858f/> [Erişim Tarihi: 06.12.2020]'den alınarak oluşturuldu.

Rusya'nın yurttaşlık politikasının temel amacı yurtdışında yaşayan yurttaşlarının anavatan ile bağlarını korumak ve güçlendirmek; herhangi bir ülkeye müdahale etmeksizin Rus vatandaşları aracılığı ile o ülkeyi kendi çıkarları doğrultusunda etkileyebilmektir.¹⁹⁷

Rus Dünyası ise, Rusça düşünen ve konuşan irili ufaklı toplumlardan oluşan bir ağ olarak tanımlanmaktadır. Rus Dünyası, Rusça düşünen ve konuşan çeşitli etnik ve kültürel grupların idarelerinin enerjisi, Rus Dünyasının örgütsel ve insani potansiyelinin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır.¹⁹⁸ Ruslar birbirlerine kan ile değil; ortak kader ile bağlıdır. Rusya'nın nihai amacı, kültürde farklılıkları kaynaştırmaktır.¹⁹⁹

Rus siyasi stratejisti Petr Şedrovitskiy'e göre temel hedeflerden biri, Rus sermayesinin verimliliğini mümkün olan her yolu kullanarak attırmaktır. Bu hedef medeniyetler arası veya uluslararası çatışmalara zemin hazırlamamalıdır; Rus sermayesinin yüksek üretkenliği herkese verim sağlamaktadır. Bu hedefe varılması, çeşitli hedef ve amaçları beraberinde getirmektedir. Ona göre, yenilikçi bir ekonomi oluşturulmalı; insan kaynakları geliştirilmeli ve Rus Dünyasının ve Rusya Federasyonu'nun kalkınma süreçlerindeki kurumsal destek iyileştirilmelidir. Mevcut dünyanın paradoksu, kim

¹⁹⁷ *Russia's Influence and Presence in Estonia*, s.25. <https://newdirection.online/2018-publications-pdf/ND-RussianInfluenceInEstonia-preview%28low-res%29.pdf> [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

¹⁹⁸ Petr Şedrovitskii, *Russkii Mir i Transnatsionalnoye Russkoye*, http://old.russ.ru/politics/meta/20000302_schedr.html [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

¹⁹⁹ *111 Zakoov za 1111 Dney do Novovo Tisaçeletiya*, https://archipelag.ru/ru_mir/history/history95-97/shedrovicky-1111zn/ [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

Dünya gücü olmak istiyorsa sadece kendi vatandaşlarının çıkarları ile değil, diğer ülkelerin ve vatandaşların da çıkarları için çalışmak istemesidir. Diğer ülkelerinin vatandaşları ne kadar çok Rusya'ya ihtiyaç duyarlarsa, Rusya o kadar çok istikrarlı olacaktır. Rus Devleti, istikrarının temellerini Rus Dünyası'nda aramalıdır.²⁰⁰

Modern anlamda Rus Dünyası kavramı iki aşama üzerinden şekillenmektedir. 1990ların ortasından-2006'ya kadar olan süreci kapsayan ve kavramın geliştirilmesini oluşturan ilk aşamada Rus Dünyası yurttaşlarının hayat koşulları üzerine odaklanılmakta ve nihai hedef, yurttaşlarına birlikte yaşayabildikleri maddi ve manevi olarak düzgün yaşam koşullarının sağlanması olarak belirtilmektedir. Rus Dünyasının misyonu Rus maneviyatı üzerine şekillenirken Rus diasporaları ile kültürel ve ekonomik iş birliğini teşvik eden, Rus halklarını koruyan bir yaklaşım sergilemektedir. İlk aşamada Rusya'nın Rus Dünyası ile ilişkilerini kuvvetlendirmesi için Dünya topluluğuna jeoekonomik adaptasyon; jeopolitik izolasyon, jeokültürel etkileşim ve dönüşüm süreci olmak üzere 3 yol belirlenmiştir.²⁰¹

2007'den günümüze kadar olan ikinci aşamada ise, Rus Dünyası kavramı değişen sosyokültürel koşullara uyumlu hâle getirilmesi ve tek bir kavram oluşturma girişimi görülmektedir. Dönemin Rus lideri Vladimir Putin'in Russkaya Mysl (Rus Düşüncesi) gazetesine verdiği röportajda, Rus dünyasının bilimsel ve tarihsel zenginliklerini vurgulamakta Rus Dünyasını ise nerede olursa olsun Rusçaya ve Rus kültürüne değer veren herkesi birleştirdiğine işaret etmektedir. Putin'e göre, yurttaşların etnik ve kültürel kimliklerini, meşru haklarını koruma ve dilediklerinde anavatana dönme fırsatına sahip olmalarını önem taşımaktadır.²⁰² Öncelikle 2007'de 'Rus Dünyası' kavramı ile aynı ismi taşıyan vakfın kurulması aynı zamanda Putin'in verdiği röportajda faaliyetlere yönelik bütçenin arttırılacağını belirtmesi gibi faaliyetler bu aşamanın devlet destekli sosyokültürel faaliyetler üzerinden karakterize edildiğini göstermektedir.

²⁰⁰ Petr Şedrovitskii, *Russkiy Mir i Transnatsionalnoye Russkoye*, http://old.russ.ru/politics/meta/20000302_schedr.html [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

²⁰¹ Nina Kozlovtsava, <<Russkiy Mir>> Kak Teoretičeskoe Ponatiye v Sovremennom Sotsialno-Gumanitarnom Znani, *Kulturnaya Realnost*, C.14, No: 3, (2017), ss. 286-287.

²⁰² *Pismennoye Intervyu Gazete <<Russkaya Mysl>>*, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/23919> [Erişim Tarihi: 14.03.2021].

4.2. Rus Dış Politikasında Yumuşak Gücün Yükselişi

1995 yılında dönemin Rus lideri Boris Yeltsin tarafından imzalanan, Bağımsız Devletler Topluluğu Devletleri ile Rusya Federasyonu Stratejik Rotasına göre BDT'nin gelişimi hem Rusya'nın hayati çıkarları için hem de BDT ile ilişkiler Rusya'nın dünya ekonomisine ve politikasına eklemlenmesinde önem arz etmektedir. Rusya'nın komşu ülkeler ile bilim, eğitim, spor alanlarında iş birliği atılarak kültürel alışverişini yoğunlaştırması, yakın çevresinde Rus medya kanallarının yayınlarının sağlanması, Rusya'daki BDT ülkelerinde çalışacak olan personelin eğitilmesi öngörülmektedir. Aynı zamanda Rusya ile dostluk bağlarının kurulması adına gençlerin eğitimine ayrı bir önem atfedilmekte; Rusya'nın eski Sovyet ülkelerinde etkin bir eğitim politikası gütmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.²⁰³

Rusya'nın artan ekonomik varlığı, eski Sovyet ülkelerindeki yumuşak gücünün yükselişinin bir diğer göstergesidir. Rusya eski Sovyet ülkelerindeki enerji özelleştirmelerinin bir parçası haline gelerek, bölgedeki enerji üzerinde hak iddia etmeye başlamıştır. Rusya eski Sovyet ülkelerinin ekonomilerinin büyük bir ortağı olarak hem ülkeleri etkisi altına alabilme hem de hakimiyetini koruyabilme yetisini kazanmıştır. Öyle ki Gürcistan'da Rus devlet elektrik şirketinin ana tedarikçi olması, Rusya'nın Gürcistan'ın kalkınmasını etkilemesinde büyük bir pay sahibi olmasının önünü açmış; Ermenistan'da ise 2006'da Rus enerji devi Gazprom'un, gaz taşımada tekel hâle gelmesi ile Rusya Ermenistan'daki ekonomik nüfuzunu gittikçe arttırmıştır.²⁰⁴

Ancak Rusya'nın bu dönemde yumuşak gücü sadece ekonomi üzerinden uyguladığını söylemek indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. 2001 yılında ilk kez düzenlenen Uluslararası Rus Yurttaşları Konseyi'nde dönemin Rus lideri Vladimir Putin'in diasporalar ile Rusya arasındaki bağların güçlendirilmesi çağrısında bulunması ile Rusya ve diasporalar arasındaki kültürel ilişkiler hız kazanmaya başlamıştır. Bu konseyin ana hedefleri; Rus diasporaları ile bağların güçlendirilmesi, Rus kültür, bilgi ve eğitiminin teşvik edilmesi, yurtdışında yaşayan Rus yurttaşları ile tarihi

²⁰³ *Ob Utverjdenii Strategiçeskovo Kursa Rossiyskoy Federatsii s Gosudarstvami- uçastnikami Sodrujestva* Nezavisimix Gosudarstv, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102099671&backlink=1&&nd=102037342> [Erişim Tarihi: 17.03.2021].

²⁰⁴ Andrei P. Tsygankov, If Not By Tanks, Then By Banks? The Role Of Soft Power In Putin's Foreign Policy, *Europe-Asia Studies*, 58:7, (2006), s.1083.

anavatanları arasındaki kültürel ve ticari bağların kuvvetlendirilmesi ve yurttaşların kaynaklarının anavatana çekilmesi, farklı ülkelerde yaşayan yurttaşlar arasındaki aile bağlarının kuvvetlendirilmesi olarak belirlenmiştir.²⁰⁵

Konseye üye dernekler ve vakıflar tarafından düzenlenen faaliyetler ile birlikte yurttaşların bir arada ortak faaliyetler çerçevesinde kaynaşmasına hem de Rusya ve Rusça üzerindeki pozitif algının kuvvetlendirilmesine katkı sağlayacak adımlar atılmıştır. Örneğin Konseye üye Rus Dilini Destekleyen Uluslararası Pedagoji Derneği tarafından 3 Ekim 2006 yılında düzenlenen Kültürel Diyalogda Rus Dili adlı forum, uluslararası iş birliğini arttırmaya ve Rusçanın kültürel diyalogda uluslararası araç olarak kullanılması gibi teşvikler gibi konulara odaklanmıştır. Yine 2006 yılında düzenlenen Yurtdışındaki Rus Yurttaşları Uluslararası Gençlik Festivalleri, 2007 yılında düzenlenen Yurtdışındaki Rus Yurttaşları Uluslararası Festivali gibi²⁰⁶ faaliyetler ile genç yurttaşlar arasındaki bağların kuvvetlendirilmesine katkı sağlanmıştır.

Benzer şekilde her yıl genç sanatçıların katılımı ile düzenlenen Yeni Dalga isimli uluslararası müzik yarışması Rusya'nın Yakın ve Uzak Çevresi'ndeki en büyük kültürel faaliyetlerden biri olarak kabul edilmektedir. 2002 yılında Rus besteciler Igor Krutovo ve Raymonda Paulsa tarafından tasarlanan yarışma hem genç sanatçıların keşfedilmesine hem de farklı ülkelere gelen yarışmacıların birbirlerini tanımalarına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda yarışma devlet başkanları tarafından da destek görmektedir. Öyle ki yarışmanın başladığı ilk yıllardan itibaren açılış gününde Rusya'dan, BDT, Avrupa ve daha birçok ülkelerin cumhurbaşkanları tarafından gelen metinler okunmaktadır.²⁰⁷

Vladimir Putin'in ikinci başkanlık dönemini kapsayan 2004-2008 yılları arası yumuşak güç dış politikada daha ilgi çekici bir hâle gelmeye başlamıştır. Kavram Rusya'nın yurtdışındaki yurttaşları arasındaki bağı kuvvetlendirmeye, yumuşak güç unsurlarını kullanarak yakın çevresinde daha etkin bir politika gütmeyi amaçlamıştır. İlk kez Rus Dünyası kavramının tanıtılması ile eski Sovyet ülkeleri ile entegrasyon vurgusu gittikçe etkisini göstermeye başlasa da renkli devrimler ile eski Sovyet ülkelerindeki Rus etkisinin gücünü yitirmeye başlamıştır. Ancak bu güç kaybı Rusya,

²⁰⁵ O Nas, <http://msrs.ru/about-us> [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

²⁰⁶ O Nas, <http://msrs.ru/about-us> [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

²⁰⁷ O Konkurse Novaya Volya, <https://newwvestars.eu/istorija-konkursa-novaja-volna/> [Erişim Tarihi: 25.05.2021].

BDT ülkelerindeki hem toplum hem de siyasi elit nezdindeki imajını iyileştirmek hem de çekiciliğini arttırmak adına bu ülkelerde yumuşak güç unsurlarını etkin bir şekilde kullanmayı hedeflemiştir.²⁰⁸

2008 yılında dönemin Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Russiyskaya Gazeta'ya verdiği röportajda, modern koşullarda insani, kültürel, dış politika ve diğer çekici unsurlar ile dünyayı etkileyebilme yeteneği olan yumuşak gücün gittikçe önem kazandığını ve yurttaşlar ile ilişkilerin geliştirilmesinde bu faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekliliğini dile getirmiştir.²⁰⁹

Vladimir Putin, 2012'deki Rus Büyükelçileri ve Daimî Temsilciler ile yaptığı toplantıda, geleneksel diplomasi yöntemlerinde oldukça iyi olduklarını ancak yeni araçların örneğin yumuşak gücün kullanılmasının kesinlikle düşünülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Yumuşak güç unsurunun, sadece maddi olarak değil; manevi olarak da ülkelerin başarılarına dayanarak, ikna ederek ve ülkelere sempati sağlayarak çıkarlarının gerçekleşmesine olanak sağlayan entelektüel bir alan olduğunu vurgulamıştır.²¹⁰

4.3. Kültürel Diplomasi Faaliyetlerini Yürüten Önemli Sivil Toplum Kuruluşları

Rus Dış Politikasında artan yumuşak güç vurgusu sadece liderler nezdinde etkisini göstermemekte hem yumuşak güç hem de kültürel diplomasi adına faaliyetlerini yürüten direkt devlet destekli veya bağımsız kuruluşlar da gittikçe güç kazanmaya başlamaktadır. Genellikle kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olup devletlerden bağımsız olarak veya devlet tarafından oluşturularak, kontrol edilerek ve finanse edilerek hizmet sağlayan yerel, ulusal veya uluslararası faaliyet kapsamına sahip olan Sivil Toplum Kuruluşları²¹¹ Rusya'nın kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmesi adına önem arz etmektedir.

²⁰⁸ Alexander Sergunin, Leonid Karabeshkin, Understanding Russia's Soft Power Strategy, *Politics*, V. 35(3-4), (2015), s.349.

²⁰⁹ Yevgeniy Şestakov, *Magkaya Sila Nakanune Vsemirnoy Konferentsii Sootçestvennikov Glava MIDa Sergey Lavrov Dal Ekskluzivnoye Intervyu RG*, <https://rg.ru/2008/10/30/lavrov.html> [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

²¹⁰ *Soveşçaniye Poslov i Postoyannih Predstaviteley Rossii*, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/15902> [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

²¹¹ Margaret P. Karns, *Nongovernmental Organization*, <https://www.britannica.com/topic/nongovernmental-organization> [Erişim Tarihi: 20.04.2021].

Rusya Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar Yasasına göre, bu kuruluşların faaliyetlerinin temel amacı kâr elde etmemek veya elde ettiği kârı katılımcıları arasında dağıtmamakta; sosyal, hayırsever, kültürel, eğitimsel ve bilimsel hedeflerin gerçekleştirilmesi, vatandaşların manevi veya diğer maddi olmayan ihtiyaçlarının karşılanması yine vatandaşlar veya kurumlar arasında olası çatışmaların çözümü, meşru menfaatlerinin korunması adına faaliyetlerini yürütmektedirler. Yasal olarak bir kuruluşun STK olarak adlandırabilmesi adına en az bir yıl boyunca uygun kalitede sosyal olarak yararlı faaliyetler sürdürmüş olması gerekmektedir; sivil toplumun gelişimi adına Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı tarafından temin edilen hibelerin bir veya birden çok projede uygun bir şekilde kullanılması gerekmektedir.²¹²

Kâr amacı gütmeyen bu kurumların sembolleri Rusya Federasyonu devlet sembolleri, Silahlı Kuvvetleri, askeri oluşum ve organlar, yabancı devletlerin ve uluslararası kuruluşların sembolleri ile kesişmemeli; Rusya Federasyonu'ndaki siyasi partilerin tüzüğündeki veya Rusya Federasyonu'nda faaliyetleri yasaklanmış kuruluşların amblemleri ve sembolleri kullanılmamalıdır. Aynı zamanda bu semboller, Rusya Federasyonu devlet bayrağını, milli marşını, devlet armasını karalamamalı; yabancı devletleri, ırksal veya dini duyguları rencide etmemelidir.²¹³ Bu kurumların ismi, faaliyetleri kapsamı doğru şekilde belirlenebilmektedir ancak ilgili yasanın 4. Maddesine göre Rusya Federasyonu veya Rusya'nın resmi adının veya bu addan türetilen isimlerin kullanılabilmesi adına hükümet tarafından belirtilen prosedüre uygun olarak izin alınması gerekmektedir. Ancak yapıları en az 50 yıldır Rusya Federasyonu topraklarında resmi olarak faaliyet gösteren merkezi dini kuruluşlar, tüm Rus kamu dernekleri, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı tarafından kuruluşlar bu izne tabii değildir.²¹⁴

Kâr amacı gütmeyen kurumlar Rusya Federasyonu mevzuatlarında belirlenen hükümler doğrultusunda muhasebe kayıtları ve istatistiksel rapor tutmakla yükümlüdür. Yabancı kurumların yıllık mali kayıtları Rusya Federasyonu'nun uluslararası bir anlaşması aksini belirtmedikçe zorunlu denetime tabidir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kurucu belgelerine uygun olarak devlet istatistik kurumlarına, vergi

²¹² *Federalnyy Zakon ot 12.01.1996 N 7-F3 (red. ot 30.12.2020) "O Nekommerçeskix Organizatsiyah"* Statya 2. *Nekommerçeskaya Organizatsiya*, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8824/87a16eb8a9431fff64d0d78eb84f86accc003448/ [Erişim Tarihi: 23.04.2021].

²¹³ A.g.k.

²¹⁴ A.g.k.

makamları, kuruculara ve diğer kişilere faaliyetleri hakkında bilgi sağlamakla yükümlüdür. Bu kuruluşların Rusya Federasyonu mevzuatları ve kurucu belgeleri tarafından belirtilen amaçlar doğrultusunda faaliyetlerini yürütüp yürütmediği federal devlet yönetimi tarafından kontrol edilmektedir. Federal devlet denetimi, Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından belirlenen prosedür doğrultusunda yetkilendirilen organ yetisine göre yapılmaktadır.²¹⁵

Daha önce kâr amacı gütmeyen kuruluşa bölge organı veya yetkili organ tarafından verilen uyarıda yer alan ihlalin ortadan kaldırılması için verilen sürenin sona ermesi, bu kuruluşların faaliyetlerinde aşırılık belirlenmesi ve faaliyetlerinin yasal amaç ve hedeflerine uygun olmaması, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, Rusya Federasyonu Hükümeti veya savcılığın denetim talebi olması durumlarında plansız denetleme yapılabilmektedir. Denetleme yetisine sahip organ, kâr amacı gütmeyen kuruluşların idari belgelerini talep etme, mali ve ekonomik faaliyetleri hakkında kredi ve finans kuruluşlarından bilgi talep etme ve alabilme, temsilcilerini bu kuruluşların düzenliği etkinliklere gönderebilme, kurucu belgelerindeki amaçlarına uygunluğunu kontrol edebilme, Rusya Federasyonu mevzuatına aykırı bir durum tespit ettiği takdirde ihlalin ortadan kalkması adına yazılı uyarı verme haklarına sahiptir.²¹⁶

Bu yetiler doğrultusunda faaliyetlerini yürüten aşağıda ayrıntılı olarak verilen STK'lar, Rusya'nın hem yurtdışındaki imajını kuvvetlendirmek hem de kültürel etkinlikler ile faaliyet gösterdiği bölgelerdeki etkisini arttırabilmesi adına bir araç olarak kullanılabilir. Devlet eliyle veya özel olarak finanse edilen bu kuruluşlar özellikle Rus kültürü ve dili üzerinden faaliyetlerini yürüterek, Rus dilinin dünyadaki konumunu güçlendirebilmekte; Rus tarihinin doğru anlatımı ile Rusya'nın yurtdışındaki olumlu imajını kuvvetlendirebilmekte; Rusya'nın yurtdışında yaşayan yurttaşlar ile bağlarını sağlamlaştırabilmektedir.

4.3.1. Rus Coğrafyası Topluluğu

1845 yılında Rus çarı 1. Nikolay'ın emriyle kurulan ve bugün Rusya'da ve yurtdışında 22.000'den fazla üyesi olan Rus Coğrafyası Topluluğu*, kuruluşundan bugüne Uzak Doğu'dan Yeni Gine'ye kadar birçok ülkedeki bölgesel çalışmalara katkı

²¹⁵ A.g.k.

²¹⁶ A.g.k.

* Derneğin onursal üyeleri arasında Osmanlı Padişahı Sultan Abdülhamid de bulunmaktadır.

sağlamaktadır. Son yıllarda ise En Güzel Ülke adlı fotoğraf çalışması ile arkeolojik ve coğrafi keşifler ortaya konulmaktadır. Aynı zamanda dernek nadir hayvanların incelenmesi ve korunması için de çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca dernek tarafından düzenlenen yarışmalar sonucu hibe verilmektedir.²¹⁷

4.3.2.Valdai Kulübü

2004 yılında kurulan Valdai Kulübü uluslararası uzmanlar tarafından uluslararası ilişkiler, küresel ekonomi ve politika, güvenlik, enerji, sosyoloji, iletişim gibi konuların tartışılmasını ve uzmanların etkileşime geçmesini sağlamaktadır. 2014 yılından beri “dünyaya Rusya’yı anlatma” formatından küresel gündemin oluşturulmasına kadar birçok konuda aktif bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. Kulübün ana hedeflerinden biri, dünyadaki krizlerin üstesinden gelebilmek adına entelektüel birikimi ve etkileşimi arttırmaktır.²¹⁸

Kulüp, bu zamana değin 71 ülkeden aralarında Amerika’nın en prestijli üniversiteleri olan Harvard, Georgetown, Colombia, Stanford’tan; İsrail’den, İngiltere’den birçok uzmanların dahil olduğu 1000’den fazla temsilcinin katılımı ile faaliyetler düzenlemiştir. Uzmanların yansira Rusya Cumhurbaşkanı Medvedev, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kassım-Jomart Tokayev; Filipinler Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rodrigo Duterte; 2004-2014 yılı Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai; 2000-2012 Finlandiya Cumhurbaşkanı Tarja Halonen; 2007-2012 yılı Fransa Başbakanı Francois Fillon gibi önemli siyasi figürler de konferanslara katılım göstermiştir. Ayrıca Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, kuruluşundan bu yana yıllık toplantılarda katılımcılar ile bir araya gelmektedir.²¹⁹

2011 yılında kulübün faaliyetlerini desteklemek ve geliştirmek amacıyla Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi, Ulusal Araştırma Üniversitesi Ekonomi Yüksekokulu, RF Dışişleri Bakanlığı Moskova Devlet Dışişleri Üniversitesi, Dışişleri ve Savunma Politikası Konseyi tarafından kurulan Valdai Uluslararası Tartışma Kulübü Geliştirme ve Destekleme Vakfı, 2014 yılı itibariyle Kulübün bütün projelerini devralmıştır.²²⁰

²¹⁷ O Nas, <https://www.rgo.ru/ru/obshchestvo> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

²¹⁸ Çto Takoe Valdai, <https://ru.valdaiclub.com/about/valdai/> [Erişim Tarihi: 17.03.2021].

²¹⁹ A.g.y.

²²⁰ A.g.y.

4.3.3. Russkiy Mir- Rus Dünyası Vakfı

Rus Dünyası 21 Haziran 2007’de dönemin cumhurbaşkanı Vladimir Putin’in Rus Dünyası’nın Kurulması Hakkındaki Kararname’yi imzalaması ile resmi olarak kurulmuştur. Bu kararnameye göre, bu kuruluş hem Rus hem de dünya kültürü için önemli bir husus olan Rus dilinin tanıtılması; farklı ülkelerde Rusça eğitime destek verilmesi amacı vurgulanmıştır. Yine bu kararnameye göre, kurulan vakfın fonlanması ve yönetimi devlet tarafından gerçekleştirilecek şekilde düzenlenmiştir. Vakfın kurucuları olarak Mili Eğitim Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Vakfın mülkünün; federal bütçe, bağışlar aynı zamanda Rusya Federasyonu yasalarına uygun olan diğer kaynaklar aracılığıyla sağlanmasına; vakfın başkanı, başkan yardımcıları ve yönetim kurulu üyelerinin Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı tarafından atanmasına karar verilmiştir.²²¹

Vakıf; Rus dili ve edebiyatı ve Rus tarihi araştırmalarına destek vermek, Rus dilinin ve Rus Ortodoks Kilisesinin tanıtımı için diğer kurum ve kuruluş ile iş birliği geliştirmek, Rus diasporasının kültürel kimliklerini korumak ve diğer etnik gruplar arasında iletişimi kuvvetlendirmek misyonu doğrultusunda hareket etmektedir. Rus Dünyası Vakfı’na göre Rus Dünyası’nı sadece Ruslar oluşturmamakta; yakın ve uzak ülkelerdeki yurttaşlar, göçmenler ve Rusya topraklarındaki vatandaşların soyundan gelenler de bu dünyanın içerisinde kabul edilmektedir.²²²

4.3.4.Tarihi Hatıra Vakfı

Yirminci yüzyıl Rusya ve Doğu Avrupa tarihini araştırmalarına teşvik etmek amacıyla 2008 yılında kurulan kâr amacı gütmeyen kamu kuruluşu Tarihi Hatıra Vakfı eski Sovyet ülkelerinde sistemli bir şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. Araştırmaların sağlanması adına çeşitli uluslararası organizasyonlara destek vermekte, yasal çerçevede Rus ve yabancı STK ve medya organları ile iş birliği yapmakta, vakfın amaçları doğrultusunda hareket eden diğer enstitüler ile bilimsel değişim organizasyonları gerçekleştirmektedir. Vakfın öncelik alanları ise; yakın çevre ülkeleri olan Belarus, Letonya, Litvanya, Estonya Moldova, Polonya, Ukrayna’dır ve bu

²²¹ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii o Sozdanii Fonda <<Russkiy Mir>>, <https://russkiymir.ru/fund/the-decree-of-the-president-of-the-russian-federation-on-creation-of-fund-russian-world.php#1> [Erişim Tarihi: 14.03.2021].

²²² Fond “Russkiy Mir”, <https://russkiymir.ru/fund/> [Erişim Tarihi: 14.03.2021].

ülkelerde vakfın daimî ortakları* ile araştırmalar sürdürülmektedir.²²³ Vakıf aynı zamanda herhangi bir bakanlığa* bağlı olarak çalışmamakta ve vakfın bünyesinde üst düzey devlet yöneticileri veya bürokratlar bulunmamaktadır.²²⁴

4.3.5. Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi

2 Şubat 2010'da dönemin Rus lideri Medvedev tarafından imzalanan kararname ile Milli Eğitim ve Bilim Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi; uluslararası araştırmalara teşvik etmek, dış politika ve bölgesel çalışmalar alanındaki uzmanların eğitimlerine destek olmak ve uzmanlar arasındaki etkileşim sağlayabilmek gibi temel hedefler doğrultusunda kurulmuştur.²²⁵ Konsey; küresel dünyaya entegrasyon ile Rusya'nın refahına teşvik etmekte, dış politika sorunlarının çözümünde devlet, uzmanlar, iş dünyası ve sivil toplum arasında bağ kurmaktadır.²²⁶

4.3.6. Gorkaçov Vakfı

19.yüzyılın önemli Rus diplomatı ve devlet adamı Aleksandr Mihayloviç Gorçakov'un adı ile 2010'da kurulan bu vakıf Rus Kamu Diplomasisinin yürütülmesi adı önem arz etmektedir. Son yıllardaki uluslararası olaylar, devletleri ve toplumları kültürel, tarihi ve politik değerler yardımı ile etkileyebilme yeteneğinin ne denli önemli olduğunu göstermekte; Rusya'nın da uluslararası sistemde sosyopolitik ve ekonomik imajının başarılı bir şekilde oluşması için STK'ların yardıma ihtiyaç duymaktadır. Gorkaçov

* Vakfın birlikte çalışmalarını yürüttüğü Rusya'daki kurumların yanı sıra Belarus Ulusal Arşivi, Belarus Büyük Vatanseverlik Savaşı Müzesi de bulunmaktadır. Aynı zamanda Fransa'daki Doğu Avrupa Tarihi Araştırmaları Derneği, Ukrayna ve Almanya Ulusal Hafıza Enstitüsü ile ortak çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

²²³ *Istoričeskaya Pamat 10 let*, http://historyfoundation.ru/wp-content/uploads/2020/11/%D0%9E%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82-%D0%98%D0%9F-2008-2019_compressed.pdf [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

* Vakıf herhangi bir kararname ile kurulmamış ve herhangi bir bakanlığa bağlanmamıştır. Ancak vakıf Federal Arşiv Kuruluşu, Dışişleri Bakanlığı Tarihi Belge Departmanı ile birlikte ortak çalışmalar yürütmektedir.

²²⁴ Greg Simons, The Role of Russian NGOs in New Public Diplomacy, *Journal of Political Marketing*, 17:2, (2018), ss.153-154.

²²⁵ *O Sozdanii Nekommerčeskovo Partnerstva Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnim Delam*, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102135728> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

²²⁶ *Obščaya Informatsiya*, <https://russiancouncil.ru/about/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

Vakfı da Rusya'nın ulusal ve kültürel imajının doğru yaratılması ve tanıtılması adına faaliyet gösterdiği belirtilmektedir.²²⁷

Vakfın misyonu; Rusya için yurtdışında ekonomik ve politik ortamın oluşturulması adına kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmek olarak belirlenmektedir. Vakfın misyonunu geliştirebilmesi adına Rusya'nın yurtdışında kültürel ve bilimsel faaliyetlerini yürütmesi ve tanıtması adına yardımcı olmak, yurtdışında Rusya için olumlu kamuoyunun oluşturulmasına destek vermek gibi faaliyetler ön planda tutulmaktadır.²²⁸ Vakıf aynı zamanda, hedeflerin gerçekleştirilmesi adına faaliyet gösteren diğer STK'lara* destek sağlamakta ve eğitim programları sunmaktadır. Rus uzmanlarını Rus Dış Politikası hakkında ders verebilmesi adına Rusya'daki veya yurtdışındaki üniversitelere ve uluslararası etkinliklere hareketliliğini desteklemekte, genç uzmanlara, topluma ve gazetecilere eğitim ve bilimsel programlar için destek vermektedir.²²⁹

4.3.7. Rus Bilim Vakfı

Rusya Devlet Başkanlığı girişimleri ile Kasım 2013'te araştırma ve bilimsel teknik konularındaki projelere finansal destek sağlamak amacıyla kurulan Rus Bilim Vakfı, 2 ila 150 milyon ruble ile bilim adamlarına en büyük hibe sağlayan kuruluş olarak varlığını sürdürmektedir. Finansal desteğin yanı sıra bilim insanlarının araştırmalarının yüksek puanlı dergilerde yayımlanmasını sağlamak ve bu derginin araştırmacı tarafından seçilmesine izin verilmektedir.²³⁰

Vakıf, Rusya Bilimler Akademisi'nin yetkin uzmanları tarafından oluşturulan konsey bilimsel projeleri destekleme kararı vermekte; yarışmayı kazananlara uzun vadeli destek sağlayarak geleceğe olan güvenleri pekiştirmeleri sağlamak; geleceğin bilimi için genç bilim insanlarına destek olmakta ve bilim insanları bürokrasiden uzak

²²⁷ *Obpaşçehiye Ispolnitelnovo Direktora*, <https://gorchakovfund.ru/about/appeal/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

²²⁸ *Missiya i Zadaçi*, <https://gorchakovfund.ru/about/mission/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

* 2013 yılında vakfın yardımı ile uzun vadeli kriz yarattığını iletişimsizliği çözebilmek ve gelecekteki ilişkileri kuvvetlendirebilmek adına Gürcistan'da Primakov Gürcü-Rus/Rus-Gürcü Halk Merkezi kurulmuştur. Halk merkezinde ücretsiz Rusça eğitimi verilmekte, Rus ve Gürcü uzmanlar eşliğinde iki ülke arasındaki ve bölgedeki ilişkiler tartışılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: *Gruzino-Rossykoj Obşçestvennyy Tsentr Imeni E.M. Primakova*, <https://gorchakovfund.ru/centers/georgia/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

²²⁹ *Grantovaya Podderjika NKO, Sobstvenniye Metopriyatiya*, <https://gorchakovfund.ru/about/activity/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021]

²³⁰ *O Fonde*, <https://rscf.ru/about/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

tutmaya çalışmaktadır.²³¹ Rus bilim adamlarına destek verilmesinin yanı sıra Avusturya, Belçika, Almanya, Hindistan, Çin, Tayvan, Fransa ve Japonya'dan da ortaklar ile iş birliği yapmaktadır.²³²

4.3.8. Temel Araştırma için Rus Vakfı

Vakfın ana görevi, en iyi bilimsel projelerin seçimini yaparak seçilen projelerin finansal ve organizasyonel desteğini sağlamaktır.²³³ Vakfın bir diğer faaliyetlerinden biri, BDT ülkeleri arasındaki bilimsel faaliyetlerin güçlendirilmesi ve genişletilmesidir. Vakıf bu doğrultuda BDT ülkeleri ile temel araştırma projeleri ve ortak yarışmalar düzenlemektedir. Bunların yanı sıra Rus araştırmacıların uluslararası bilim topluluğuna entegre edebilmek adına konferanslara katılımının finansal desteğini sağlamaktadır.²³⁴

Vakıf Rusya Federasyonu bütçesinden gelen fonlar ile finanse edilmekte; bunun yanı sıra uluslararası, ulusal, bölgesel programlardan finansman elde edebilmek için çaba sarf etmektedir.²³⁵

4.4. Rossotrudniçestvo

Bağımsız Devlet Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İş Birliği Federal Ajansı (Rossotrudniçestvo*) 6 Eylül 2008'de 1315 Nolu Başkanlık Kararnamesi uyarınca kurulmuştur. Bu kararnameye göre, uluslararası iş birliği alanındaki kamu yönetimi verimliliğini arttırmak amacıyla; Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Rusya Uluslararası Bilimsel ve Kültürel İş Birliği Merkezi kaldırılarak yerine işleyişini devam ettirecek yasal halefi Bağımsız Devlet Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği'nin kurulmasına karar verilmiştir.²³⁶

²³¹ A.g.y.

²³² *Mejdunarodnoye Sotrudniçestvo*, <https://rscf.ru/contests/international-cooperation/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

²³³ *Oshovniye Tseli i Zadaçi Raboti Fonda*, <https://www.rfbr.ru/rffi/ru/objectives> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

²³⁴ *Mejdunarodnaya Deyatelnost RFFI*, <https://www.rfbr.ru/rffi/ru/international> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

²³⁵ *Budjet Fonda*, <https://www.rfbr.ru/rffi/ru/fundbudget> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

* Kurumun orijinal dilde yazımı *Россо́трудо́ничес́тво*'dır.

²³⁶ *Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 06.09.2008 g. No:1315*, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/28020/page/1> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Kararnameye 2013 yılında eklenen maddeye göre, Rusya Federasyonu'nun diplomatik misyon kadrosuna dahil edilmeksizin Rossotrudniçestvo temsilcilerinin yurtdışında çeşitli diplomatik misyonlarda çalışmak üzere gönderilmesi; yurtdışında Rusya Bilim ve Kültür Merkezleri, Rusya Bilgi ve Kültür Merkezleri yine yurtdışında Kültür ve Bilim Rus Evleri, Rus Kültür Merkezi ve ona bağlı çalışacak olan temsilcilikler olacak şekilde faaliyet yapısı belirlenmiştir.²³⁷ Rusya Uluslararası Bilim ve Kültür İşbirliği Merkezi'nin bir halefi olarak bu merkez gibi Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı'nın faaliyetlerini yönetip izlemesi; başkanının Dışişleri Bakanlığı'nın tavsiyesi ile hükümet tarafından atanması onaylanmıştır.²³⁸ 25 Haziran 2020 yılında Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Vladimir Putin'in kararı ile Rossotrudniçestvo'nun başkanlığına eski Dış İşleri Bakanı Yevgeni Primakov'un torunu Yevgeni Aleksandroviç Primakov getirilmiştir.²³⁹

4.4.1. Rossotrudniçestvo Faaliyet Alanları ve Faaliyet Gösterdiği Ülkeler

Rossotrudniçestvo'nun öncelikli faaliyet alanı olarak BDT üye devletleri işaret edilmektedir. Ajans, BDT üye devletleri içerisinde kurulan uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla birlikte aktif bir çalışma politikası gütmekte, BDT ülkelerine diğer kuruluşlar ile yardım sağlamakta aynı zamanda belirlenen hedefler doğrultusunda programlar geliştirmektedir.²⁴⁰

2013 yılında uluslararası iş birliği alanındaki kamu yönetiminin etkinliğinin artırılması adına Rossotrudniçestvo'nun faaliyet alanlarının genişletilmesine karar verilmiştir. Buna göre daha önce Latin Amerika ülkesi Peru'dan Afrika ülkesi Kongo Cumhuriyeti'ne kadar 55 ülkede faaliyet gösteren Rossotrudniçestvo'nun Türkiye* ve Romanya'da da ofis açması ile 57 ülkede faaliyet göstermeye başlamıştır. Neredeyse

²³⁷ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 06.09.2008 g. No:1315

²³⁸ Sobraniye Zakonodatelstva Rossiyskoy Federatsii No:6 ot 11 Febralya 2002 goda, st. 565; Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii o Rossiyskom Tsentre Mejdunarodnovo Hauçnovo i Kulturkovo Sotrudniçestvo pri Ministerstve Inostrannih del Rossiyskoy Federatsii, <http://www.szrf.ru/szrf/doc.phtml?nb=100&issid=1002002006000&docid=50> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

²³⁹ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii No:416 ot 25 Iyona 2020 goda, <http://prezident.org/articles/ukaz-prezidenta-rf-416-ot-25-iyunja-2020-goda-25-06-2020.html> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

²⁴⁰ O Rossotrudniçestve, <https://rs.gov.ru/ru/about> [Erişim Tarihi: 07.06.2021].

* Rus Bilim ve Kültür Merkezi veya kısa ismiyle Rus evi olarak Ankara'da temsilciği bulunmaktadır. Rus dilini tanıtmak, Rus kültürünün güçlendirilmesini sağlamak adına çalışmalarını aktif olarak yürütmektedir. Ayrıca bünyesinde Rusça kursları düzenlemekte, çocuklar için stüdyolar bulunmakta ve Yabancı Dil Olarak Rusça Test Merkezi (TORFL) olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bkz: O Predstavteltve, <https://tur.rs.gov.ru/ru/about> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

her ülkede 1 ofis bulurken eski Sovyet ülkeleri olan Ukrayna'da 4**, Belarus'ta 3, Kazakistan'da 3, Azerbaycan'da 2, Moldova'da 2, Ermenistan'da 2, Kırgızistan'da 2, Tacikistan'da 2 temsilciliği bulunması karar verilmiştir.²⁴¹ Bugün ise Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde Ukrayna'nın ayrılmış olmasına rağmen dahil edilerek 9, Asya'da 23; Avrupa'da 27, Amerika kıtasında Latin Amerika ülkeleri de dahil olmak üzere 10, Afrika kıtasında ise 8 ülke olmak üzere toplamda 79 ülkede*** Rossotrudniçestvo'nun çeşitli temsilcilikleri ile aktif olarak görev yapmaktadır.²⁴²

Rossotrudniçestvo'nun eski başkanı Yelenora Valentinovna Mitrofanova 2018 verdiği demeçte Letonya ve Estonya'da Rossotrudniçestvo Merkezi açmakla ilgilendiklerine bu ülkelerin Rusya'nın yakın komşuları olduğuna ve iyi ilişkilerin geliştirilmesi gerekliliğe vurgu yapsa da²⁴³, Rus vatandaşlarının yoğunlukla yaşadığı özellikle Estonya ve diğer Baltık ülkeleri Litvanya ve Letonya'da hâlâ temsilcilikleri bulunmamaktadır. Ancak Rusça eğitimi, dil kurslarına kılavuzluk edilmesi, Estonya'da Rusça konuşan genç nüfusun desteklenmesi gibi misyonlar doğrultusunda hareket eden Rossotrudniçestvo'nun partneri Puşkin Enstitüsü Estonya'da²⁴⁴ faaliyetlerini aktif bir şekilde yürütmektedir.

** Kırım'daki Sivastopol şehri bu kararnamede Ukrayna'daki bir şehir olarak gösterilmiştir. Kırım'ın Rusya'ya halk oylaması ile bağlanması ise bu kararnameden 1 sene sonra olacaktır ancak Kırım'ın Rusya'ya dahil edilmesi uluslararası kabul görmemektedir.

²⁴¹ https://rs.gov.ru/uploads/document/file/162/%D1%8D-476-08_05_2013.txt [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

*** 79 ülke içerisinde bağımsızlıkları uluslararası kabul görmeyen Güney Osetya ve Abhazya da bulunmaktadır.

²⁴² *Kontakt*, <https://www.rs.gov.ru/ru/contacts> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

²⁴³ *Glava Rossotrudniçestva Rasskazala, Otkroyutsa li Predstvavitelstva v Baltii*, <https://lv.sputniknews.ru/Baltics/20180802/8984401/russia-rossotrudnichestvo-latvia-estonia.html> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

²⁴⁴ *O Nas*, <https://pushkin.ee/ru/about-us/> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

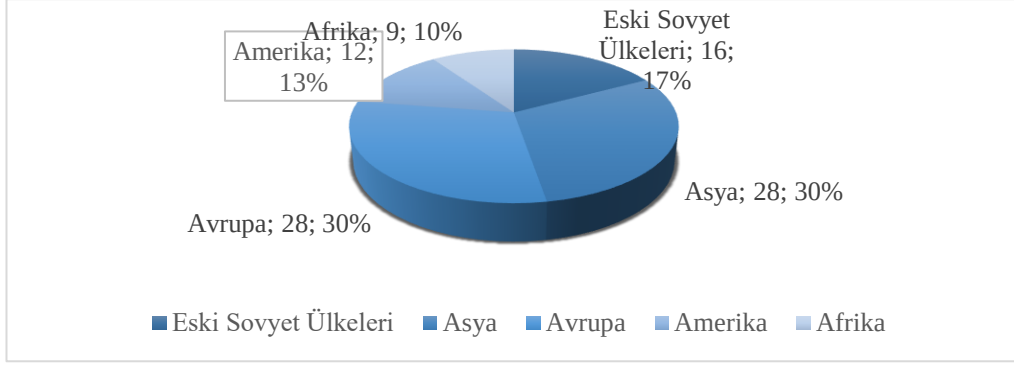
Şekil 4.1: Rossotrudniçestvo'nın Faaliyet Alanı.

Rossotrudniçestvo, <https://www.rs.gov.ru/ru/about> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

25 Kasım 2020'de düzenlenen basın toplantısında Primakov, Rossotrudniçestvo için yeni bir strateji açıklamış; buna göre Rossotrudniçestvo'nın yakın çevredeki faaliyetlerinin arttırılması ve bu faaliyetlerin ana amacının ise ülkelerdeki karar mercileri üzerinde gerçek bir etki yaratabilmesi adına kamuoyu oluşturulması olarak vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, henüz hiçbir Baltık ülkesinde Rus Bilim ve Kültür Merkezinin bulunmadığını, ülke yetkililerin casusluk*, Rusya'nın müdahale edebileceği ve tehdit ettiği gibi düşüncelerine sahip olduğunu ancak bu saçmalıklara rağmen var olmaları gerekliliğini belirtmiştir.²⁴⁵

* Ayrıntılı bilgi için bkz: 4.5. Rossotrudniçestvo'ya Yönelik İddialar ve Eleştiriler, s.100-105.

²⁴⁵ Yevgenii Primakov: *Rossotrudniçestvo v Pribaltike- Zalojnik Vhutrenney Politiki*, <https://rs.gov.ru/%20%09/medias/139> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Şekil 1.2: Rossotrudniçestvo'nın Faaliyet Gösterdiği Ülkelere Göre Dağılımı.

4.4.2. Rossotrudniçestvo'nın Faaliyetleri

Rossotrudniçestvo'nın faaliyetleri Uluslararası Kalkınmanın Entegrasyonu, İnovasyonu Teşviki; Dünyada Rus Kültürünün Tanıtımı; Yurtdışındaki Yurttaşlara Destek; Rus Dilinin Konumunu Güçlendirmek; Eğitim ve Bilim; Tarihi ve Anıtsal Mirasın Korunması; Uluslararası Bölgesel ve Kentsel İşbirliği; Yeni Koronavirüs Enfeksiyonu Covid-19'un Yayılmasıyla Mücadele için Önlemler; Terörü Birlikte Durduralım ve son olarak da Tarihsel Hafızanın Korunması- Büyük Zaferin 75.yılı olmak üzere 11 başlık altında toplanmaktadır.²⁴⁶ Faaliyetlerinin öncelik alanı ise BDT üye devletleri olarak vurgulanmaktadır. BDT üye devletleri ile Rusya Federasyonu tarafından kurulan uluslararası ve bölgesel kurum ve kuruluşlar arasında köprü oluşturmakta, BDT üye devletlerine yardım programları geliştirmekte ve programları uygulamaktadır.²⁴⁷

4.4.2.1. Yurtdışındaki Yurttaşların Desteklenmesi

Yurtdışındaki Rus yurttaşları Rus kültürünün, değerlerinin ve dilinin temsilcisi; aynı zamanda Rusya ile yabancı ülkeler arasındaki insani iş birliğinin kaynağı olarak görülmektedir. Rossotrudniçestvo, yurttaşlar ve diğer organizasyonlar ile iş birliği yapmakta, ülkeler arasındaki insani iş birliğinin kuvvetlendirilmesi adına ortak etkinlikler düzenlemektedir. Aynı zamanda Rossotrudniçestvo yurtdışında yaşayan yurttaşlar ile yurttaşların dernekleri desteklemekte; yurttaşların dil, kültür, manevi

²⁴⁶ Deyatelnost, <https://rs.gov.ru/ru/activities> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

²⁴⁷ O Rossotrudniçestve, <https://rs.gov.ru/ru/about> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

ihtiyaçlarına cevap vermekte ve Rus diasporasının gençlerine yönelik aktif faaliyetlerini sürdürmektedir.²⁴⁸

Avrupa'nın önemli kültürel diplomasi faaliyetlerini yürüten Kültürel Diplomasi Enstitüsü'nün bir organı olarak faaliyet gösteren Gençlik Eğitim ve Gelişme Organizasyonu; gençler geleceği inşa etmekte ve bu sebeple dünyadaki gençlerin desteklenmesinin öncelik olduğu belirtilmektedir.²⁴⁹ Rossotrudničestvo da gençlerin bir araya gelmesi ve bağlarının güçlendirilmesi adına gençlere yönelik faaliyetlere ayrı bir önem vermektedir.

Gençlere yönelik faaliyetler arasında yer alan ve kitle sporlarının yaygınlaşması Rus diasporaları arasındaki etkileşimi kuvvetlendirmek ve Rusya'nın kültürel çeşitliliği fikrinin genç yurttaşlarda genişletilmesi adına 2015'ten beri Rusya Spor Bakanlığı, Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı ve tüm Rusya Spor Okulları ile Genç Yurttaşlar Dünya Oyunları düzenlenmektedir.

4.4.2.2. Rus Dilinin Geliştirilmesine Yönelik Faaliyetler

3 Kasım 2015'te Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin tarafından onaylanan, Rus Dilinin Yurtdışında Devlet Desteği ve Tanıtımı Konsepti 'ne göre, devletlerin otoritelerinin ve etkilerinin en önemli göstergelerinden biri dilinin yurtdışındaki yaygınlığı ve o dile olan taleptir. Rus dili, Rusya Federasyonu'nun stratejik dış politika çıkarlarının teşvik edilmesi ve gerçekleştirilmesi için en önemli araçlardan biri konumundadır ve dünyada Rusya Federasyonu'na karşı olumlu imajın yaratılmasına, konumunun güçlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle, yurtdışında Rusçanın desteklenmesi ve tanıtılması Rusya Federasyonu dış politikasının ayrılmaz bir parçasıdır.²⁵⁰

Yine bu konseptte göre, Rusya Federasyonu'nun dünya medeniyetleri arasındaki haklı konumunu güvence altına alabilmesi adına, yabancı halkların ilgisi çekebilmek adına pozitif eğilimlerin ve Rusya'daki geniş eğitim, bilim, ekonomi ve kariyer beklentilerine göre gençlerin desteklenmesi bunların yanı sıra yurtdışında yaşayan yurttaşların etnik, kültürel kimliklerinin korunabilmesi adına motivasyonlarının

²⁴⁸ Podderjka Sootečestvennikov za Rubejom, <https://rs.gov.ru/ru/activities/5> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

²⁴⁹ About the OYED, https://www.oyed.org/index.php?en_about [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

²⁵⁰ Kontseptiya Gosudarstvennoy Podderjki i Prodvijeniya Russkovo Yazıka za Rubejom, <http://kremlin.ru/acts/news/50644> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

arttırılması gerekmektedir. Aynı zamanda Rusya ile tarihsel bağları olan ülkelerde Rusçanın korunması; Rus dilinin etnik gruplar arasındaki iletişim dili statüsünü geliştirilmesi ve desteklenmesi görevleri vurgulanmaktadır.²⁵¹

BDT ile entegrasyon için Rus dilinin aktif olarak kullanılmasının sağlanmasına vurgu yapılmakta ve bunun için de BDT'ye çeşitli alanlarda aktif bir şekilde kullanılan Rusçanın BDT ülkelerinde konumunun güçlendirilmesi, eşzamanlı olarak Rus kültürünün yaygınlaşmasının sağlanması Rus dilinin gelişimi adına programların uygulanması faaliyetleri önerilmektedir.²⁵²

4.4.2.3. Rus Kültürünün Gelişmesine Yönelik Faaliyetler

2010 yılında Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti Ek1 belgesine göre, kültür için Rus dış politika stratejisinin uygulanmasında özel bir yer atfedilmekte; Rusya'daki dünyadaki konumu sadece askeri ve ekonomik gücüyle değil, kültürel miraslarıyla da belirlendiği vurgulanmaktadır. Karşılıklı yarar sağlayan uluslararası kültürel ve iş birliği politikasının Rusya'nın dış politika hedeflerine ulaşmasında yardımcı olabileceği belirtilmektedir.²⁵³

Yine bu belgeye göre, uluslararası kültürel ve insani iş birliği politikasının en önemli önceliklerinden biri Rus yurttaşlara destek sağlamak, kalıcı olarak farklı ülkelerde ikamet eden Rus vatandaşların haklarını korumak ve kültür, dil, eğitim alanlarında yurtdışında yaşayan Rusça konuşan nüfusun haklarının tanınmasında yardımcı olmak olarak vurgulanmaktadır. Rus toplulukları ve ikamet ettikleri ülkeler, halkların tarihi miraslarını, kültürlerini, kimliklerini korumalıdır. Bunların yanı sıra; eğitim, kültür gibi faaliyetler ile Rus topluluklarının Rusya ile yakın bağlar kurması sağlanmalıdır. Rus Dünyası, Rus dili ve kültürünün güçlendirilmesi için bir partner olarak kabul edilmelidir.²⁵⁴

Yine 7 Mayıs 2012 yılında imzalanan Rusya Federasyonu dış politikasını uygulamaya yönelik tedbirler kararnamesine göre; yurtdışındaki Rus kültürel varlığını genişletmek,

²⁵¹ A.g.y.

²⁵² A.g.y.

²⁵³ Prilozhenie No:1 k Kontseptsii Vneşney Politiki Rossiyskoy Federatsii, https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/217418 [Erişim Tarihi: 17.03.2021].

²⁵⁴ Prilozhenie No:1 k Kontseptsii Vneşney Politiki Rossiyskoy Federatsii

Rus dilinin dünyadaki konumunu güçlendirmek, Rus bilim ve kültür ağlarını geliştirmek üzere karar alınmıştır.²⁵⁵

Rossotrudniçestvo ise, kültürel diplomasiyi devletlerin dış politika stratejilerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir araç olduğunu vurgulamakta; Rus kültürünün uluslararası arenada başarılı bir şekilde temsil edilmesinin dünyada Rusya'nın olumlu algılanmasında etkin bir araç olduğunu dile getirmektedir.²⁵⁶ Devletlerin çıkarlarını gerçekleştirilmesi için kullanılabilecek bir araç olmasının yanı sıra kültürel arası diyalogun geliştirilmesine ve dünya mirasının korunmasına fırsat verdiği belirten Rossotrudniçestvo da bu doğrultuda faaliyetlerini sürdürmekte, Rusya'nın yurtdışındaki kültürel başarısına katkı sağlamaya özen göstermektedir.²⁵⁷

²⁵⁵ *Podpisan Ukaz o Merah po Realizatsii Vheşnepolititiçeskovo Kursu*, <http://kremlin.ru/events/president/news/15256#sel=60:1:iic,61:55:jVe> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

²⁵⁶ *O Rossotrudniçestvo*, <https://rs.gov.ru/ru/about> [Erişim Tarihi: 07.06.2021].

²⁵⁷ *Prodvijeniye Rossiyskoy Kulturi v Mire*, <https://rs.gov.ru/ru/activities/2> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

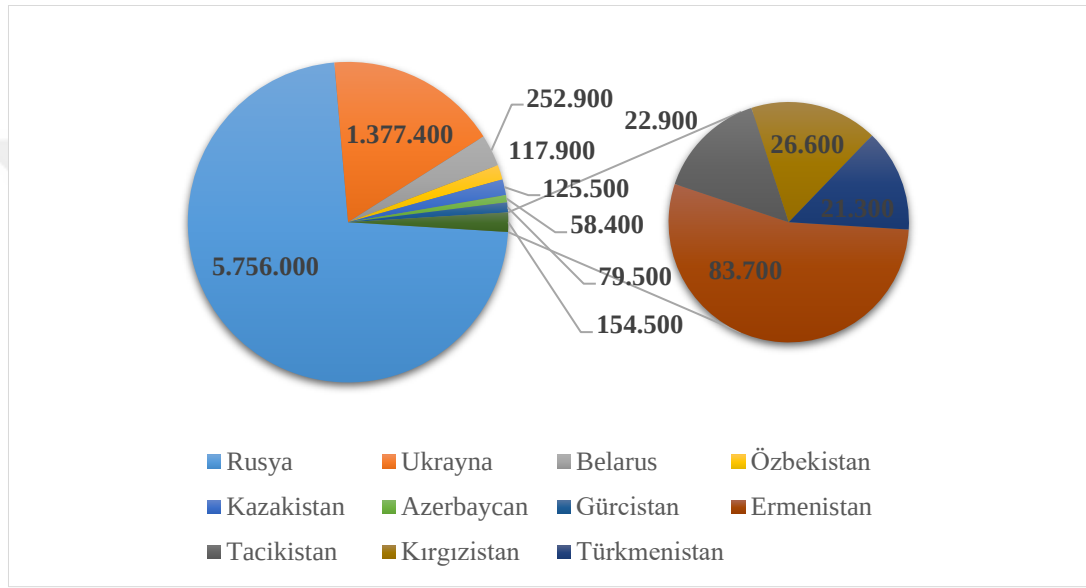
Tablo 4. 2: Rus Dili ve Kültürünün Desteklenmesi Adına Gerçekleştirilen Projeler.

Projeler	Projenin Amacı	2020 Yılında Gerçekleştirilen Bazı Etkinlikler
Aile Sevgi ve Sadakat Günü	- Geleneksel aile değerlerinin yurtdışında tanıtılması - Bireyin, manevi ve ahlaki değerlerin temel kurumu olan aile kurumu korumak ve yaygınlaştırması	- Duşanbe'deki ailelere sevgi ve sadakat madalyası verilmiştir. - Kiev'de "Sevgi ve Sadakat" madalya töreni düzenlenmiştir.
Rusya Günü	Rusya Federasyonu'nun egemenlik günü olarak kabul edilen 12 Haziran'da, dünyanın dört bir yanındaki ofislerde Rusya'nın tarihi ve kültürü üzerine etkinlikler düzenleyerek Rus kültürü tanıtılması	- Erivan'da Rus Günü için online festival düzenlenmiştir. - Lübnan, Suriye ve Filistin'deki binlerce Rus yurttaş Rusya Günü için yapılan online etkinlikte bir araya gelmiştir.
Uluslararası Müzik Festivali "Yalta'ya Doğru"	- Kuşakların tarihsel hafızasının müzik ile korunması - Savaş yıllarının Rus şarkılarının tanıtılması ile birlikte Rus kültürünün yayılmasının sağlanması	Büyük Zafer'in 75.yılıının arifesinde Sputnik Haber Ajansı'nın da dünyaya yayını ile savaş zamanının şarkılarının seslendirildiği uluslararası müzikal festival düzenlenmiştir.
Sanat Elçiliği	Birçok ülkede genç Rus ve yabancı solistlerin bestecileri bir araya gelerek klasik müzik hayranları tanışma fırsatı bulması	Filistin'de Ulusal Birlik Günü'ne adanan klasik müzik konseri gerçekleşmiştir.
Slav Yazı Dili ve Kültürü Günü	Slav Yazı Dili ve Kültürü Günü'nde etkinlikler düzenlenerek yurtdışında Rus dilinin tanınmasını sağlamak	İsrail radyosu Kan Reka'da Sadece Rus programını yeniden başlatan Rossotrudničestvo, bugün adına Günaydın İsrail programı hazırlamıştır.
Rus Dili Günü*	Rus dilini yaygınlaştırmak ve Rus diline ilgiyi arttırmak, Rusça öğrenme teknikleri ile ilgili çalışmaları desteklemek	Türkiye'deki Rossotrudničestvo temsilciliği Rus Dili Günü'nde online sunum gerçekleştirmiştir.

* 6 Haziran 2011'de dönemin Rusya devlet başkanı Medvedev tarafından imzalanan 705 nolu kararnameye göre modern Rus edebi dilinin kurucusu Puşkin'in doğum günü 6 Haziran'ın her sene Rus Dili Günü olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 06.06.2011 g. No:705, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/33264> [Erişim Tarihi: 22.03.2021]

4.4.2.4. Tarihsel Bağların Güçlendirilmesine Yönelik Faaliyetler: Tarihsel ve Anıtsal Mirasın Korunması

Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın 75.yıldönümünde yaptığı konuşmasında, Nazizm'e karşı kazanılan bu zaferin bütün Sovyet halklarının omuz omuza kahramanca mücadelesi olduğunu vurgulamıştır. Rusya Federasyonu BDT daimî temsilcisi Andrey Gruzov ise, Zafer Günü'nün ülkelerimizin halklarını bir araya getiren kutsal bir gün olarak bu zaferin BDT için en unutulmaz tarihlerden biri olduğunu dile getirmiştir.²⁵⁸

Şekil 4.3: Büyük Vatanseverlik Savaşı'nda Hayatını Kaybeden Askerlerin Sovyet Cumhuriyetlerine Göre Dağılımı

Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın kazanılmasında her bir Sovyet halkının ayrı bir çabasını dile getirilmekte ve bu zaferin çokuluslu Sovyet halklarının mücadelesi olduğunu belirtilmektedir. Rossotrudniçestvo'ya göre bugün en önemli görev, tarihsel

* Büyük Vatanseverlik Savaşı, 2. Dünya Savaşı'nın süregeldiği 22 Haziran 1941'de Nazi Almanyası ve müttefiklerinin Sovyetler Birliği topraklarını işgal etmeye başladığı gün başlamış; Ağustos 1942'deki bugün Rusya topraklarında bulunan bugünkü ismi ile Volgograd'taki Stalingrad Muharebesine kadar Alman ordularını ilerlemeye devam etmiştir. 1944 Sovyet Birlikleri Baltık ülkeleri, Moldova ve Ukrayna'yı kurtarmayı başarmıştır. 8-9 Mayıs 1945'te Sovyetler Birliği askerlerinin Alanya'nın başkenti Berlin'e girmeleri ile Almanlar teslim olduklarını açıklayarak savaş sona ermiştir. Bugün ise 9 Mayıs resmi olarak Zafer Bayramı olarak kutlanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: *Kratko Velikaya Oteçestvennaya Voyna 1941-1945 c Etapami*, <http://sochinite.ru/otvety/istoriya/kratko-velikaya-otechestvennaya-vojna-1941-1945-dlya-detej> [Erişim Tarihi: 07.04.2021].

²⁵⁸ *Velikaya Pobeda Navsegda Ostanetsa Geroičeskoj Vehoy v Istorii Stran SNG-Grozov*, <https://www.belta.by/society/view/velikaja-pobeda-navsegda-ostanetsja-geroicheskoy-vehoy-v-istorii-stran-sng-grozov-390083-2020/> [Erişim Tarihi: 22.03.2021].

hafızanın korunması ve 2.Dünya Savaşı'nın sonuçlarına karşı ortaya atılan iddiaların ve kasten çarpıtmaların önüne geçmektir. Bu amaçla her yıl Rossotrudniçestvo faaliyetlerini ve projelerini yürütmekte; dünyanın dört bir yanında etkinlikler düzenlenmektedir.

İlk kez 2019 yılında, Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın tarihsel incelenmesinin sağlanması ve gençlerin tarih okuryazarlığını ve vatanseverliğinin güçlendirilmesi adına dünyanın dört bir yanında Zafere Dikte projesi düzenlemiştir. Yine 2019 yılında Rusya'nın diğer ülkeler ile ortak tarihsel bağlarının ortaya çıkarılması, başta gençler olmak üzere yurtdışında yaşayan yurttaşların tarihsel bilincini kuvvetlendirmek adına düzenlenen Zafer Yolu, projeleri hayata geçirilmiştir. Bunların yanı sıra, Rossotrudniçestvo ofislerinde Büyük Vatanseverlik Savaşı tarihinin çarpıtılmasını önlemek ve tarihi hafızayı korumak adına her yıl etkinlikler düzenlenmektedir.²⁵⁹

4.4.2.5. Eğitim ve Bilim Faaliyetleri

14 Temmuz 2008'de temel eğitimin kalitesini yükseltmek ve teşvik etmek amacıyla kurulan Eğitim Gelişiminde Uluslararası İş Birliği Merkezi aracılığıyla yürütülen program uluslararası eğitimin gelişimine Rus katkısı olarak kabul edilmektedir.²⁶⁰

4 Kasım 2015'ye cumhurbaşkanı tarafından onaylanan Yurtdışındaki Rus Okulları Konseptinde, küreselleşme ile birçok ülkede ve bölgede nüfus hareketliliği gittikçe hız kazanmaya başlamaktadır. Küreselleşme ile, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda Rusya Federasyonu dışında yaşayan Rus vatandaşları ve yurttaşlarında bir artış meydana gelmiştir. Yurtdışında ikamet eden birçok Rus vatandaşı ve yurttaşı için, çocuklarının eğitim sorunsalı gittikçe ivme kazanmıştır. Rus vatandaşları ve yurttaşlarının eğitiminin* desteklenmesi, haklarının korunması aynı zamanda Rusya

²⁵⁹ *Meropriyatniya Predstavitelstv Rossotrudniçestvo ko Dnu Pobedi*, <https://rs.gov.ru/ru/activities/914/projects/2686> [Erişim Tarihi: 22.03.2021].

²⁶⁰ *O Tsentre*, <http://www.ciced.ru/o-tsentre/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

* Yurtdışında Rusça eğitiminin desteklenmesi ile ilgili yeni yasalar hâlâ yürürlüğe girmektedir. Bunlardan biri 1 Mart 2020'de Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin tarafından imzalanan Rus Dili Konseyi'nin toplantısının sonuçlarında ortaya çıkan talimatlar listesine göre, Rusya Federasyonu'nun yurtdışında Rusçayı desteklemesi ve tanıtılmasına yönelik yasaların düzenlenmesi ve yurtdışında Rus dili eğitimi için desteğin sağlanmasına karar verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: *Pereçen Poruçeniy no Itogam Zacedaniya Soveta po Russkomu Yazıku*, <http://www.kremlin.ru/acts/assignments/orders/62918> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

Federasyonu'nun stratejik çıkarlarının desteklenmesi olarak göz önünde bulundurulmalıdır.²⁶¹

Yurtdışında Rusça eğitiminin desteklenmesi teşvik edilmesi, Rusya'nın dünya toplumundaki insani ve siyasi etkisini güçlendirmeye ve dünyaya Rus kültürünün yayılmasına hizmet etmektedir. Rossotrudniçestvo'nun da bu amaçlar doğrultusunda yurtdışındaki okulların koordinasyonunu sağlamaktadır.²⁶² Rossotrudniçestvo, Rus dili Rusya ile diğer ülkeler arasındaki uluslararası kültürel ve insani iş birliğinin geliştirilmesi için en önemli araçlardan biri olarak kabul etmekte ve bu doğrultuda faaliyetlerini aktif bir şekilde yürütmektedir.²⁶³

Ayrıca öğrencilerin ve öğretim görevlilerin Rusya'ya çekilmesi, öğrenciler ve öğretim görevlileri nezdinde Rusya'nın olumlu imajının yaratılması adına eğitim fonları önem arz etmektedir. 9 Nisan 2010'da kabul edilen Yüksek Teknolojili Ürünlerin Oluşturulması Adına Karmaşık Projeler Yürüten Kuruluşlar ve Yüksek Eğitim Kurumları Arasında İşbirliğinin Geliştirilmesine Yönelik Devlet Desteği Tedbirleri Hakkında'' kararnamesine göre, 2010-2012 yılları arasında Maliye Bakanlığı tarafından yarışmalara, organizasyonlara, teknik ve bilgi desteği sağlayan kuruluşlara; 2013-2017 yılları arasında ise Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile birlikte, yüksek teknoloji üretilen projelerinin desteklenmesi ve bu projelerin sonuçları için bütçe tahsis edilmesine karar verilmiştir.²⁶⁴ Yine 9 Nisan 2010'da kabul edilen "Önde Gelen Bilim Adamlarını Rusya Yüksek Eğitim Kurumlarına, Araştırma Enstitülerine ve Rusya Federasyonu Devlet Araştırma Merkezlerine Çekme Tedbirleri Hakkında'' kararnamesinin kabulü ile başlayan Megagrant programı uluslararası eğitim ve bilim alanına katkı sağlamaktadır. Yurtdışında yaşayan yurttaşlar da dahil olmak üzere önde gelen bilim adamlarının Rusya'ya çekilmesi; gençlerin bilim ve eğitim alanlarında teşvik edilmesi, Rusya eğitim kurumlarını dünya standartlarında rekabetçi kurumlar haline getirilebilmesi amacı ile faaliyetlerini sürdürmekte ve bilim insanlarına destek vermektedir.²⁶⁵

²⁶¹ *Kontseptsiya Russkaya Şkola za Rubejom*, <http://kremlin.ru/acts/news/50643> [Erişim Tarihi: 22.03.2021].

²⁶² A.g.k.

²⁶³ *Ukreplenie Pozitsii Russkovo Yazıka*, <https://rs.gov.ru/ru/activities/9> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

²⁶⁴ *Postanovleniye Pravitelstva Rossiyskoy Federatsii ot 9 Aprela 2010 g. N 218 g. Moskva "O Merah Gosudarstvennoy Podderjki Razvitiya Kooperatsii Rossiyskikh Vısşih Uçebnix Zavedeniy i Organizatsiy, Realizuyuşçih Komplekshnye Proekti po Sozdaniyu Visokotekhnologičnogo Proizvodstva"*, <https://rg.ru/2010/04/16/pravila-dok.html> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

²⁶⁵ *O Programme*, <https://p220.ru/about/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

Yürütülen uluslararası eğitim ve bilimsel iş birliği projelerinin Rusya'nın sosyo-ekonomik problemlerinin çözümüne katkısı yadsınamaz ölçüdedir. Bu projeler Rus uzmanlarının uluslararası arenada konumunu ve otoritesi güçlendirmekte, yerli teknolojilerin tanıtılmasına ve rolünün artmasına katkı sağlamaktadır. Yürütülen projeler ile Rus yeniliklerinin uluslararası yayılımı sağlanmakta; özellikle BDT ortakları ile yürütülen projeler sayesinde ülkeler arası iş birliğinin pratik uygulaması sağlanmaktadır. Tüm bunlar hem Rusya'daki eğitim kalitesinin artmasında hem de ülkeler arası iş birliğinin geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.²⁶⁶

Yurtdışında Rusça eğitimin teşviki ve desteklenmesi Rossotrudniçestvo için de en önemli görevlerden biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim Rossotrudniçestvo Yurtdışındaki Rus Okulları Konsepti doğrultusunda Rus ve yabancı bilim adamları arasındaki etkileşimi güçlendirmek, gençlerle iş birliği sağlamak ve Rusya hükümeti tarafından belirlenen kontenjanlarında öğrenci temini sağlamak adına faaliyetlerini yürütmektedir.²⁶⁷

²⁶⁶ O Bklade Mejdunarodnogo Naučno-Obrazovatel'nogo Sotrudniçestvo v Ramkah Programmi Povişeniya Kaçestva Bazovogo Obrazovaniya v Reşeniye Sotsialno-Ekonomiçeskih Zadaç Rossiyskoy Federatsii, <http://www.ciced.ru/nalazhivaya-partnerskie-otnosheniya-s-ve/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

²⁶⁷ Obrazovaniye i Nauka, <https://rs.gov.ru/ru/activities/10> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

Tablo 4. 3: Eğitim ve Bilimin Desteklenmesi Adına Gerçekleştirilen Projeler.

Projeler	Projenin Amacı	2020 ve 2021 Yılında Gerçekleştirilen Bazı Etkinlikler
Yurtdışında Rusya Bilim Günü*	Rusya'nın yurtdışındaki olumlu imajını güçlendirmek; Rus biliminin rekabet gücünü arttırmak, halkın bilime ilgisini çekebilmek amaçlanmaktadır.	Rossotrudniçesto ile Rusya Özbekistan Büyükelçiliği Taşkent'teki lise öğrencileri için Uzatom Ajansı'na gezi düzenlemiştir.
Mezunların Bir Günü	Her yıl Sovyetler Birliği ve Rusya'nın seçkin üniversitelerinden mezun olan önde gelen bilim adamları, diplomatlar, aydınlar ve birçok yabancı ülkeden temsilcinin katılımı ile düzenlenen etkinlikte, bilim ve iş dünyası arasındaki karşılıklı iletişimin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.	3 Aralık tarihinde Kiev'de düzenlenen etkinlik ile öğrenciler, mezunlar ve Rus üniversitesinden temsilciler bir araya gelerek öğrenciler Rusya'da ücretsiz eğitim alma fırsatları, Rus bilimindeki yenilikler ve iş dünyası hakkında bilgi edinmiştir.
Rus Bilimsel İnsani Yardım Seferi	Rossotrudniçestvo uluslararası kültürel, insani ve bilimsel iş birliğini güçlendirmek; farklı ülkelerde Rus biliminin başarılarını, Rusça öğretme metodlarını paylaşmak adına eğitici seminerler ve dersler düzenlenmektedir.	Yurtdışında Rusçanın tanıtılması amacıyla, 17-28 Ekim tarihlerinde 3 BDT ülkesinin başkenti Erivan, Bakü ve Duşanbe'ye gezi düzenlenmiştir. Bu gezinin ana amacı, Rusya ve BDT ülkelerindeki uzmanlar arasında bağlantıları kuvvetlendirmek olarak belirtilmiştir.
Dijital Ekonomi için İnsan Kaynakları	Rusça konuşan nüfusun dijital okuryazarlığını arttırmak, yeni teknolojiler ile uluslararası iş birliğini kuvvetlendirmek, geliştirilen projeler ile yurtdışındaki gençleri Rusya'ya çekmek amaçlanmaktadır.	Rossotrudniçestvo Tacikistan temsilciliği, Rusya'daki önde gelen IT şirketleri ile öğrenciler için en iyi Rus eğitim uygulamalarını teşvik etmek amacı ile 2020/2021 yılları arasında proje düzenlemektedir. Proje aynı zamanda Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı tarafından da desteklenmektedir.

* 7 Haziran 1999'da Rusya Cumhurbaşkanı'nın 717 sayılı hükmü ile Rusya Bilimler Akademisi'nin kuruluşunun 275.yıldönümü anısına 8 Şubat'ın Rus Bilim Günü olarak kutlanmasına karar verilmiştir. <http://www.kremlin.ru/acts/bank/13955> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

4.5. Rossotrudniçestvo'ya Yönelik İddialar ve Eleştiriler

2016 yılında Devlet Duması Uluslararası İlişkiler Komitesi Başkanı Leodin Slutskiy, Rossotrudniçestvo'yı eleştirerek Rus Dünyası'nda hâlâ düşük performans sergilediklerini, çocuklarını Rus diliyle büyütmek isteyen ailelerini bunu yapamadığını ve bunun da Rus Dünyası'nın bir parçası olmasında büyük bir risk doğurduğunu ele almaktadır. Gözlemciler anadili Rusça olanların sayısının gittikçe azaldığını, siyasi sebeplerle Rusçanın Ukrayna, Baltık ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yerel makamlarca baskı altında olduğu, Rossotrudniçestvo'nun bir an önce Rus dili merkezleri açması gerektiğini dile getirmektedir.²⁶⁸

Rossotrudniçestvo'nun başkanı Primakov, Rusya dışında kalplerin ve aklın kazanılması gerekliliğini, Sovyet döneminden beri kalplerin ve aklın kazanılması için gerekli becerilere sahip olursa da bunun zaman içerisinde kaybolduğunu ve restorasyona gereksinim duyulduğunu dile getirmektedir. Primakov, yumuşak güç kavramının önemini dile getirirken bunun Rusya tarafından etkin bir şekilde kullanılmadığını, Rus diasporalarına gerekli desteği vermenin yanı sıra uluslararası arenada da olumlu imaj yaratmanın odaklanması gerekliliğini belirtmektedir. Ancak Rus analist ve köşe yazarı Vlad Kurmski, Rossotrudniçestvo'nun Sovyet sonrası ülkelerde meydana gelen renkli devrimleri anlamlandırmakta başarısız olduğunu, Rusya'nın bu ülkelerde büyük bir başarısızlığa yol açtığını dile getirmektedir. Rusya reklam ajansları ise 30 milyonluk Rus diasporası göz önünde bulundurulduğunda Rossotrudniçestvo'nun önem arz ettiğini ancak Rossotrudniçestvo'nun başarılı olması için bu ülkelerdeki halkların taleplerini modern iletişim kanalları ile doğru okuması gerektiğini ve taleplerine hızlı bir şekilde yanıt vermesi gerektiğini ele almaktadır. Yine bu reklam ajanslarından iMars Communications başkanı Vladimir Stupnikov sadece Rusya'nın Rossotrudniçestvo aracılığı ile uluslararası arenada konumunu ne kadar güçlendirmeye hazır olmasının yeterli olmadığını, Rusların yaşadığı ülkelerin de buna ne ölçüde hazır olduğunun önem arz ettiğini vurgulamaktadır.²⁶⁹

²⁶⁸ V Dume Kritikuyut Rossotrudniçestvo, <https://actualcomment.ru/v-dume-kritikuyut-rossotrudnichestvo-1612021108.html> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

²⁶⁹ Eugene Garden, *Russia Looks To State Agency To Help Boost Global Image*, <https://www.provokemedia.com/latest/article/russia-looks-to-state-agency-to-help-boost-global-image> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

Ukrayna'daki Rossotrudniçestvo Rusya Federasyonu Büyükelçiliği Birinci Sekreteri tarafından yönetilmekte; Dış İşleri Bakanlığının bir hükümet organı göz önünde bulundurulduğunda Rossotrudniçestvo'nın tarafsız olmasını beklenmemekte, olası Rusya karşıtı söylemlerden ve tavırlardan mümkün oldukça kaçınacağı ve Rusya karşıtlığı bertaraf edebilmek adına faaliyetler düzenleyeceği beklenmektedir. Bunun en açık örneği Rus Ortodoks Kilisesinden ayrılan Ukrayna'nın* din özgürlüğünü engellediğini ve bunun Rus tarihi ve kültürüne yönelik bir saldırı olarak belirtmeleridir. Kültür ve bilgi merkezlerinin kurulması ve çalışma koşulları hakkında adli belgede Ukrayna her ne kadar Rossotrudniçestvo'nın kültür ve bilgi merkezi olarak faaliyetlerini yürütme şartı koysa da Rossotrudniçestvo'nın bir devlet kurumu olarak bu anlaymayı ihlâl ettiği, yasal olarak bir kültür merkezi olarak faaliyetlerini yürütmediği iddia edilmektedir. Ukrayna gizli servisi Rossotrudniçestvo'nın Ukrayna ulusal güvenliğine tehdit oluşturduğunu, kurum çalışanlarının direkt olarak Rusya güvenli servisi ile bağlantılı olabileceğini dile getirmiştir.²⁷⁰ Ukrayna Kültür Bakanı Aleksandr Tkaçenko da Rossotrudniçestvo'nın Rus anlatılarının ve propagandasının yayılmasında bir araç olarak kullanıldığını dile getirmiştir.²⁷¹

Ukrayna gizli servisinin iddialarının ardından 2021 Nisan ayı itibariyle Ukrayna'daki tek Rossotrudniçestvo'nın da kapatılmasına karar verilmiştir. 4 Nisan 2021'de Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenskiy, Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi'nde aralarında Rossotrudniçestvo'nın da bulunduğu birden çok Rus kurum ve kuruluşuna yaptırım uygulanmasına ilişkin kararnameyi onaylanmıştır.²⁷²

Estonya iç istihbarat örgütü KAPO'nun hazırladığı rapora göre, Rossotrudniçestvo Rus Büyükelçiliğine bağlı Estonyalı grupların yeniden yapılandırılması faaliyetlerinde

* Dünya Ortodoks Kilisesi Başkanı Ekümenik Patrik Bartholomew'in Ortodoks Kilisesinin merkezinin bulunduğu İstanbul'da tomos adı verilen kararnameyi imzalanması ile 5 Ocak 2019 tarihinde Ukrayna Ortodoks Kilisesi, Rusya Ortodoks Kilisesinden ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır. Bkz: *Ukraine Orthodox Church Granted Independence From Russian Church*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-46768270> [Erişim Tarihi: 18.04.2021]. Dönemin Ukrayna lideri Petro Poroşenko kilisenin bağımsızlığını Ukrayna'nın ulusal güvenlik sorunu olarak tanımlamakta; birçok Ukraynalı da Ukrayna Ortodoks Kilisesi Moskova şubesini Kremlin'in bir aracı olarak görmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Laurence Peter, *Orthodox Church Split: Five Reasons Why It Matters*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-45877584> [Erişim Tarihi: 18.04.2021].

²⁷⁰ *How Kremlin Uses "Soft Power" for Malign Influence: Case of Rossotrudniçestvo in Ukraine*, <https://uacrisis.org/en/how-kremlin-uses-soft-power-for-malign-influence-case-of-rossotrudniçestvo-in-ukraine> [Erişim Tarihi: 18.04.2021].

²⁷¹ *Ukraine Slaps Sanctions On Russian Humanitarian Cooperation Agency's Office, 10 Companies*, <https://tass.com/world/1273721> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

²⁷² *V Kieve Zakroyut Zdanie Rossotrudniçestvo*, <https://ria.ru/20210407/rossotrudniçestvo-1727267651.html> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].

var olmaktadır.²⁷³ Benzer iddia Amerika, istihbarat birimi FBI tarafından da öne sürülmektedir. ABD'nin başkenti Washington'da yer alan Rossotrudniçestvo'nun Amerikalıların işe alınması ve kendi ağlarını kurması adına geziler organize ettiğini ileri sürmektedir.²⁷⁴ Yine 2017 yılında ABD Senato İstihbarat Komitesi, 2016 ABD Başkanlık seçimleri kampanyasında Rusya ile Donald Trump'ın bağlantılarını incelemeye başlamış, Belarus doğumlu Amerikan iş adamı aynı zamanda FBI tarafından Rus istihbaratından olduğu öne sürülen Sergey Millian'ın Trump ile yakın bağlantıları olduğu iddia edilmiştir. Rus-Amerikan İş Grubu Başkanı Sergei Millian'ın Rossotrudniçestvo ile iş birliği yaptığı öne sürülmüştür. 2011 senesinde Millian'ın 50 girişimcinin katıldığı Rus-Amerikan İş Forumu ile çalıştığı akabinde dönemin Rus lideri Medvedev'e gönderdiği mektupta Rus-Amerikan Ticaret Odası'nın ve her ne kadar Millian şu an Rossotrudniçestvo ile hiçbir bağlantıları olmadığını belirtse de Rossotrudniçestvo'nun gelecek yılki seyahatlerini beklediğini yazdığı vurgulanmıştır.²⁷⁵

Rusya'nın yumuşak güç faaliyetlerine Birleşik Krallık'ta da şüphe ile yaklaşılmaktadır. Rusya'nın İskoçya'daki faaliyetleri üzerinde endişeler dile getirilmekte; Rusya'nın İskoçya'da bulunan varlıklı insanları, akademisyenleri hatta öğrencileri insani istihbarat operasyonları için aktif olarak kullanıldığı iddia edilmektedir. Rus uzman Dr. Jade McGlynn, Rusya'nın İngiltere'yi zayıflatarak, Moskova'ya karşı koyma yetisini azaltmak amacıyla Rossotrudniçestvo gibi İskoçya'daki iki önemli üniversite ile iş birliği olan kültürel kurumlarını da aktif bir şekilde kullandığını dile getirmektedir.²⁷⁶

Benzer şekilde Avrupa Birliği de propaganda ve dezenformasyon aracı olarak Rossotrudniçestvo'ya işaret etmektedir. 23 Kasım 2016 tarihli Üçüncü Şahısların Propagandalarını Engellemek için AB Stratejik İletişimi Hakkında adlı Avrupa Parlamentosu kararında, Rusya'nın AB ile temaslarının gerçek bir diyalogun ötesinde

²⁷³ Michael Weiss, *The Estonian Spymasters Tallinn's Revolutionary Approach to Stopping Russian Spies*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/central-europe/2014-06-03/estonian-spymasters> [Erişim Tarihi: 29.11.2020].

²⁷⁴ FBR Zapodozriło "Rossotrudniçestvo" v Şpionaje, <https://www.interfax.ru/world/336789> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

²⁷⁵ David Corn, *Investigators on the Trump-Russia Beat Should Talk to This Man*, <https://www.motherjones.com/politics/2017/01/donald-trump-russia-sergei-millian/> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

²⁷⁶ Marco Giannangeli, *Scotland Independence Sabotage: UK Spies Being Relocated Due To Russia's 'Scotski' Ops*, <https://www.express.co.uk/news/politics/1412772/Scotland-Independence-China-and-Russia-UK-threat-scottish-independence> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

propaganda ve AB'yi zayıflatmak için kullanıldığı dile getirilmiş; Rus hükümetinin Russkiy Mir gibi düşünce kuruluşu, Rossotrudniçestvo gibi özel yetkilere sahip otoriteler, Russian Today ve Sputnik gibi medya kanalları gibi araçları kullandığı ele alınmıştır.²⁷⁷

Bu iddialar dışında 10 Mayıs 2020'de Çekya medyasında, Çekya'ya gelen Rossotrudniçestvo yetkilisinin aslında iki Çek yetkilili zehirlemek amacıyla geldiğini iddiaları yankı bulmuştur. Çek basınındaki habere göre bu yetkilinin Çekya'daki Mareşal Ivan Konev*'in heykelini kaldırmakla sorumlu 2 Çek siyasi eliti zehirlemek amacıyla 14 Mart'ta diplomatik statüsünü kullanarak ülkeye giriş yaptığı iddiaları ele alınmıştır.²⁷⁸ Çekya'nın başkenti Prag'ta bulunan 2 Rus diplomatın sınır dışı edilmesi ile sonuçlanan bu iddialar karşısında Rossotrudniçestvo bunun medyanın asılsız bir uydurması olduğunu, Rusya Dışişleri Bakanlığı ise Çek makamlarının hiçbir sebep olmaksızın Rusya-Çekya ilişkilerine zarar verdiğini dile getirmiştir. Devlet Duması Uluslararası İlişkiler Komitesi üyesi Andrey Morozov, Moskova ve Prag arasındaki diplomatik skandalın ilişkilerine zarar verebileceği, Sovyetler Birliği dönemi boyunca dost olan bu ülkelerin çeşitli entrikalar ve yanlış bilgi veren medya aracılığı ile ülkeler arasındaki ilişkilerin baltalandığını vurgulamıştır.²⁷⁹

²⁷⁷ EU Strategic Communication To Counteract Anti-EU Propaganda By Third Parties European Parliament Resolution Of 23 November 2016 On EU Strategic Communication To Counteract Propaganda Against It By Third Parties (2016/2030(INI)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0441_EN.pdf [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

* Mareşal Ivan Konev, 2 Dünya Savaşı'nda Doğu Avrupa'nın Nazi işgalinden kurtuluşunda önemli rol oynayan, Berlin ve Prag'ın kurtuluşunda Kızıl Ordu'ya; 1956'daki Macar ayaklanmasının bastırılmasına ve 1968'de Çekoslovakya'nın işgaline önderlik etmiştir. Konev'in heykeli 1945 Kızıl Ordu'nun kurtuluşu taraftarları ile daha sonraki yıllarda Sovyetlerin baskıcı rejimini eleştirenler arasında yıllardır tartışma konusu yaratmaktadır. 2019 Ağustos ayında ise Konev'in heykelinin üzerine "kanlı mareşale hayır, unutmayacağız"ın yazılmasının ardından 1 sene sonra Konev'in heykelinin kaldırılıp müzede sergilenmesine karar verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: *Prague Removes Statue Of Soviet General Konev*, <https://www.dw.com/en/prague-removes-statue-of-soviet-general-konev/a-53010658> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

²⁷⁸ Janis Makonkalns, *Russia Once Again Caught In Attempts To Poison Foreign Citizens*, <https://janis-makonkalns.medium.com/russia-once-again-caught-in-attempts-to-poison-foreign-citizens-a53f4fe5a7e0> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

²⁷⁹ Kseniya Loginova, *Yekaterina Postnikova, Şpon, Vıyti Von: Mejdu Moskov i Pragoy Razgovayetca Diplomatıçeskii Skandal*, <https://iz.ru/1023898/kseniiia-loginova-ekaterina-postnikova/shpion-vyidi-von-mezhdu-moskvoi-i-pragoy-razgoraetsia-diplomatıçeskii-skandal> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

Rusya'nın Rus gazetecileri ve kültürel etkileşim yöntemlerini kullanan Rossotrudniçestvo* aracılığı ile Balkan ülkelerinde Pan-Slavizm** ve birleşik Ortodoks kilisesi fikirlerini dikte ettiği iddia edilmektedir.²⁸⁰ Makedonya'yı Batı'dan izole etmek, Balkan ülkeleri ile ortaklık kurarak stratejik enerji noktalarını kontrol altında tutmak ve ekonomik olarak bağımlı hâle getirebilmek adına Rusya'nın yumuşak güç unsurlarını kullandığını dile getirilmektedir. Makedonya'nın NATO'ya girişini engellemek adına Rus devlet haber ajansı TASS ve Rossotrudniçestvo temsilcilerinin Makedonya'nın başkenti Üsküp'te bulunan Rus büyükelçiliğinin koordine ettiği Rus istihbaratı ile çalıştığı ele alınmaktadır.²⁸¹

Analistler hibrit savaşın sadece Ukrayna'da uygulanmadığını, siber saldırganlık, dezenformasyon ve yalan haberlerin yayılması taktiklerinin diğer ülkeleri de etkilediğini dile getirmektedir. Ukraynalı siyaset bilimci Yevhen Mahda'ya göre, Rusya Kırım'ın ilhakından önce STKlar aracılığı ile hibrit savaşa başlamıştır. Yine Ukraynalı gazeteci Vitaly Portnikov'a göre, Rusya çeşitli sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşlarıyla ülkede faaliyet göstermekte; bu insanların Rus Dünyası ve Avrasya Entegrasyonu için çalışmalarını sürdürdüğünü iddia etmektedir. Uzmanlar benzer stratejiyi Rusya'nın sadece uygulamadığını Orta Asya ülkelerinde de benzer stratejiler kullanıldığı belirtmektedir. Gürcistan Stratejik Analiz Merkezi kurucusu siyaset bilimci Nodar Kharshildaze'ye göre, Rusya Orta Asya'daki Rusçanın gücünü korumak ve Rus dilinin yaygınlaşmasını sağlamak adına çalışmalarını aktif bir şekilde yürütmektedir. Aynı zamanda Kharshildaze, Rusya'nın Rossotrudniçestvo aracılığı ile Rus eğitimi ve kültürünü yoğun bir şekilde ihraç ettiğini; ortak Rus nüfuzu

* Rossotrudniçestvo'nun kültürel faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen Aile, Sevgi ve Sadakat Günü'nün bir diğer amacı olarak eski Sovyet ülkelerindeki Rus Ortodoks cemaatleri, Slav Dünyası ve yabancı ülkelerdeki diğer inançlar arasındaki etkileşimini arttırmak olarak belirtilmiştir. *Den Cemi, Lubvi i Vernost*, <https://rs.gov.ru/ru/activities/2/projects/10> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

** Doğu ve Ortadoğu Avrupa'daki Slav halklarının ortak bir etnik geçmişi fikrine dayandırılarak, bu halkların ortak kültürel ve politik hedeflere ulaşmasını amaçlayan Pan-Slavizm, 19.yüzyılda Batı ve Güney Slav aydınları tarafından ortaya atılmıştır. Slav Birliği duygusunu aşılamaaya çalışan bu fikir için faaliyetler ilk olarak bugünkü Çekya'nın başkenti Prag'ta yapılmıştır. Ancak Pan-Slavizm'in 1860'lar itibarıyla Rusya'da popüler hâle gelmesi ile birlikte, fikrin ana teorik temelleri değiştirilmiş; Rusya'nın Slav halklarının desteği olmaksızın siyasi hakimiyet kazanabilmesinin mümkün olmadığını, Slavların Rus egemenliğinde bir Slav konfederasyonu altında birleştirilmesi gerekliliğini dile getirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.britannica.com/event/Pan-Slavism> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

²⁸⁰ *Macedonia: Soros' New Provocation in Balkans*, <http://easaily.com:8080/en/news/2017/06/09/macedonia-soros-new-provocation-in-balkans> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

²⁸¹ Grzegorz Kuczyński, *Russia's Hybrid Warfare in the Western Balkans*, <https://warsawinstitute.org/russias-hybrid-warfare-western-balkans/> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

oluşturmak adına Sovyetler Birliği'nin Nazi Almanya karşısındaki zaferini kullanarak etkinlikler düzenliğini dile getirmektedir.²⁸²

²⁸² Kanat Altynbayev, *Russia's Hybrid Warfare Tactics Pose 'Direct Threat' To Central Asia*, https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2018/09/07/feature-01 [Erişim Tarihi: 17.04.2021].

5. SONUÇ

Kültür, insanlık tarihinin aktarılmasında şüphesiz vazgeçilmez bir öğedir. Toplumların davranışlarını adlandırmada ve davranış kalıplarını çözümlemede toplum içerisinde yerleşik olan kültürel öğeler önemli bir rol oynamakta ve kültürel öğeler bireyleri aynı çatı altında toplayabilmektedir. Ancak dil, tarih, dini öğeler gibi kültürü barındıran izler sadece içinde bulunduğu toplumları değil diğer toplumlar arasında da etkin bir iletişim dilinin oluşturulmasında ve aralarında bağ kurabilmek veya bağlarını kuvvetlendirebilmek adına etkin bir araç olarak kullanılabilir. Aynı zamanda rasyonel akla sahip ve veri olarak verilen devlet anlayışı yerine içinde bulunduğu toplumların kültürlerinden beslenen devlet anlayışının benimsenmesi, uluslararası sistemi anlamlandırmada ve devletlerin uluslararası sistem içerisindeki davranış kalıplarını çözümlemede önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür artık devletlerin uluslararası sistem içerisinde politik ve ekonomik çıkarlarını güçlendirebilmek veya hedeflerine ulaşabilmek adına kullandıkları etkin bir araç olarak önem arz etmektedir.

Kültür sadece uluslararası sistem içerisinde devlet davranışlarının çözülmesi için değil devletler arası ilişkilerin güçlendirilmesi ve olası çatışmaların çözümünde de önemli bir araçtır. Öyle ki devletler kültürleriyle birlikte yarattığı olumlu imaj ve ulusal markalaşma ile hem sistem içerisinde güçlü bir aktör olarak var olabilmekte hem de olası bir çatışma durumunda kültürün yarattığı olumlu etkiyle birlikte çatışmaların çözümü sağlanabilmekte veya çatışmaların daha da büyümesi engellenebilmektedir. 2. Bölümde de ayrıntılı olarak ele alındığı üzere kültürel öğeler üzerinden bağların tamamen kopması engellenebilmektedir. Bu çalışmanın da ana konusu olan kültürel diplomasi, özellikle Rusya adına olumlu imajın yaratılması, eski Sovyet ülkeleri ile bağlarının devamlılığının sağlanması ve Rusya'nın dilediği güce kavuşturabilmesi adına etkin bir araç olarak kullanılmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından politik ve ekonomik krizin beşiğindeki Rusya Federasyonu, ilk başkan Boris Yeltsin ile birlikte yüzünü Batı'ya çevirmiştir.

Her ne kadar Rusya'nın kuruluşunun ilk evrelerinde Kollektif Güvenlik Örgütü ve Bağımsız Devlet Topluluğu'nun kurulması ile birlikte eski Sovyet ülkelerinden tamamen bir kopuş sergilenmese de Batı ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesine ve iç politikadaki ekonomi ve siyasi problemlere öncelik verilmiştir. Ancak Yeltsin ve dönemin Dışişleri Bakanı Andrey Kozırev'in Batı yanlı politika sergilemesi ABD ve diğer Batı ülkeleri ile ilişkilere ağırlık vermesi, Yeltsin'in bir sonraki seçimlerde oy kaybına sebep olmuştur. Batı yanlı politikanın halk nezdinde ve bürokraside yarattığı etki, ekonomik toparlanmanın gerçekleşmemesi Yeltsin'in dış politika yaklaşımında eksen kaymasına yol açmıştır. Kozırev'den sonra Dışişleri Bakanlığı görevine getirilen Yevgeni Primakov ile birlikte Rusya'nın iç ve dış politikadaki hedeflerini gerçekleştirebilmesi, güvenliğinin sağlanabilmesi adına eski Sovyet ülkelerinin önemi gittikçe dile getirilmeye başlamıştır.

1998 yılına gelindiğinde büyük bir ekonomik kriz ile yüzleşilmesi, devam eden bürokratik krizler Batı'ya karşı daha yumuşak tavır sergileyen Yeltsin'in istifası ile sonuçlanmış ardından Yeltsin yerine gelen Vladimir Putin ise Rusya'nın yeniden güçlenmesi adına Batı yanlısı bir politika seyredilmesi yerine Rusya'nın yüzünü eski Sovyet ülkelere çevirmiştir. 2005'te eski Sovyet ülkelerinde Batı tarzı demokrasinin benimsenmesi adına başlayan renkli devrimler, bu ülkelerin Rusya'dan kopması tehditini de beraberinde getirmiş; Rusya olası bir kopmanın yaşanmaması adına ilişkilerinde daha güçlü bir seyre doğru yönelmiştir. Rusya Federasyonu'nun kuruluşunun ilk evrelerinde Batı'ya özellikle ABD'ye karşı kullanılan yumuşak dil ise yerini daha saldırgan ve suçlayıcı bir dile bırakmıştır.

2008'te Putin'in ardından iktidara gelen Medvedev ile eski Sovyet ülkelere geri dönüşün sinyalleri gittikçe güç kazanmıştır. Her ne kadar dönemin Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov BDT ile ilişkilerin önemine ekonomik gelişim adına vurgu yapsa da sadece Rusya'nın ekonomik gelişimi için değil; ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi ve dış politikada Rusya'nın konumunun güçlendirilmesi için de BDT'ye ayrı bir önem atfedilmiştir. Bunun yanı sıra Rusya'nın dış politika yaklaşımının açıkça ifade edildiği Dış Politika Konsepti'nde Rusya'nın yurtdışında yaşayan yurttaşların korunmasının önemi belirtilse de ilk kez bir Rus lider tarafından bu dış politika stratejisi olarak benimsenmiş, ardından bu stratejinin Gürcistan Savaşı ile birlikte sadece teorik bir strateji olarak vuku bulmayacağı, Rusya'nın bu stratejiyi dile getirerek olası bir saldırı girişiminde bulunacağını gözler önüne sermiştir. Yine bu savaşın ardından 2010

Askeri Doktrini'nde ABD'nin ve NATO'nun yayılmasının direkt olarak tehdit unsuru olarak dile getirilmesi, Batı ile ilişkilerin gittikçe zayıflamasına yol açmıştır.

2000li yılların başında başlayan 2008 Gürcistan Savaşı ardından 2014 Ukrayna Krizi ile birlikte Batı ile ilişkilerin kopma noktasına gelmesi, Rus Dış Politikası'nda BDT vurgusunu gittikçe arttırmış; BDT ile ilişkiler sadece ekonomik ve askeri iş birliğinin ötesine geçerek kültürel birlikteliğin ve Rus kültürünün o topraklarda yaşatılması üzerine şekillenmeye başlamıştır. 2012 yılında Putin'in tekrardan iktidara gelmesi ile birlikte kültürel diplomasiye vurgunun artmasının, kültürel diplomasi adına faaliyet yürüten kurumların BDT ülkelerinde daha da güçlendirilmesinin önü açılmıştır. 2008'de devlet tarafından kurulan ve kültürel diplomasi faaliyetleri yürüten Rossotrudniçestvo için bütçenin artırılması, 2013 yılı itibariyle Rossotrudniçestvo'nun faaliyet alanının genişletilmesi ile Rossotrudniçestvo Rusya'nın kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütebilmesi adına gittikçe güç kazanmaya başlamıştır. Yine 2013 Dış Politika Konsepti'nde ve 2015 Ulusal Güvenlik Doktrinlerinde özellikle eski Sovyet bölgeleri ile entegrasyonun artırılması adına Rus dili ve kültürünün yaygınlaştırılmasının önemi belirtilmiştir.

Rossotrudniçestvo dışında devlet tarafından finanse edilen veya özel olan kurumlar Rusya'nın kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmesi adına araç olarak kullanılsa da Rossotrudniçestvo Rusya'nın kültürel diplomasi faaliyetini yürütmesinde en etkin kurum olarak ön plana çıkmaktadır. Rossotrudniçestvo, Rusça eğitiminden, bilimsel eğitime Rus kültürünün tanıtımından sanat ve müzik festivallerine, Rus tarihinin anlatımından ortak tarihi mirasının simgesi anıtların korunmasına kadar birçok alanda faaliyet yürütmektedir. Rossotrudniçestvo diğer kurumlara kıyasla çok daha geniş bir dağılım sergilemekte, dünyanın dört bir yanında faaliyet göstermekte ve faaliyet alanını genişletme politikası gütmektedir. Rus dili ve kültürünün yurtdışındaki temsilcileri olarak kabul edilen yurtdışında yaşayan yurttaşlara da ayrı bir önem verilmekte, Rusya ile bağlarını daim kılmak adına etkin bir şekilde faaliyetlerine katılım sağlanması amacıyla çalışmalarını yürütmektedir.

Rossotrudniçestvo'nun sunduğu geniş faaliyet yelpazesi, kültürel diplomasi faaliyetlerini yürüten diğer kurumlarla birlikte geliştirilen ortak faaliyetler ve bu kurumlara Rossotrudniçestvo tarafından destek verilmesi de kurumun ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Öyle ki her ne kadar Baltık ülkelerinde kurum bulunmasa dâhi Rus dilinin ve kültürünün pekiştirilmesi adına kültürel diplomasi faaliyetleri

yürüten diğer kurumlara destek vermekte, bu kurumlarla birlikte o ülkelerde etkinlikler düzenlemektedir.

Rusya'nın özellikle bu ülkelerdeki etkisinin devamlılığını sürdürebilmesi adına Rus dili etkin bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya'nın Batı'dan gelebilecek olası bir tehdit karşısında önemli bir tampon bölgesi olabilecek Belarus'ta Rusya'nın dili kullanarak bağlarını nasıl kuvvetli tuttuğu görülmektedir. Her ne kadar Belarus'taki son seçimler itibariyle halk nezdinde Batı'ya yönelme eğilimi gözlemlense de resmi olarak ikinci dil olarak kabul Rusça halk için ana dil olarak kullanılmaktadır. Öyle ki okulda ve evde Belarusça eğitimi alınsa da halk konuşma dili olarak Rusça'yı tercih etmekte, Belarusça sadece tabelalarda varlığını sürdürmektedir. Yine Belarus'ta yaşayan eski Sovyet ülkeleri vatandaşları da Belarus'taki yaşamlarını idame ettirirken salt Rusçayı kullanmayı tercih etmektedir.

Yine benzer şekilde Rusya ve savaş sürecinde büyük kayıplar veren Sovyet halkları için tarihinin en büyük zaferleri olarak kabul edilen 2. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı zafer bu ülkeler ile ilişkilerinin kuvvetlenmesinde ve bağlarının kopmamasında önem arz etmektedir. Birlikte kazanılan bu zafer her yıl 9 Mayıs'ta eski Sovyet ülkelerinde kutlanmakta, kayıplar anılmaktadır ve bu kayıplar sadece kendi halklarından olmadığı için birliktelik duygusu güçlenmektedir. Belarus'un Brest şehrinde bulunan ve 2. Dünya Savaşı'nda Sovyet savunmasının önemli bir simgesi olarak kabul edilen Brest Kalesi'ndeki anıtlarda sadece Belarus halkından askerlerin değil; Ukrayna, Baltık ülkeleri ve Rusya'dan askerlerin de isimleri yer almakta; kutlamalarda bu isimler de anılmaktadır.

Rusya'nın özellikle Sovyet ülkeleri üzerinde etkisini devam ettirebilmesi ve olası bir gerilimin bağlarını kopartmaması için kültürel diplomasiyi kendi açısından aktif bir şekilde kullanması gerekmektedir. Özellikle yukarıda da anlatıldığı üzere Rus dili ve ortak tarihi öğeler kullanılarak ve o topraklarda yaşayan Rus yurttaşlarının Rusya ile bağlarını kuvvetlendirerek BDT ülkelerinde ve diğer eski Sovyet ülkelerinde kültürünü yaşatarak varlığını pekiştirebilmektedir. Rusya'nın kültürünü yaşatabilmesi adına 2008'den bu yana Rossotrudniçestvo kurumu çalışmalarını yürütmektedir. Ancak kurumun nispeten daha yeni olması ve Rusya'nın bu kurum aracılığı ile dezenfarmasyon yaydığı endişeleri, Rusya'nın ajanlarını bu kurum ile o topraklarda yerleştirdiği iddiaları ve Rusya'nın bu iddialara etkin bir cevap verememesi kültürel diplomasi faaliyetlerinin önünü tıkamakta ve ana amaçtan sapma göstermektedir.

Ukrayna'nın tepki olarak Rus kurumlarının kapatılmasına karar vermesi bağların tamamen kopma noktasına geldiğini göstermektedir. 2005 senesinde İran ile Birleşik Krallık krizinde İran'da bulunan Birleşik Krallık'a ait kültürel diplomasi faaliyetleri yürüten kurumlara dokunulmazken ve bu kurumlar aracılığı ile bağların tamamen kopmaması engellenirken Ukrayna'nın Rossotrudniçestvo'yı dahi kapatma kararı alması hem Rossotrudniçestvo'ya karşı güvensizliği gözler önüne sermekte hem de Rusya'nın kültürel diplomasi için ayrı bir önem atfettiği kurumun Ukrayna içerisinde artık faaliyet gösteremeyecek olması Rusya'nın kültürel faaliyetleri kullanarak Ukrayna'da etkisini tamamen yitirmesine sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada Rossotrudniçestvo'nın salt kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmesi, o topraklarda yaşayan Rus yurttaşlarının anavatan ile bağlarını güçlendirmesi, Rus dili ve kültürünün yaşamasını sağlaması ve Rusya adına olumlu imaj yaratması gerekirken iddialar karşısında kendisini yeteri kadar ifade edememesi, iddiaların yalanlanması adına Rus hükümeti ile birlikte aktif bir çaba yürütmemesi, kurumun gelişmesinin önünde büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Primakov'un başkanlığı ile birlikte Rossotrudniçestvo'nın güçlendirilmesi ve faaliyet göstermediği ülkelerde, özellikle eski Sovyet ülkeleri olan Baltık ülkelerinde faaliyet yürütebilmesi adına çalışmalar başlasa da benzer iddialar sebebi ile Baltık ülkelerinde Rossotrudniçestvo hâlâ istenmemektedir. Aynı zamanda topraklarında büyük bir Rus azınlığı barındıran eski Sovyet ülkelerinin yurtdışındaki yurttaşların korunması adına olası bir Rus saldırısı endişesi Rusya ile ilişkilerinde daha güvensiz bir ortam yaratılmasına sebep olmakta, Rossotrudniçestvo'nın da o bölgelerde yaşayan Rusları kışkırtabileceğine dair endişelere sebep olmaktadır. Gürcistan Savaşı ve Ukrayna Krizi'nin getirdiği bu endişeler Rossotrudniçestvo'nın özellikle Baltık ülkelerinde faaliyet göstermesini engellemektedir. Rossotrudniçestvo'nın yaygınlaştırılması adına yine bu ülkelerde güvenin sağlanması gerekmektedir.

Rusya'nın güvenliğini sağlayabilmesi, ekonomik kazanç elde edebilmesi, gücünü koruyabilmesi ve daha da güçlenebilmesi adına eski Sovyet ülkeleri ile ilişkilerinin kopmaması gerekmektedir. Bu noktada kültürel diplomasi faaliyetleri yürüten kurumlar içerisinde kültürden, tarihe, edebiyattan, müziğe kadar en geniş faaliyet alanına sahip Rossotrudniçestvo'nın güçlendirilmesi hem faaliyet gösterdiği ülkelerde Rusya'nın daha da tanınmasını ve o ülkeler ile bağlarının kuvvetlendirilmesini sağlayacak hem Rusya'ya karşı önyargıların yıkılmasına vesile olacaktır. Rusya'nın

kültürel diplomasinin yarattığı olumlu izlenimi aktif bir şekilde kullanması, bu kurum aracılığı ile etkisini devam ettirmek istediği BDT ülkelerinde tarihini, dilini, kültürünü kısaca Rusya'yı yaşatacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ada, Serhan. "Cultural Diplomacy: From Showcase to Intercultural Dialogue", *Cultural Diplomacy: Arts, Festivals and Geopolitics*, ed. Milena Dragičević Šešić, Ljiljana Rogač Mijatović, Nina Mihaljinac, Belgrade: Creative Europe Desk Serbia, Ministry of Culture and Media of Republic of Serbia, 2017.
- Anholt, Simon. *Brand New Justice How Branding Places And Products Can Help The Developing World* Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2005.
- Aydın, Mustafa. Foreign Policy Analysis Chapter 7: Foreign Policy Instruments of States Diplomacy, Propaganda, Economic Methods, *Foreign Policy Analysis*, ed. Prof. Dr. Çağrı Erhan, Asst. Prof. Dr. Erhan Akdemir Eskişehir: Anadolu University Press, 2018.
- Berger, Maurits. Els van der Plas, Charlotte Huygens, Neila Akrimi, Cynthia Schneider, *Bridge the Gap, or Mind the Gap? Culture in Western-Arab Relations*. Clingendael: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael, 2008.
- Berridge, G. R. James Alan, *Dictionary of Diplomacy*. New York: Palgrave, 2001.
- Bjola, Corneliu. Kornprobst Markus, *Understanding International Diplomacy Theory Practice and Ethics*. Oxon: Routledge, 2018.
- Black, J.L. *The Russian Presidency of Dmitry Medvedev, 2008-12* Oxon: Routledge, 2015.
- Black, Jeremy. *A History of Diplomacy*. London: Reaktion Books Ltd, 2010.
- Bound, Kirsten. Holden John, Jones Samuel, *Cultural Diplomacy*. London: Demos, 2007.
- Cooper, Andrew F. Jorge Heine, and Ramesh Thakur, "Introduction: The Challenges of 21st-Century Diplomacy", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur. Croydon: Oxford University Press, 2013.
- Cull, Nicholas J. "Public Diplomacy before Gullion The Evolution of a Phrase", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor. New York: Routledge, 2009).
- Desai, Padma. *Conversations on Russia: Reform from Yeltsin to Putin*. New York: Oxford University Press, 2006.
- Dugin, Alexander. *Eurasian Mission – An Introduction to Neo-Eurasianism*, Arktos Media, 2014.

_____, *Last War of the World-Island Last War of the World-Island The Geopolitics of Contemporary Russia*. London: Arktos Media, 2015.

Ed. Lord Gore-Booth, *Satow's Guide to Diplomatic Practice*. New York: Longman Group Limited, 1979.

Goff Patricia M., Cultural Diplomacy, *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Edited by Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur

Hamilton, Keith. Langhorne Richard, *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*. New York: Routledge, 2011.

Hudson, Valerie M. *Foreign Policy Analysis Classic And Contemporary Theory*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2014.

Hurn, Brian J. Tomalin Barry, *Cross-Cultural Communication Theory and Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.

Jackson, Nicole. *Russian Foreign Policy and the CIS*. Routledge, 2003.

Jackson, Robert. Georg Sørensen, *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. London: Oxford University Press, 2013.

Jowett, Garth S., O'Donnell Victoria, *Propaganda & Persuasion*. (California: SAGE Publications, 2015).

Katzenstein, Peter J. Introduction: Alternative Perspectives on National Security, *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, ed. Peter J. Katzenstein. New York: Columbia University Press, 1996.

Lantis, Jeffrey S. Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism, *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, ed. K. Kartchner, J. Johnson. Palgrave Macmillan, 2009.

Lerner, Matthew. "*The Soviet Riviera: The Impact of Soviet Nationality Policy in Abkhazia, 1921-1953*". A major research paper submitted to the Faculty of Graduate and Postdoctoral Affairs in partial fulfillment of the requirements for the degree, Carleton University, 2016.

Linklater, Andrew. Christian Reus-Smit, Jack Donnelly, Jacqui True, Matthew Paterson, Richard Devetak, Scott Burchill, Terry Nardin, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, çev. Ali Aslan, Muhammet Ali Ağcan. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.

Mankoff, Jeffrey. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Lanham: by Rowman & Littlefield Publishers, 2009.

Mark, Simon. *A Greater Role for Cultural Diplomacy*. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael, 2009.

- McNabb, David E. *Vladimir Putin and Russians Imperial Revival*. Florida: CRC Press, 2016.
- Melissen, Jan. "The New Environment", *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, ed. Jan Melissen. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Melville, Andrew. Shackleina Tatiana, *Russian Foreign Policy in Transition Concept and Realities*. New York: Central European University Press, 2005.
- Mull, Christian. Wallin Matthew, *A Tool of Strategic Influence*, American Security Project (2013).
- Nye, Joseph S. *Soft Power The Means To Success In World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.
- Pacer, Valerie A. *Russian Foreign Policy Under Medvedev, 2008-2012*. New York: Routledge, 2016.
- Petrovsky, Vladimir. Diplomacy as an Instrument of Good Governance, *Modern Diplomacy*, ed. Jovan Kurbalija. DiploPublishing, 1998.
- Pozo, Mark Bassin Gonzalo. *The Politics of Eurasianism Identity, Popular Culture and Russia's Foreign Policy*. London: Rowman & Littlefield International, 2017.
- Rana, Kishan S. *21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide*. New York: The Continuum International Publishing Group, 2011.
- Rivas, Cesar Villanueva. *Representing Cultural Diplomacy: Soft Power, Cosmopolitan Constructivism and Nation Branding in Mexico and Sweden*. Växjö: Växjö University Press, 2007.
- Rivera, Tim. *Distinguishing Cultural Relations From Cultural Diplomacy: The British Council's Relationship With Her Majesty's Government*. Los Angeles: Figueroa Press, 2015.
- Rumer, Eugene B. *Russian Foreign Policy Beyond Putin*. New York: Routledge, 2007.
- Schneider, Cynthia P. "Culture Communicates: US Diplomacy That Works", *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, ed. Jan Melissen. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2005.
- Snyder, David J. "Cold War Diplomacy", *The Encyclopedia of Diplomacy*, ed. Gordon Martel. 8 John Wiley & Sons, Ltd, 2018.
- Thorun, Christian. *Explaining Change of Russian Policy The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct towards the West*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009.
- Tsygankov, Andrei P. *Russia's Foreign Policy Change and Continuity in National Identity*. London: Rowman & Littlefield, 2016.

Waal, de Thomas. *The Caucasus: An Introduction*. New York: Oxford University Press, 2010.

Watson, Adam. *Evolution of International Society*. New York, Routledge, 1992.

Wendt, Alexander. *Uluslararası İlişkilerin Sosyal Teorisi*, çev. Helin Sarı Ertem, Suna Güler Ihlamur Öner. İstanbul: Küre Yayınları, 2016.

Wiseman, Geoffrey. Paul Sharp, “Diplomacy”, *An Introduction of International Relations*, ed. Richard Devetak, Anthony Burke, Jim George. New York: Cambridge University Press, 2012.

Wyer, Robert S. Chi-yue Chiu, Ying-yi Hong, *Understanding Culture Theory, Research, and Application*. New York: Taylor & Francis Group, 2009.

Makaleler

Ahonen-Ström, Karin. Andgren Pontus, Changing Diplomacy- Actors or structures?. <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1325817&fileId=1325818> [Erişim Tarihi: 16.07.2020].

Aron, Leon. The Putin Doctrine Russia's Quest to Rebuild the Soviet State. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2013-03-08/putin-doctrine> [Erişim Tarihi: 13.02.2021].

Aronczyk, Melissa. “Living the Brand”: Nationality, Globality and the Identity Strategies of Nation Branding Consultants. *International Journal of Communication* 2. (2008), 41-65.

Astahov, E. M. Mirovaya Praktika Kulturhoy Diplomatii. <https://mgimo.ru/upload/iblock/5cd/5cda6edcb07f17cc50cc717903a378fb.pdf> [Erişim Tarihi: 17.03.2021].

Clover, Charles. Dreams of the Eurasian Heartland: The Reemergence of Geopolitics. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1999-03-01/dreams-eurasian-heartland-reemergence-geopolitics> [Erişim Tarihi: 16.01.2021].

Corn, David. Investigators on the Trump-Russia Beat Should Talk to This Man. <https://www.motherjones.com/politics/2017/01/donald-trump-russia-sergei-millian/> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

Cummings, Milton C. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf> [Erişim Tarihi: 10.05.2019].

Daniel, Triesman. Russia Renewed? *Foreign Affairs*. V. 81, N.6, (November/December 2002), 58-72.

Demir, Mehtap. Music As a Cultural Diplomacy Between Israel And Turkey (2008-2016). *Idil*. Vol.6, Issue 32, (2017).

- Dhawan, Ranjit Kumar. Korea's Cultural Diplomacy: An Analysis of the Hallyu in India. *Strategic Analysis*. 41:6, 559-570.
- Feigenbaum, Harvey B. Globalization And Cultural Diplomacy. *Center For Arts And Culture*. (2002).
- Garden, Eugene. Russia Looks To State Agency To Help Boost Global Image. <https://www.provokemedia.com/latest/article/russia-looks-to-state-agency-to-help-boost-global-image> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].
- Gardner, Hall. NATO, the EU, Ukraine, Russia and Crimea: The "Reset" that was Never "Reset". *Nato Watch*. Briefing Paper No:49, (3 April 2014).
- Giannangeli, Marco. Scotland Independence Sabotage: UK Spies Being Relocated Due To Russia's 'Scotski' Ops. <https://www.express.co.uk/news/politics/1412772/Scotland-Independence-China-and-Russia-UK-threat-scottish-independence> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].
- Gilboa, Aytan. Searching For a Theory of Public Diplomacy. *ANNALS. AAPSS*, 616 (March 2008).
- Goldgeier, James. "Haruşennie obeşçaniya? Şto Yeltsinu gavarili o NATO v 1993 gody". <https://inosmi.ru/politic/20160716/237218631.html> [Erişim Tarihi: 24.10.2020].
- Hudson, Valerie M. Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis*. (2005) 1, 1–30.
- Jervis, Robert. "From Balance to Concert: A Study of International Security Cooperation". *World Politics*. Vol.38, No.1, (1985), 58-79.
- Khodaverdi, Hasan. Shahmohammadi Yosef, The Role of Culture in International Relations Theories. *International Journal of Political Science*. Vol.7, No 3, (Autumn 2017), 49-60.
- Klavins, Didzis. The Transformation Of Diplomacy. <https://www.sylff.org/wp-content/uploads/2013/03/df167deba2dda4fb19d23be1c62e2400.pdf> [Erişim Tarihi: 13.05.2019].
- Kozlovitseva, Nina. <<Russkiy Mir>> Kak Teoretiçeskoe Ponatiye v Sovremennom Sotsialno-Gumanitarnom Znanii, *Kulturnaya Realnost*. C.14, No: 3, (2017), 284-292.
- Kozyrev, Andrei. Russia: A Chance Of Survival. *Foreign Affairs*. (Spring 1992).
- _____, The Lagging Partnership, *Foreign Affairs*. (May/June 1994).
- Krasimir, Koev. The Role of Cultural Diplomacy for Intensifying the Cross Border Cooperation within Danube Region. *Journal of Danubian Studies and Research*. Vol 3, No 1.

- Mankoff, Jeffrey. Changing Course in Moscow Is Medvedev Serious About a New Vision for Russian Foreign Policy?. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2010-09-07/changing-course-moscow> [Erişim Tarihi: 06.02.2020].
- Pajtinka Erik, Cultural Diplomacy In The Theory and Practice of Contemporary International Relations. *Politicke Vedy/Political Sciences*. Vol. XVII, N.4, (2014), 95-108.
- Pudaruth, Santosh Kumar. Nation Rebranding Through a New Approach to Cultural Diplomacy: A Case Study of Mauritius. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244017704483> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].
- Purtaş, Fırat. Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi. *Akademik Bakış*. C.7, S.13 (2013).
- Rockower, Paul S. Recipes for Gastrodiplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*. Vol. 8, N. 3, (2012), 235-246.
- Saadulayevna, Mogomedova Hadijat. Vheşnaya Politika B.N.Yeltsina. *Mejdunarodniy Hauçniy Jurnal Cimbol Nauki*. No:5, (2016), 250-252.
- Sergunin, Alexander. Leonid Karabeshkin, Understanding Russia's Soft Power Strategy. *Politics*. V. 35(3-4), (2015), 347-363.
- Simons, Greg. The Role of Russian NGOs in New Public Diplomacy. *Journal of Political Marketing*. 17:2, (2018), 137-160.
- Spechler, Dina Rome. Russian Foreign Policy During the Putin Presidency The Impact of Competing Approaches. *Problems of Post-Communism*. 57:5, (2010).
- Stelowska, Diana. Culture in International Relations Defining Cultural Diplomacy. *Polish Journal of Political Science*. Vol. 1, Issue 3, (2015), 50-72.
- şedrovitskii, Petr. Russkii Mir i Transnatsionalnoye Russkoye. http://old.russ.ru/politics/meta/20000302_schedr.html [Erişim Tarihi: 15.03.2021].
- Timmermann, Heinz. Russian Foreign Policy under Yeltsin: Priority for Integration into the 'Community of Civilized States. *The Journal of Communist Studies*. Vol.8, No.4, (December 1992), 163-185.
- Trenin, Dmitri. Russia Leaves the West. *Foreign Affairs*. V. 85, N. 4, (July/August 2006), 87-96.
- _____, Russia's Spheres of Interest, not Influence. *The Washington Quarterly*. 32:4, (October 2009), 3-22.
- Trenin, Dmitri. Russia Reborn. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2009-11-01/russia-reborn> [Erişim Tarihi: 13.02.2021].

_____, 20 Years of Vladimir Putin: How Russian Foreign Policy Has Changed. <https://carnegie.ru/2019/08/28/20-years-of-vladimir-putin-how-russian-foreign-policy-has-changed-pub-79742> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

_____, Russia's Changing Identity: In Search of a Role in the 21st Century. <https://carnegie.ru/commentary/79521> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

Tsygankov, Andrei P, Vladimir Putin's Vision of Russia as a Normal Great Power. *Post-Soviet Affairs*. 21:2, (2005), 132-158.

_____, If Not By Tanks, Then By Banks? The Role Of Soft Power İn Putin's Foreign Policy. *Europe-Asia Studies*. 58:7, (2006), 1079-1099.

Vardys, V. Stanley. How the Baltic Republics Fare in the Soviet Union, *Foreign Affairs*. Volume 44 No:3 (1966), ss.512-517.

Vozrodit'sya ili Soyuz? Buyuşçee Postsovetskovo Prostranstva. Tezisi Soveta po Vheşney i Oboronnoy Politike, *Nezavisimaya Gazeta*. (23 Maya 1996).

Zamorano, Mariano Martín. Reframing Cultural Diplomacy: The Instrumentalization of Culture under the Soft Power Theory. *Culture Unbound*. Volume 8, (2016), 166-186.

Weiss, Michael. The Estonian Spymasters Tallinn's Revolutionary Approach to Stopping Russian Spies. <https://www.foreignaffairs.com/articles/central-europe/2014-06-03/estonian-spymasters> [Erişim Tarihi: 29.11.2020].

İnternet Yayınları

111 Zakoov za 1111 Dney do Novovo Tısaçetliya. https://archipelag.ru/ru_mir/history/history95-97/shedrovicky-1111zn/ [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

About the OYED. https://www.oyed.org/index.php?en_about [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

About to Group of 77. <https://www.g77.org/doc/> [Erişim Tarihi: 27.03.2021].

Academy for Cultural Diplomacy. http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_historical-acts-of-cd [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

After Georgia—The EU and Russia: Follow-Up Report. <https://publications.parliament.uk/pa/ld200809/ldselect/ldcom/26/2604.htm> [Erişim Tarihi: 08.03.2021].

Altynbayev, Kanat. Russia's Hybrid Warfare Tactics Pose 'Direct Threat' To Central Asia. https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2018/09/07/feature-01 [Erişim Tarihi: 17.04.2021].

Andrey, Kuznetsov. Rossiya i Nato Trijdi Okazivalis na Grani Voennovo Konflikta v 2014 god. <https://www.rbc.ru/politics/10/11/2014/54607976cbb20f85a6b0459b> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

Budjet Fonda. <https://www.rfbr.ru/rffi/ru/fundbudget> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

Cikotić, Selmo. Importance of Cultural Diplomacy. <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?importance-of-cultural-diplomacy> [Eriřim Tarihi: 21.05.2019].

Ctatya 1, Ponatiye Sooteçestvehhika. <http://base.garant.ru/12115694/1cafb24d049dcd1e7707a22d98e9858f/> [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

Çto Takoe Valdai. <https://ru.valdaiclub.com/about/valdai/> [Erişim Tarihi: 17.03.2021].

Den Cemi, Lubvi i Vernost. <https://rs.gov.ru/ru/activities/2/projects/10> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

Deyatelnost. <https://rs.gov.ru/ru/activities> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Diplomacy. <https://www.britannica.com/topic/diplomacy> [Erişim Tarihi: 15.07.2020].

Doktrina Putina. <https://www.golosameriki.com/a/putin-doctrina/1404243.html> [Erişim Tarihi: 08.03.2021].

Estonia Population 2019. <http://worldpopulationreview.com/countries/estonia-population/> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

EU Cultural Diplomacy Must Be Used As A Peace-Building And Soft Power Tool. <https://www.euractiv.com/section/languages-culture/opinion/eu-cultural-diplomacy-must-be-used-as-a-peace-building-and-soft-power-tool/> [Erişim Tarihi: 17.07.2020].

EU Strategic Communication To Counteract Anti-EU Propaganda By Third Parties European Parliament Resolution Of 23 November 2016 On EU Strategic Communication To Counteract Propaganda Against It By Third Parties (2016/2030(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0441_EN.pdf [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

Evans, Arron. First-Ever Llangollen Online Festival Proves To Be A Success. <https://www.denbighshirefreepress.co.uk/news/18587186.first-ever-llangollen-online-festival-proves-success/> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

Evolutsiya Vheşnepolitiçeksih Kontseptsiiy. <https://www.kommersant.ru/doc/2089574> [Erişim Tarihi: 20.02.2021].

FBR Zapodozrilo ‘‘Rossotrudniçestvo’’ v şpionaje. <https://www.interfax.ru/world/336789> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

Federalnyy Zakon ot 12.01.1996 N 7-F3 (red. ot 30.12.2020) “O Nekommerçeskix Organizatsiyah” Statya 2. Nekommerçeskaya Organizatsiya. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8824/87a16eb8a9431fff64d0d78eb84f86accc003448/ [Erişim Tarihi: 23.04.2021].

Federalnyy Zakon ot 12.01.1996 N 7-F3 (red. ot 30.12.2020) “O Nekommerçeskix Organizatsiyah” Statya 3. Pravavoye Polojeniye Nekommerçeskoy Organizatsii. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8824/3f312b239efac8344b75585064d01db340cdd1b1/ [Erişim Tarihi: 23.04.2021].

Fond “Russkiy Mir”. <https://russkiymir.ru/fund/> [Erişim Tarihi: 14.03.2021].

Foreign Affairs Council, 3 March 2014. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/03/> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

Foreign Minister Lavrov on Russia-U.S. Relations: Perspectives and Prospects for the New Agenda. <https://carnegie.ru/2009/05/07/foreign-minister-lavrov-on-russia-u.s.-relations-perspectives-and-prospects-for-new-agenda-event-1336> [Erişim Tarihi: 08.03.2021].

Gabuev, Alexander. Russia and the West: No Easy Way Forward in New Year. <https://carnegie.ru/2015/12/22/russia-and-west-no-easy-way-forward-in-new-year-pub-62344> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

Glava Rossotrudniçestva Rasskazala, Otkroyutsa li Predstvavitelstva v Baltii. <https://lv.sputniknews.ru/Baltics/20180802/8984401/russia-rossotrudnichestvo-latvia-estonia.html> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Grantovaya Podderjika NKO, Sobstvenniye Metopriyatiya. <https://gorchakovfund.ru/about/activity/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

Gruzino-Rossiyykoy Obşçestvennyy Tsentr Imeni E.M. Primakova. <https://gorchakovfund.ru/centers/georgia/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

Historical Acts of Cultural Diplomacy. http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_historical-acts-of-cd [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

History of AF. <http://www.alliancefrancaise.org.np/about/history/> [Erişim Tarihi: 10.05.2019].

How Kremlin Uses “Soft Power” for Malign Influence: Case of Rossotrudnichestvo in Ukraine. <https://uacrisis.org/en/how-kremlin-uses-soft-power-for-malign-influence-case-of-rossotrudnichestvo-in-ukraine> [Erişim Tarihi: 18.04.2021].

<http://docs.cntd.ru/document/901764263> [Erişim Tarihi: 30.03.2021].

<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy [Erişim Tarihi: 11.07.2020].

<http://www.kremlin.ru/acts/bank/13955> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

<http://www.kremlin.ru/acts/news/785> [Erişim Tarihi: 30.03.2021].

<http://www.yeltsincenter.ru/digest/release/den-za-dnem-14-dekabrya-1993-goda> [Erişim Tarihi: 21.02.2021].

<https://lenta.ru/articles/2019/09/01/beslan/> [Erişim Tarihi: 28.02.2021].

<https://rg.ru/2010/07/27/sootech-dok.html> [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

https://rs.gov.ru/uploads/document/file/162/%D1%8D-476-08_05_2013.txt [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

<https://www.britannica.com/event/Pan-Slavism> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

<https://www.britannica.com/topic/amphictyony#ref19746> [Erişim Tarihi: 17.07.2020].

https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248?p_p_id=101_INSTANCE_CptICkB6BZ29&_101_INSTANCE_CptICkB6BZ29_languageId=ru_RU [Erişim Tarihi: 30.03.2021].

[https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186#:~:text=%D0%A3%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B0%20%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BC%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8%20%D0%92,%D0%9F%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%8B%D0%BC%2012%20%D1%84%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8F%202013%20%D0%B3.&text=%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B5%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8%20\(%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B5%20%2D%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%8F\)%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B5%D1%82%20%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B9,%D0%B7%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B8%20%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%B4%D0%B5%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%2](https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186#:~:text=%D0%A3%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B0%20%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BC%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8%20%D0%92,%D0%9F%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%8B%D0%BC%2012%20%D1%84%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8F%202013%20%D0%B3.&text=%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B5%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8%20(%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B5%20%2D%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%8F)%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B5%D1%82%20%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B9,%D0%B7%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B8%20%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%B4%D0%B5%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%2)

0%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8. [Erişim Tarihi: 30.03.2021].

Istoričeskaya Pamat 10 let. http://historyfoundation.ru/wp-content/uploads/2020/11/%D0%9E%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82-%D0%98%D0%9F-2008-2019_compressed.pdf [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

Janis, Makonkalns. Russia Once Again Caught In Attempts To Poison Foreign Citizens. <https://janis-makonkalns.medium.com/russia-once-again-caught-in-attempts-to-poison-foreign-citizens-a53f4fe5a7e0> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

Kalinova, Kate. Latvia-Korea Ties Continue To Deepen Through Cultural Diplomacy. https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2020/07/176_291266.html [Erişim Tarihi: 17.07.2020].

Karns, Margaret P. Nongovernmental Organization. <https://www.britannica.com/topic/nongovernmental-organization> [Erişim Tarihi: 20.04.2021].

Kontaktı. <https://www.rs.gov.ru/ru/contacts> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Kontseptiya Gosudarstvennoy Podderjki i Prodvijeniya Russkovo Yazıka za Rubejom. <http://kremlin.ru/acts/news/50644> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

Kontseptsiya Russkaya Şkola za Rubejom. <http://kremlin.ru/acts/news/50643> [Erişim Tarihi: 22.03.2021].

Kratko Velikaya Otečestvennaya Voyna 1941-1945 c Etapami. <http://sochinite.ru/otvety/istoriya/kratko-velikaya-otechestvennaya-vojna-1941-1945-dlya-detej> [Erişim Tarihi: 07.04.2021]

Kseniya, Loginova. Yekaterina Postnikova, Şpon, Vıyti Von: Mejdu Moskov i Pragoy Razgovayetca Diplomatıçeksii Skandal. <https://iz.ru/1023898/kseniiia-loginova-ekaterina-postnikova/shpion-vyidi-von-mezhdu-moskvoi-i-pragoi-razgoraetsia-diplomaticheskii-skandal> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

Kuczyński, Grzegorz. Russia's Hybrid Warfare in the Western Balkans. <https://warsawinstitute.org/russias-hybrid-warfare-western-balkans/> [Erişim Tarihi: 14.04.2021].

Kupriyanov, Aleksey. Pragmatıçıy realist: Poçemy doktrina Primakova aktualna i seyças. <https://iz.ru/937080/aleksei-kupriianov/pragmaticchnyi-realist-pochemu-doktrina-primakova-aktualna-i-seichas> [Erişim Tarihi: 27.02.2021].

Latvia Population 2019. <http://worldpopulationreview.com/countries/latvia-population/> [Erişim Tarihi: 21.07.2020].

Lavrov vidit horoşıye perspektivı dla SNG. https://www.rbc.ru/politics/23/01/2008/5703cad79a79470eaf768daa?from=materials_on_subject [Erişim Tarihi: 31.01.2021].

Lianu, Oana. Music-One Of The Best Ambassadors Of The Cultural Diplomacy. http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2013-12-annual/Music_One_Of_The_Best_Ambassadors_Of_The_Cultural_Diplomacy_Oana_Lianu.pdf [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

Macedonia: Soros' New Provocation in Balkans. <http://easaily.com:8080/en/news/2017/06/09/macedonia-soros-new-provocation-in-balkans> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

Medvedev hazval "pet printsipov" vheşney politiki Rossii. <https://ria.ru/20080831/150827264.html> [Erişim Tarihi: 31.01.2021].

Medvedev pro 2008 god: deystviya Gruzii bili obyavleniyem voyhy Rossii. <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/08/8/7262245/> [Erişim Tarihi: 06.02.2021].

Mejdunarodnaya Deyatelnost RFFI. <https://www.rfbr.ru/rffi/ru/international> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

Mejdunarodnoye Sotrudniçestvo. <https://rscf.ru/contests/international-cooperation/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

Meropriyatniya Predstavitelstv Rossotrudniçestvo ko Dnu Pobedy. <https://rs.gov.ru/ru/activities/914/projects/2686> [Erişim Tarihi: 22.03.2021].

Missiya i Zadaçi. <https://gorchakovfund.ru/about/mission/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

Nation Branding: Country Specific Evaluation. http://www.culturaldiplomacy.org/culturaldiplomacynews/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Outlook_Report_2011_-_04-01.pdf [Erişim Tarihi: 22.07.2020].

NATO, the EU, Ukraine, Russia and Crimea: The "Reset" that was Never "Reset". <https://natowatch.org/node/1449> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

O Bklade Mejdunarodnogo Nauçno-Obrazovatel'nogo Sotrudniçestvo v Ramkah Programmi Povişeniya Kaçestva Bazovogo Obrazovaniya v Reşeniye Sotsialno-Ekonomiçeskih Zadaç Rossiyskoy Federatsii. <http://www.ciced.ru/nalazhivaya-partnerskie-otnosheniya-s-ve/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

O Fonde. <https://rscf.ru/about/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

O Konkurse Novaya Volya. <https://newwavestars.eu/istorija-konkursa-novaja-volna/> [Erişim Tarihi: 25.05.2021].

O Nas. <http://msrs.ru/about-us> [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

O Nas. <https://pushkin.ee/ru/about-us/> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

- O Nas. <https://www.rgo.ru/ru/obshchestvo> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].
- O Predstavtelstve. <https://tur.rs.gov.ru/ru/about> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].
- O Programme. <https://p220.ru/about/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].
- O Rossotrudniçestve. <https://rs.gov.ru/ru/about> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].
- O Sozdanii Nekommerçeskovo Partnerstva Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnim Delam.
<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102135728> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].
- O Tsentre. <http://www.ciced.ru/o-tsentre/> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].
- Ob Utverjdenii Strategiçeskovo Kursa Rossiyskoy Federatsii s Gosudarstvami-uçastnikami Sodrujestva Nezavisimix Gosudarstv.
<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102099671&backlink=1&&nd=102037342> [Erişim Tarihi: 17.03.2021]
- Obama i Medvedev- Za Razradky obstanovki v Gruzii.
<https://www.dw.com/ru/%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D0%B8-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%B2-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BA%D1%83-%D0%BE%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8-%D0%B2-%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%B8/a-4543073>
[Erişim Tarihi: 08.03.2021].
- Obpaşçehiye Ispolnitelnovo Direktora. <https://gorchakovfund.ru/about/appeal/>
[Erişim Tarihi: 16.03.2021].
- Obpaşçehiye Prezidenta Rossii Vladimira Putina.
<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22589> [Erişim Tarihi: 28.02.2021].
- Obrazovaniye i Nauka. <https://rs.gov.ru/ru/activities/10> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].
- Obşçaya Informatsiya. <https://russiancouncil.ru/about/> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].
- Oshovniye Tseli i Zadaçi Rabotı Fonda. <https://www.rfbr.ru/rffi/ru/objectives> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].
- Pereçen Poruçeniy no Itogam Zacedaniya Soveta po Russkomu Yazıku.
<http://www.kremlin.ru/acts/assignments/orders/62918> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].
- Pet Dney v Avguste 2008 go: hronika Possiysko-Gruzinskoy Boynı.
<https://www.bbc.com/russian/features-44969691> [Erişim Tarihi: 06.02.2021].

Peter Laurence, Orthodox Church Split: Five Reasons Why It Matters. <https://www.bbc.com/news/world-europe-45877584> [Erişim Tarihi: 18.04.2021].

Pismennoye Intervyu Gazete <<Russkaya Mysl>>. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/23919> [Erişim Tarihi: 14.03.2021].

Podderjka Sooteçestvennikov za Rubejom. <https://rs.gov.ru/ru/activities/5> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

Podpisan Ukaz o Merah po Realizatsii Vheşnepolititiçeskovo Kursa. <http://kremlin.ru/events/president/news/15256#sel=60:1:iic,61:55:jVe> [Erişim Tarihi: 16.03.2021].

Polhıy Tekst Obpaşçeniya Vladimira Putina po Krımy. <https://russian.rt.com/article/24532> [Erişim Tarihi: 07.02.2021].

Poslaniye Federalnomy Cobraniyu Rossiskoy Federatsii. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494> [Erişim Tarihi: 23.01.2020].

Poslaniye Prezidenta PF. V.V. Putina Federalnomy Cobraniyu RF ot 16 Maya 2003 g. <http://ivo.garant.ru/#/document/185855/paragraph/138:0> [Erişim Tarihi: 16.01.2020].

Postanovleniye Pravitelstva Rossiyskoy Federatsii ot 9 Aprela 2010 g. N 218 g. Moskva “O Merah Gosudarstvennoy Podderjki Razvitiya Kooperatsii Rossiyskih Vısshıh Uçebnix Zavedeniy i Organizatsiy, Realizuyuşçih Komplekshıye Proekti po Sozdaniyu Vısokotehnologičnogo Proizvodstva”. <https://rg.ru/2010/04/16/pravila-dok.html> [Erişim Tarihi: 23.03.2021].

Prague Removes Statue Of Soviet General Konev. <https://www.dw.com/en/prague-removes-statue-of-soviet-general-konev/a-53010658> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].

Praviteľtvo Pravit Zakon o Sooteçestvennikah za Rubejom. <https://pravo.ru/news/view/25602/> [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

Press-Konferentsiya Vladimira Putina (stenogramma). http://www.politnauka.org/library/public/pressconf_putin.php [Erişim Tarihi: 28.02.2021].

Priloenie No:1 k Kontseptsii Vheşney Politiki Rossiyskoy Federatsii. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/217418 [Erişim Tarihi: 17.03.2021].

Prodvijeniye Rossiyskoy Kulturi v Mire. <https://rs.gov.ru/ru/activities/2> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].

Puscas, Vasile. CD Statement- The Role of Cultural Diplomacy in Today's World. <https://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?cd-statement-the-role-of-cultural-diplomacy-in-todays-world> [Erişim Tarihi: 24.07.2021].

Putin: Rossiya ne brosit Donbass. <https://www.vesti.ru/article/2523690> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

Putin's Brain Alexander Dugin and the Philosophy Behind Putin's Invasion of Crimea. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-03-31/putins-brain> [Erişim Tarihi: 07.02.2021].

Relations with Russia. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

Rossiskaya Federatsia Federalniy Zakoh O Gosudarstvennoy Politike Rossiyskoy Federatsii v Othozhenii Sootechestvennikov za Rubejom. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_23178/, [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

Rossiya Vvela Otvethiye Sanktsii Protiv ES, SŞA i Kanadı. <https://www.rbc.ru/politics/28/03/2014/57041a389a794761c0ce8673> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

Rossiya, vpered! Statya Dmitriya Medvedeva. <http://kremlin.ru/events/president/news/5413> [Erişim Tarihi: 31.01.2021].

Russia's Influence and Presence in Estonia, s.25. <https://newdirection.online/2018-publications-pdf/ND-RussianInfluenceInEstonia-preview%28low-res%29.pdf> [Erişim Tarihi: 06.12.2020].

Russia's Foreign Policy: Looking Towards 2018, RIAC FORECASTING REPORT. (Moscow: 2017), <https://russiancouncil.ru/en/forecast2018> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

Sobraniye Zakonodatelstva Rossiyskoy Federatsii No:6 ot 11 Febralya 2002 goda, st. 565; Ykaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii o Rossiyskom Tsentre Mejdunarodnovo Hauchnovo i Kulturkovo Sotrudnichestvo pri Ministerstve Inostrannih del Rossiyskoy Federatsii. <http://www.szrf.ru/szrf/doc.phtml?nb=100&issid=1002002006000&docid=50> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Soveşçaniye Poslov i Postoyannih Predstaviteley Rossii. <http://www.kremlin.ru/events/president/news/15902> [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

Sport as Cultural Diplomacy. http://www.culturaldiplomacy.org/culturaldiplomacynews/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Outlook_Report_2011_-_08-03.pdf [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

Successful Examples of the use of Film as a Tool of Cultural Diplomacy. http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_loam-

2014_successful-examples-of-the-use-of-film-as-a-tool-of-cultural-diplomacy#:~:text=Film%20can%20foster%20the%20growth,been%20strained%20or%20are%20absent. [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

şestakov Yevgeniy, Magkaya Sıla Nakanune Vsemirnoy Konferentsii Sooteçestvennikov Glava MIDa Sergey Lavrov Dal Ekskluzivnoye Intervyu RG. <https://rg.ru/2008/10/30/lavrov.html> [Erişim Tarihi: 15.03.2021].

The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation. <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html#:~:text=will%20not%20employ%20its%20Armed,other%20troops%2C%20or%20its%20allies>. [Erişim Tarihi: 21.02.2021].

The Controversial Role of Culture in International Relations. <http://www.international-relations.com/wbadvir/wbadvir4.htm> [Erişim Tarihi: 19.05.2019].

The Power of Culture to Change Lives. <https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/the-power-of-culture-to-change-lives-v2.pdf> [Erişim Tarihi: 11.06.2019].

The Role and Power of Cultural Diplomacy in International Relations. <https://publicandculturaldiplomacy3.wordpress.com/2012/03/04/the-role-and-power-of-cultural-diplomacy-in-international-relations/> [Erişim Tarihi: 21.05.2019].

The Role of Exchanges. <https://www.alliance-exchange.org/about/the-role-of-exchanges/> [Erişim Tarihi: 19.07.2020].

The Soft Power of Culture. http://www.unesco.org/culture/culture-sector-knowledge-management-tools/11_Info%20Sheet_Soft%20Power.pdf [Erişim Tarihi: 11.07.2020].

Timeline- EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> [Erişim Tarihi: 09.03.2021].

Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii No:416 ot 25 Iyona 2020 goda. <http://prezident.org/articles/ukaz-prezidenta-rf-416-ot-25-iyunja-2020-goda-25-06-2020.html> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii o Sozdanii Fonda <<Ruskiy Mir>>. <https://ruskiymir.ru/fund/the-decree-of-the-president-of-the-russian-federation-on-creation-of-fund-russian-world.php#1> [Erişim Tarihi: 14.03.2021].

Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 06.06.2011 g. No:705. <http://www.kremlin.ru/acts/bank/33264> [Erişim Tarihi: 22.03.2021]

Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 06.09.2008 g. No:1315. <http://www.kremlin.ru/acts/bank/28020/page/1> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

- Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 10.01.2000 No:24 O Kontseptsii Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii. <http://www.kremlin.ru/acts/bank/14927/page/1> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].
- Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 12.05.2009 g. No:537 "O Strategii Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 goda. <https://rg.ru/2009/05/19/strategia-dok.html> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].
- Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 31.12.2015 goda No:632 "O Strategii Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii. <https://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].
- Ukraine Orthodox Church Granted Independence From Russian Church. <https://www.bbc.com/news/world-europe-46768270> [Erişim Tarihi: 18.04.2021].
- Ukraine Slaps Sanctions On Russian Humanitarian Cooperation Agency's Office, 10 Companies. <https://tass.com/world/1273721> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].
- Ukreplenie Pozitsii Russkovo Yazıka. <https://rs.gov.ru/ru/activities/9> [Erişim Tarihi: 21.03.2021].
- Unesco Constitution. http://www.unesco.org/education/pdf/UNESCO_E.PDF [Erişim Tarihi: 13.05.2019].
- United States Advisory Commission On Public Diplomacy, 2018 Comprehensive Annual Report On Public Diplomacy & International Broadcasting. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/2018-ACPD.pdf> [Erişim Tarihi: 19.07.2020].
- V Dume Kritikuyut Rossotrudniçestvo. <https://actualcomment.ru/v-dume-kritikuyut-rossotrudnichestvo-1612021108.html> [Erişim Tarihi: 12.04.2021].
- V Kieve Zakroyut Zdanie Rossotrudniçestvo. <https://ria.ru/20210407/rossotrudnichestvo-1727267651.html> [Erişim Tarihi: 08.04.2021].
- Vehi İstorii Sodrujestva. <https://e-cis.info/page/3509/80702/> [Erişim Tarihi: 21.02.2021].
- Velikaya Pobeda Navsegda Ostanetsa Geroiçeskoy Vehoy v Istroii Stran SNG-Grozov. <https://www.belta.by/society/view/velikaja-pobeda-navsegda-ostanetsja-geroicheskoy-vehoj-v-istorii-stran-sng-grozov-390083-2020/> [Erişim Tarihi: 22.03.2021].
- Vıstupleniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii B.H. Yeltsina na Zasedanii Soveta Bezopasnosti OON (31 Yanvara 1992). <https://news.un.org/ru/audio/2013/02/1002851> [Erişim Tarihi: 20.02.2021].
- Vıstupleniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii B.H.Yeltsina na Sovmestnom zacedanii Palat Kongressa SşA o Perspektivah Pazvitiya Cotrudniçestva

Mejdy Rossiey i SŞA. <https://yeltsin.ru/archive/audio/8995/> [Erişim Tarihi: 20.02.2021].

Vıstyplenie v Bundestage FRG. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21340> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

Vlasti pristupili k reforme rossiyskoy megkoy silı. Začem absuyjdayetsa ideya sozdaniya goskorporatsii po prodvijeniyu interesov Moskvı. <https://www.rbc.ru/politics/13/07/2020/5f05a8079a79477c4c39bfa5> [Erişim Tarihi: 18.07.2020].

Volkova, Marina. Mı Obreçeni bıť Vmeste. <https://rg.ru/2006/12/07/yeltsin.html> [Erişim Tarihi: 21.02.2021].

Ya Nrinal Reşenhiye, Ya Uhoju. Proşçalnaya Reç B.N.Yeltsina. <https://histrf.ru/lichnosti/speeches/b/ia-prinial-rieshieniie-ia-ukhozhu> [Erişim Tarihi: 09.01.2021].

Yevgenii Primakov: Rossotrudniçestvo v Pribaltike- Zalojnik Vhutrenney Politiki. <https://rs.gov.ru/%20%09/medias/139> [Erişim Tarihi: 19.03.2021].

Yurev, Andrey. Doktrina Primakova. <https://kgvinfo.ru/novosti/politika/doktrina-primakova/> [Erişim Tarihi: 27.02.2021].

Zayavleniyem ob Otstavke Prezidenta SSSR M.S.Gorbaçeva. https://www.gorby.ru/userfiles/file/zayavleniem_ob_otstavke_prezidenta_sssr_m.pdf [Erişim Tarihi: 20.02.2021].

Zayvleniye Prezidenta Rossii. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21338> [Erişim Tarihi: 14.02.2021].

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Havuz Gizem
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Üniversite ve Bölüm	Mezuniyet tarihi
Lisans	İstanbul Üniversitesi/İngilizce İktisat (Çift Anadal)	2018

Lisans	İstanbul Üniversitesi /Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	2017
--------	--	------

Yabancı Dil

Rusça
İngilizce